5 ΙΟΥΛΙΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ

Ν. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΑΦΝΗΣ
ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ
ΜΙΧ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΘΑΛΕΙΑ ΦΛΩΡΑ ΚΑΡΑΒΙΑ
ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΧΟΡΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΥΡΙΑΖΗΣ
ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ
ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ
ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ
ΧΡ. ΒΑΣΙΛΑΚΑΚΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΓΑΝΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΛΛΑ

— ΜΗΝΙΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ —

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΛΛΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, ΚΑΛΛΙ ΤΕΧΝΙΑΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΟΜΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡ. ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ

ΣΥΝΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ - ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ : ΜΑΡΙΑ ΙΩΣΗΦ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ	ΔΡΧ.	125
ΑΙΓΥΠΤΟΥ, ΚΥΠΡΟΥ, ΑΓΓΛΙΑΣ	ΣΕΛ.	10
ΑΜΕΡΙΚΗΣ	ΔΟΛ.	3
ΓΑΛΛΙΑΣ, Κ.Λ.Π.	ΦΡ.	40
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ : 2 & 3 ΣΕΛΙΣ	ΑΠΟ ΔΡΧ.	1000
Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ	»	1500

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΚΑΡΟΡΗ 13Α

Τὰ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΛΛΑ κρίνουν τὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ ποὺ θὰ τοὺς σταλοῦν διπλᾶ καὶ τὶς ἐκθέσεις, συναυλίες, παραστάσεις καὶ διαλέξεις ποὺ θὰ σταλθῇ πρόσκλησις γιὰ τοὺς εἰδικοὺς συνεργάτες τους· δὲν ἔχουν χῶρο γι' ἀλληλογραφία καὶ μόνον ὅποιος ἐσωκλείνει τὸ γραμματόσημο θὰ μπορεῖ νὰ πέρνη ἀπάντηση στὰ γραφόμενά του. Δὲν ἀνταλάσσονται μὲ περιοδικὰ κι' ἐφημερίδες, οὔτε χαρίζονται.

ΕΛΑΒΑΜΕ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

J. W. Goethe: «Faust» (μετάφραση **Κ. Μέρμηγκα**, καθηγητοῦ Πανεπιστημίου), Α'. καὶ Β'. μέρος, εἰσάγωγὴ σχόλια κ.λ π. Ἀθήνα 1935, σελ. 416 (μεγάλου σχήματος), δρχ. 200. Τυπογραφεῖο Σ. Κ. Βλαστοῦ. Πολυτιμότατο σύγραμμα χρήσιμο καὶ ἀπαραίτητο γιὰ κάθε μορφωμένο ἄνθρωπο.— **Ἀπ Ἀργυροπούλου**: «Ἐρωτικὴ Ψυχολογία» (μελέτη). Ἀθήνα 1935, δρχ. 100, σελ. 320.— **Κλεαρέτης Δίπλα - Μαλάμου**: «Γυναικεῖες Ψυχὲς» (διηγήματα). Ἀθήνα 1935, δρχ. 30, σελ. 258. Ἔκδοσις Γκοβόστη.— **Χρίστου Καπνουκάγια**: «Ἡ ἀρχαία Ρωμαία» (μελέτη) Ἀθήνα, 1935, δρχ. 30, σελ. 140.— **Ἀνδρέου Μ. Ἱδρωμένου**: «Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Ἑπτανήσου» (ἱστορικὴ περιγραφή). Κέρκυρα 1935, δρχ. 30, σελ. 152.— **Παντελῆ Πρεβελάκη**: «Δοκίμιο Γενικῆς εἰσαγωγῆς στὴν ἱστορία τῆς τέχνης» (μελέτη) Ἀθήνα 1935, δρχ. 15, σελ. 64.— **Προδρόμου Ἀναγνώστου** (οἰκονόμου): «Ἡ ματωμένη Ἀρχοντοπούλα» (μυθιστόρημα). Μυτιλήνη 1935, δρχ. 50, σελ. 206.— **Κωνσταντίνου Ε. Τουρνάκη** «Τὸ πρόβλημα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς» (μελέτη). Ἀθήνα 1935, δρχ. 15 σελ. 32.— **Ἐμμανουὴλ Ροΐδου**: «Θρησκευτικοϊστορικαὶ μελέται» σελ. 32, δρχ. 12,50. Ἔκδοσις (ἀπὸ τὴ σειρὰ «Ἔρευνα») Ἐκδοτικοῦ οἴκου Κασιγόνη Ἀλεξάνδρεια.— **Δήμου Ἀθηναίων** (Γενικὴ Διεύθυνση τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν): «Τὸ τεχνικὸ πρόγραμμα τοῦ Δήμου Ἀθηναίων» (μὲ προλογικὰ ἄρθρα **Κ. Κοτζιᾶ** καὶ **Ἠλία Κριμπᾶ**). Ἀθήνα 1935, σελ. 44 (μὲ 13 μεγάλους χάρτες καὶ ἄλλα σχεδιαγράμματα).— **Γ. Κυπραίου**: «Ἄμετρα καὶ ἄρρυθμα» (ποιήματα) Σύρα 1935, δρχ. 25, σελ. 64.— **Ν. Καπιτσόγλου**: «Πῶς θ' ἀποκτήσετε ὑγεία καὶ σιλουέττα» Ἀθήνα 1935, δρχ 30, σελ. 64, ἔκδοσις Μ. Βασιλείου.—

ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«**Νέα Ἑστία**» (δεκαπενθήμερο: Πειραιῶς 74).— «**Κυπριακὰ Γράμματα**» (δεκαπενθήμερο: ὁδὸς Οὐζουνιὰν 11, Nicosia Cyprus).—«**Μακεδονικὲς Ἡμέρες**« (μηνιαῖο: »Ἀετορράχης 31, Θεσσαλονίκη).— »**Θεσσαλικὰ Γράμματα**» (μηνιαῖο: Στοὰ Παλάκα, Λάρισσα).—«**Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις**» (μηνιαῖο: Μενάνδρου 83).—«**Παναιγύπτια**» (ἑβδοαδιαῖο: B. P. 1146, Alexandrie Egypte).—«**Ἐκδρομικὰ**» (μηνιαῖο: Κοραῆ 7).—«**Ὁ ποιμὴν**» (μηνιαῖο: Γραφ. Ἱερᾶς Μητροπόλεως, Μυτιλήνη).—«**Αἰγυπτιώτης Ἕλλην**» (μηνιαῖο: rue Bourse S, Alexandrie Egypte).—«**Ἔρευνα**» (μηνιαῖο: rue Bourse 8, Alexandrie). «**Φωνὴ τῆς Χαλκιδικῆς**» (Ἐβμομοιρτα : Πολύγυρος). «**Ἑλληνίς**» (μηνιαῖο : Ἀλέξ. Σουτσοῦ 26) «**Libre**» (δίμηνο : Montpellier Herault, France). «**Ὁ φίλος τῶν ζώων**»: (μηνιαῖο: Πινδάρου 4α). «**Καλλιφόρνια**» (ἑβδομαδιαία: 266—268 Third St, San Francisco, Calif). «Journal de Moscou»: (ἑβδομαδιαία 11, Boulevard Strastnoï, Moscou). «**20ος Αἰώνας**»: (τρίμηνο: Στουρνάρα 39). «**Παιδικὸς Κόσμος**»: (δεκαήμερο Ἀκαδημίας 10). «**Νεοελληνικὰ Γράμματα**»: (ἑβδομαδ. ὄργανο τοῦ ὁμονύμου ἱδρύματος: Μητροπόλεως 2). «**Μακεδονόπουλο**» : (μηνιαῖο : Μητροπολίτου Ἰωσὴφ 10, Θεσ)νίκη). «Revue de Moscou» : (μηνιαῖο: 20, Kouknetki Most, Moscou). «**Ἀλήθεια**»; (ἑβδομαδιαία: Παπαρηγοπούλου 9). «Drama» (μηνιαῖο 8 Adelphi Terrace, London).

ΔΥΟ ΕΚΛΕΚΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΕΡΕΥΝΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΣΙΓΟΝΗΣ

(Rue Bourse 8, Alexandrie—Egypte)

ΠΑΝΑΙΓΥΠΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΡΓΑΣ

(B. P. 1146, Alexandrie, Egypte)

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΝΟΥΝ ΟΤΙ ΕΧΕΙ ΝΑ ΕΠΙΔΕΙΞΗ Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΝΟΗΣΙΣ:

Τοὺς καλλυτέρους συγγραφεῖς καὶ τὶς καλλύτερες μελέτες

Τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Αἰγύπτου θέματα.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΛΛΑ

Χρόνος Α'. τεῦχος Ε': Ἰούλιος 1935

ΑΝΑΓΚΗ ΙΔΑΝΙΚΩΝ

ΠΕΡΑΣΕ πιότερο ἀπὸ ἕνας αἰώνας ἀπὸ τὴν ἐποχή, ποὺ ὕστερ' ἀπὸ ἕνα σκληρὸ ἀγῶνα ἡ γωνιὰ αὐτὴ τῆς γῆς, ὅπου ζοῦμε, γίνηκε Κράτος ἀνεξάρτητο, ἐλεύτερο. Ὁ αἰώνας αὐτὸς ἔκλεισε μ' ἕνα περιστατικὸ τραγικὸ γιὰ τὴ ζωὴ τῆς φυλῆς μας. Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ βαραίνει ἀκόμα σ' ὅλη τὴν ἐθνική μας ὑπόσταση. Περνᾶμε ἀκόμα κρίσιμες στιγμές. Μὰ οἱ στιγμὲς αὐτὲς ἀντὶ νὰ μᾶς φέρνουν μιὰ μοιρολατρικὴν ἀπογοήτεψη, πρέπει νὰ γίνουν σταθμὸς στὴν ἐθνική μας ζωή, ἀπ' ὅπου ἀτενίζοντας μὲ μιὰ γρήγορη ματιὰ τὰ περασμένα νὰ μπορέσουμε νὰ πάρουμε δυνάμεις καὶ κατευθύνσεις γιὰ τὸ μέλλον.

Τὰ ἑκατὸ χρόνια τῆς ἐλεύτερης ζωῆς τῆς χώρας μας τὰ χαραχτηρίζει ἕνας ἀκράτητος ἐθνικὸς ρωμαντισμός. Ρωμαντισμός, ποὺ βρισκόταν μακρυὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ποὺ περπατοῦσε στὰ σύννεφα κι' ὁραματίζονταν αὐτοκρατορίες καὶ πίστευε, πὼς ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἦταν ὁ περιούσιος λαὸς τῆς γῆς. Στὴν πραγματικότητα ἡ ἐλεύτερη Ἑλλάδα δὲν ἦταν παρὰ ἕνα φτωχὸ κι' ἀνίσχυρο Κράτος, ποὺ δὲ μποροῦσε νὰ θρέψῃ τὰ παιδιά του καὶ τἄδιωχνε σ' ὅλες τὶς γωνιὲς τοῦ κόσμου γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ζήσουν, ἕνα Κράτος, ποὺ δὲ μποροῦσε νὰ ὑπερασπιστῇ τὴν τιμή του καὶ ἀπὸ παντοῦ ἐξευτελίζονταν.

Κι' ὅμως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ μποροῦσε νὰ παίξῃ σπουδαῖο ρόλο στὴ Βαλκανική. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Τούρκων εἶχε στὰ χέρια της τὴν «ἡγέτιδα» τάξη τῶν Βαλκανίων, τὴν ἱερατικὴ καὶ τὴν διοικητικὴ ἀριστοκρατία, ἀποτελοῦσε τὸ κυριώτερον ἀστικὸ στοιχεῖο σ' ὅλη τὴ Χερσόννησο, δίνοντας τὸν πυρῆνα τῆς νέας ἀστικῆς τάξης, ποὺ ἄρχισεν ἀπὸ τὸν προπερασμένο αἰῶνα νὰ μορφώνεται στὴ Βαλκανική. Οἱ Ἕλληνες τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦταν οἱ ἔμποροι κ' οἱ ναυτῖλοι, οἱ ἱεράρχες κ' οἱ διοικητικοὶ ἄρχοντες σ' ὅλη τὴ Βαλκανικὴν, ἀπὸ τὸ Δούναβη μέχρι τὰ πιὸ νότια νησιὰ τοῦ Αἰγαίου. Οἱ Βούλγαραι κ' οἱ Ρουμάνοι ἦταν οἱ γεωργοί, οἱ Σέρβοι κ' οἱ Ἀρβανῖτες ἦταν οἱ κτηνοτρόφοι, οἱ Τοῦρκοι στὴ μεγαλύτερη μᾶζα τους, εἰρηνικοὶ ἀγρότες καὶ μιὰ λιγοστὴ μειοψηφία ἀποτελοῦσαν τὰ τελευταῖα ὑπολείματα τῆς παλιᾶς φεουδαρχικῆς τάξης.

Τὸ δέκατον ἔννατον αἰῶνα στὰ Βαλκάνια χαραχτηρίζει ἡ ἀνατροπὴ τῆς φεουδαρχίας καὶ παράπλευρα ἡ δημιουργία τῆς νέας ἀστικῆς τάξης, ποὺ «ἡγεῖται» στὸ ἀπελευτερωτικὸ κίνημα τῶν ἀγροτῶν. Οἱ Ἕλληνες ἀντὶ νὰ δώσουν πραγματιστικὸ περιεχόμενο στὴ μεγάλη Ἰδέα (κάτι παραπλήσιο μ' αὐτὸ ποὺ κήρυξεν ὁ Ρήγας ὁ Βελεστινλῆς) καὶ νὰ γίνουν ἡ συνδετικὴ ζύμη στὴ νέα Βαλκανικὴ κοινωνία, ποὺ δημιουργιώταν γύρω τους, ἄφησαν νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ ὀνειροφαντασίες κι' ἀπὸ ἄστοχους φυλετικοὺς ἐγωϊσμούς, κ' εἴτε ἱεράρχες, εἴτε διοικητικὰ ὄργανα, εἴτε ἀστοί, περιφρόνησαν τὶς ἄλλες φυλὲς τῆς Βαλκανικῆς. Πολλὲς φορὲς μάλιστα ἀντὶ νὰ βοηθήσουνε τοὺς ἀγρότες καὶ νὰ μποῦνε ὁδηγοὶ τους στὸ κίνημα τὸ ἀντιφεουδαλικό, βοήθησαν τὴ φεουδαρχία, ἢ κι' ἄν συντελέσανε στὸ νὰ ξετοπιστοῦν μερικοὶ φεουδάρχες - τσιφλικοῦχοι, τὄκαναν γιὰ νὰ πάρουν αὐτοὶ τὴ θέση τους.

Μὰ τὸ ξέπεσμα στάθηκε ραγδαῖο. Οἱ νέες κοινωνικὲς ζυμώσεις προχώρησαν γοργὰ παντοῦ. Σ' ὅλες τὶς Βαλκανικὲς χῶρες δημιουργιοῦνται καινούργια, ντόπια στελέχη, ποὺ παραμερίζουν ἀπὸ παντοῦ τοὺς Ἕλληνες καὶ ἢ τοὺς ἀφομοιώνουν φυλετικὰ ἢ τοὺς διώχνουν.

Ἂν προσέξουμε ὅμως βαθύτερα στὴν ἐλεύτερη ζωὴ τῶν ἑκατὸ χρόνων θὰ βροῦμε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ νὰ γίνεται μιὰ πάλη ἐσωτερικὴ φυλετικὴ μεταξὺ τῆς ρωμαντικῆς ἀποψης τῶν ἐθνικῶν μας ζητημάτων καὶ τῆς πραγματιστικῆς. Καὶ στὴν πολιτικὴ καὶ στὴ φιλολογία καὶ στὴν ἐκπαίδευση παρουσιάζονται ἀγωνιστὲς ποὺ πολεμᾶνε τὴ ρωμαντικὴ "μεγάλη ἰδέα,, προσπαθώντας νὰ τῆς δόσουν περιεχόμενο πραγματικὸ κι' ὄχι νεφελῶδες, μὲ κίνδυνο νὰ λιθοβοληθοῦν ὡς ἀντιπατριῶτες, ἐνῶ πραγματικὰ ἦταν πατριῶτες πιὸ θερμοὶ ἀπὸ τοὺς ἀερολόγους μεγαλοϊδεάτες. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω τὸν Καποδίστρια, τὸν Τρικούπη, τὸν Ἴωνα Δραγούμη στὸν πολιτικὴ, κι' ὅλο τὸ δημοτικιστικὸ κίνημα στὴ φιλολογία καὶ στὴν ἐκπαίδευση.

Ὅταν φτάσαμε στὸ τελευταῖο σκαλὶ τοῦ ξεπεσμοῦ, ὅταν σὰν σαπουνόφουσκες ἔσκαζαν οἱ ρωμαντικὲς μεγάλες ἰδέες, ἔμεναν τὰ ζωντανὰ αὐτὰ στοιχεῖα στὴ φυλετική μας σύνθεση, ποὺ

φύσηξαν πάλι ζωὴ στὸν ἐθνικό μας ὀργανισμό.

Ἡ φυλὴ ἀνασυγκροτεῖται, τὸ Κράτος κάνει νέες προσπάθειες σὲ πραγματικὲς πιὰ βάσεις, πετυχαίνει, συγχρονίζεται, μεγαλώνει.

Μὰ τὸ μόλεμα τοῦ ρωμαντισμοῦ μένει ἀκόμα στὸ αἷμα μας. Σὰν φτάσαμε στὸ ξάπλωμα τῶν συνόρων μας ν' ἀντικρύσουμε τὴν Πόλη, τὰ ὄνειρα ζωντάνεψαν πάλι μέσα μας, οἱ ρωμαντικοὶ ἐνθουσιασμοὶ μᾶς ξανασήκωσαν στὰ σύννεφα γιὰ νὰ πέσουμε αὐτὴ τὴ φορὰ τραγικώτερα καὶ σκληρότερα.

Ἡ ρωμαντικὴ "μεγάλη ἰδέα,, σκόρπισε πιὰ γιὰ πάντα σὰν ὁμίχλη στὸν ἥλιο τῆς σκληρῆς πραγματικότητας. Ἔτσι μείναμε χωρὶς ἰδανικά. Ὅσο κι' ἂν ἡ "μεγάλη ἰδέα,, ἦταν ἕνα πολὺ ρωμαντικὸ ἰδανικό, ἦταν πάντα ἕνα ἰδανικό, ποὺ κινοῦσε ἑκατὸ χρόνια τώρα τὴν ἐθνική μας ζωή. Καὶ μιὰ φυλὴ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ χωρὶς ἰδανικά.

Τὸ ἰδανικὸν ὑψώνει τὸ ἠθικὸ καὶ αἰσθηματικό μας ἐπίπεδο, δίνει προορισμὸ στὶς ἐνέργειές μας, δύναμη καὶ ἐπιμονή. Χωρὶς ἰδανικὰ δὲν ὑπάρχει ἐνθουσιασμός, καὶ χωρὶς ἐνθουσιασμὸ κανένα δημιουργικὸν ἔργον δὲν συντελεῖται.

Τὰ νειᾶτα ἔχουν ἀνάγκη τὰ τραφοῦν μὲ ἰδανικὰ κι' ἀπάνω σ'αὐτὰ νὰ ξεχύσουν τὴν ἐνεργητικότητά τους. Γι' αὐτὸ στὴν κρίσιμη αὐτὴ περίοδο τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς βλέπουμε τοὺς νέους τῆς φυλῆς μας νὰ ρίχνωνται σὲ ξένα γιὰ τὸν τόπο μας κοινωνικὰ ἰδανικά, μιὰ ποὺ δὲν βρίσκουν ἰδανικὰ βγαλμένα ἀπὸ τὴ γύρω τους πραγματικότητα.

Ἔτσι ἡ φυλή μας μὲ σβυσμένα πιὰ τὰ παλιὰ ἰδανικά της περνάει μιὰ περίοδο ἄδεια ἀπὸ ἰδανικά, περίοδο ὅμως, ποὺ πρέπει νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὰ νέα της ἰδανικά.

Ποιὰ θὰ εἶναι τὰ ἰδανικὰ αὐτά; Ποιὲς θὰ εἶναι οἱ κατευθύνσεις καὶ οἱ ἐπιδιώξεις τῆς φυλῆς μας;

Τὰ ἰδανικὰ γιὰ νὰ εἶναι γόνιμα πρέπει νὰ ριζώσουν βαθειὰ στὴ στερεὰ γῆ, στὴν πραγματικότητα τῆς σημερινῆς τοῦ τόπου μας καὶ τῆς φυλῆς μας.

Οἱ διανοούμενοι, αὐτοί, ποὺ καυχιῶνται πὼς εἶναι ὁδηγοὶ στὰ πλήθη, ἔχουν ὑποχρέωση νὰ δόσουν στὸ λαὸ τὰ ἰδανικὰ αὐτά.

Μὰ γιὰ νὰ ξεφυλιστοῦν πάλι οἱ προσπάθειες σὲ κούφια λόγια καὶ ρωμαντικὲς σαπουνόφουσκες, πρέπει νὰ δουλέψουν πρῶτα γιὰ νὰ φωτίσουν τὴ σημερινὴ αὐτὴ πραγματικότητα τοῦ τόπου μας καὶ τῆς φυλῆς μας, κι' ἀπὸ τή θετικὴν αὐτὴ δουλειὰ θὰ ξεπετάχτοῦνε μόνα τους τὰ ἰδανικά, ὅπως ἀπὸ τὸ σφυροκόπημα τοῦ σίδερου ξεπετιῶνται λαμπερὲς οἱ σπίθες.

Εἴμαστε ἕνας λαὸς ἑξήμισυ ἑκατομμυρίων, ποὺ ἀπὸ τὴν πίεση ἑνὸς ξένου γιὰ μᾶς φυλετικοῦ ὄγκου πολλῶν δεκάδων ἑκατομμυρίων ἔχουμε στριμωχτεῖ στὴ νοτιώτερη αὐτὴ γωνιὰ τῆς Εὐρώπης, σὲ μιὰ χώρα, ποὺ τὴν χαραχτηρίζουν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ παράλια πολύπτυχα καὶ βαθύκολπα, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη βουνὰ μὲ μικρὲς λουρίδες γεωργικῆς γῆς στὶς κοιλάδες καὶ στὰ παραθαλάσσια βαθύπεδα.

Τὰ σαράντα δύο ἑκατοστὰ τοῦ λαοῦ μας εἶναι ἀστοί, ἄνθρωποι ποὺ ζοῦνε,—οἱ περισσότεροι—ὄχι παραγωγικά, μὰ παρασιτικά.

Τὰ πενήντα ὀχτὼ ἑκατοστὰ μόνον εἶναι ἄνθρωποι τῆς ὕπαιθρης χώρας, τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς θάλασσας, ἄνθρωποι παραγωγικοί.

Ἡ σύνθεση αὐτὴ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας κάθε ἄλλο παρὰ φυσιολογικὴ εἶναι.

Βγάζουμε ἀπὸ τὴ χώρα μας προϊόντα ἀξίας ἑξήμισυ δισεκατομμυρίων δραχμῶν (στὰ κανονικὰ χρόνια) καὶ μπάζουμε ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ εἴδη ἀξίας δεκατριῶν δισεκατομμυρίων. Ἔχουμε δηλαδὴ ἕνα σημαντικὸ ἔλλειμα.

Ἂν ἐξετάσουμε τὸ ἐξαγωγικό μας ἐμπόριο θὰ δοῦμε πὼς τὰ ἑβδομήντα ἑκατοστὰ τῆς ἀξίας τοῦ πλούτου μας εἶναι καθαρὰ γεωργικά. Ὁ καπνός, ἡ σταφίδα τὰ προϊόντα τῆς ἐλιᾶς καὶ τ' ἀμπελιοῦ, εἶναι ὁ κυριώτερος πλοῦτος μας. Μὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα τριάντα ἑκατοστὰ εἶναι βιομηχανικὰ προϊόντα μὲ πρῶτες ὕλες σχεδὸν ἀποκλειστικὰ γεωργικές.

Βλέπουμε πὼς ὁ μοναδικός μας πλοῦτος μένει σχεδὸν ἡ γῆ μας καὶ σ' αὐτὴ πρέπει νὰ στραφοῦμε, σ' αὐτὴ νὰ γυρίσουμε.

Ὀφείλουμε νὰ γίνουμε λαὸς ἀγροτικός.

Θὰ ποῦνε πολλοί, πὼς ἡ ἱστορία τῆς φυλῆς μας δείχνει πὼς ἀναδειχτήκαμε πάντοτε ὡς ἐμπορικὸς λαὸς κι' ὁ πολιτισμός μας εἶχε πάντοτε ἀστυκὸ χαρακτῆρα.

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια. Μὰ εἶναι ἀλήθεια ὅμως ἱστορικὴ καὶ κάτι ἄλλο. Στὴν ἀρχαιότητα οἱ συναγωνιστές μας στὴ Μεσόγειο ἦταν ἔμποροι καὶ γιὰ νὰ τοὺς ξεπεράσουμε, ἀνάλογο χαραχτῆρα ἔπρεπε νὰ ἀναπτύξουμε. Στὸ μεσαίωνα μᾶς τριγύριζαν λαοὶ βάρβαροι, ποὺ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τὰ φῶτα μας καὶ τὸν πολιτισμό μας, κι' ἀπὸ τὶς ἀστικές μας ὑπηρεσίες, ποὺ μᾶς τὶς πλήρωναν πολὺ ἀκριβά.

Σήμερα ὅμως μᾶς τριγυρίζουν γείτονες μὲ πολιτισμὸ καθόλου κατώτερον ἀπὸ τὸ δικό μας καὶ οἰκονομικὰ ἴσως πιὸ ρωμαλέοι ἀπὸ μᾶς, μὲ περισσότερο πλοῦτο, πλοῦτο γεωργικὸ κυρίως. Οὔτε ἀπὸ τὰ φῶτα μας, οὔτε ἀπὸ τὶς ὑπηρεσίες μας ἔχουν ἀνάγκη. Ἔχουν ἀνάγκη μόνον ἀπὸ γῆ κι' ἀπὸ λιμάνια. Κι' ἂν φανοῦμε οἰκονομικὰ ἀνίσχυροι, ἂν βρεθοῦμε ἀνοργάνωτοι, θὰ μᾶς ξετοπίσουν σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ τὰ χωράφια μας, ὄχι βέβαια μὲ βία, μὰ εἰρηνικὰ σίγουρα, καὶ θὰ πάρουν στὰ χέρια τους —δίχως νὰ τὸ νοιώσουμε—τὰ λιμάνια μας.

Ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ὀφείλει νὰ ριζώσῃ βαθειὰ στὴ γῆ της, νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὸ γεωργικό της πλοῦτο συστηματικὰ καὶ σύντονα, ἂν θέλῃ νὰ ζήσῃ, ἂν θέλῃ νὰ μὴ μαραζιάσῃ, ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸ μαρασμό, ποὺ μέρα μὲ τὴ μέρα πιότερο τὴ φοβερίζει.

Δὲ βλέπω κανέναν ἄλλο τρόπο νὰντιδράσουμε στὸ μόλεμα τοῦ ξεπεσμοῦ, ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ Ἀγροτισμοῦ.

Τὸ ξαναγύρισμα τῆς Φυλῆς μας πρὸς τὴ γῆ, πρέπει νὰ γίνῃ τὸ ἰδανικὸ ὄχι μονάχα τῶν ἀγροτῶν, μὰ περισσότερο τῶν ἀστῶν.

Μὰ τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ θέλει δουλειὰ συστηματική, ἐπίμονη, φωτισμένη, γιὰ νὰ κερδίσουμε σὲ θετικὴ πρόοδον, ὅ,τι χάσαμε ἀπὸ τὰ ὀκνὰ ὀνειροπολήματα μιᾶς ἑκατονταετίας. Τέλος χρειάζεται ὀργάνωση καὶ πειθαρχία φυλετικὴ καὶ κοινωνική, ἀντίθετα στὴν ἀναρχία καὶ τὸν ἀκράτητον ἀτομικισμό ποὺ μᾶς χαραχτηρίζει σήμερα.

Τὸ ἰδανικό αὐτὸ τοῦ Ἀγροτισμοῦ; βγαλμένο ἀπὸ τὴ σημερινή μας πραγματικότητα, φέρνω στὴν πρωτοπορεία τῆς Ἑλληνικῆς σκέψης νὰ τὸ δουλέψῃ βαθαίνοντας καὶ πλαταίνοντας τὸ περιεχόμενό του, καὶ παρακαλῶ ὅσους νοιώθουν μέσα τους τὴν ἀνάγκη καὶ τὴ δύναμη νὰντιδράσουνε στὸν ξεπεσμὸ τῆς ἐποχῆς μας, νὰ ὑψώσουν τὶς καρδιὲς καὶ νὰ δεχτοῦν τὸ κήρυγμα αὐτὸ καὶ νὰ γίνουν ἀπόστολοί του στὴν Ἑλληνικὴ νεότητα, τὴ διψασμένην ἀπὸ ἰδανικά.

ΝΙΚΟΣ Η. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΙΩΝΟΣ ΔΡΑΓΟΥΜΗ —

ΤΟ ΔΙΠΛΟ ΕΓΩ *

Νὰ ξυπνήσουμε, νὰ γνωρίσουμε, νὰ ὀργανώσουμε, νὰ χρησιμοποιήσουμε ὅσο γίνεται καλλίτερα τὶς δυνάμεις ποὺ βρίσκονται μέσα μας, δὲν εἶναι τοῦτο ἡ πρώτη ἀρχὴ κάθε ἐγωτιστῆ, ἤ, λιγότερο αὐστηρά, ὅπως θἄλεγε ἕνας ἐπικούριος, δὲν εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ κάθε καλῶς ἐννοούμενης ars vivendi;

Μέσα του ὁ Δραγούμης εὕρισκε δυὸ κυρίαρχες δυνάμεις, δυὸ τάσεις ὅμοια ἰσχυρές, ὅμοια βαθύριζες, μὰ καὶ βασικὰ ἀντίμαχες, καὶ ποὺ θὰ στέκωνται πάντα σὲ στάση ἐχθρική, ἡ μιὰ ἀντίκρυ στὴν ἄλλη: τὴν τάση πρὸς τὴ θεωρία καὶ τὴν τάση πρὸς τὴ δράση. Τὶς δυὸ αὐτὲς δυνάμεις προσπαθεῖ νὰ τὶς ἁρμονίση. Τοῦ κάκου ὅμως. Ὁ διχασμὸς μένει ὁλοφάνερος, διχασμὸς ποὺ στὸ Δραγούμη δὲν ἀναδίνει τόνο τραγικό, ἀλλὰ ποὺ εἶναι, ὡστόσο, τραγικός, ἂν τὸν δῆ κανεὶς ὡς στὸ βάθος. «Συχνὰ ἀποροῦσε τὶ τάχα θὰ τὸν φάη, ἡ σκέψη ἢ ἡ ἐνέργεια; Τώρα βρίσκεται ἀνάμεσα στὶς δυὸ καὶ τὸν τρωβάει πότε ἡ μιὰ πότε ἡ ἄλλη, καὶ οὔτε πρέπει νὰ φαντάζεται πὼς μπορεῖ ποτὲ νὰ ἔλθη μιὰ μέρα, ποὺ θὰ γλυτώση τὸ πάλαιμα αὐτὸ τῆς στοχαστικῆς καὶ τῆς ἐνεργητικῆς του διάθεσης».

Διψᾶ γιὰ γνώση ὁ Δραγούμης, θεωρητική, γνώση ἄδολη, ἔχει τὸ πάθος νὰ ἀναλύη τὸ κάθε τί, καί πρὸ πάντων τὸν ἑαυτό του, κάθε τὶ ποὺ περνᾶ ἀπὸ τὴ σκέψη, ἀπὸ τὴν αἴσθηση, ἀπὸ τὴν ψυχή του, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, μὲ ὄχι πιὸ λίγη δίψα —τὸ ἀντίθετο ἴσια ἴσια— ποθεῖ νὰ κυριαρχήση, ν' ἁπλώση ὅσο μπορεῖ περισσότερο τὸ ἐγώ του στοὺς ἄλλους. Τὸ ἄπλωμα τοῦτο δὲ γίνεται μὲ τὴ θεωρία, ὅσο καὶ μὲ τὴ δράση, δὲ γίνεται μὲ τή φιλοσοφία, μὲ τὴν ποίηση, μὲ τὴν τέχνη, ὅσο καὶ μὲ τὴν πολιτική, μὲ τὴ στρατηγική, μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ τραπεζίτη ἢ τοῦ ἐμπόρου, καὶ ἀπείρως περισσότερο, μάλιστα; Καὶ θὰ μποροῦσε ποτέ ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος νὰ προτιμοῦσε νὰ εἶναι ἕνας Σφόρτζα, ἕνας Σίξτος ἢ ἕνας Μέδικος, καὶ ὄχι ὅ,τι ἦταν, καὶ νὰ μή χόρταινε, πέρα ὡς πέρα, μ' αὐτό;

Μὰ καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀντικειμενικά, στὸν κάθε ἄνθρωπο, θέλει ὁ Δραγούμης νὰ συνταιριάζωνται ἁρμονικὰ σκέψη καὶ δράση. Ὁ πλήρης καὶ ὁ ἰσόρροπος, νὰ ὁ τέλειος ἄνθρωπος, καὶ τέτοιος δέ μπορεῖ νὰ εἶναι οὔτε ἐκεῖνος ποὺ μόνον δρᾶ, οὔτε ἐκεῖνος ποὺ μόνο στοχάζεται. Ὁ ἰδανικὸς τύπος του «αἰσθάνεται ὅσο γίνεται περισσότερο καὶ ἀναλύει ὅσο γίνεται περισσότερο», ἀλλά, αἰσθάνεται, πρὸ πάντων, ἐνεργώντας.

Τέτοιος τύπος ἀνθρώπου ὑπῆρξε ποτὲ εἴτε ὡς ἄτομο, εἴτε ὡς τύπος κάπως γενικὸς (ποτὲ συχνός), τύπος ποὺ δὲν ἐπικρατεῖ μὰ ποὺ ὁπωσδήποτε μπορεῖ νὰ συναντηθῆ σὲ κάποια ἐποχή; Γιὰ τὰ ἄτομα ξέρουμε ὅτι ποτέ—οὐδέποτε—οἱ καθαροὶ θεωρητικοὶ—φιλόσοφοι, ποιητές, καλιτέχνες,— ἦσαν καλοὶ καὶ στὴ δράση, ὅπως καὶ ὅτι ποτὲ οἱ ἄνθρωποι τῆς δράσης δὲν ἦσαν καὶ καλοὶ θεωρητικοί. Τὶ μέτριος, —μετριώτατος—πολιτικὸς ὁ Μπαρρές, καὶ τὶ μέτριος ἱστορικὸς ὁ Θιέρσος, μ' ὅλο ποὺ ὁ δεύτερος δὲν «ἔκανε» συγχρόνως πολιτικὴ καὶ ἱστορία, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν ἱστορία τὴ θυμόταν, κάθε φορὰ ποὺ ἔμενε ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτική. Ὁ Μπωντλαὶρ ὅμως, ἕνας καλλιτέχνης ὁλόσωμα καὶ ὁλόψυχα δοσμένος στὴν τέχνη του, ἂν τολμοῦσες νὰ τοῦ πῆς νὰ «ριχτῆ» στὴ

δράση, νὰ κάνη λ.χ. πολιτική, θὰ σὲ κύτταζε ξαφνισμένος, καὶ ὕστερα, συνοδεύοντας τὰ λόγια του μ' ἕναν ἀδιόρατο σαρκασμό, θὰ σοῦ ἀπαντοῦσε ξερὰ καὶ κοφτά, μὲ τόνο ἐπίσημο, γεμάτο ἀξιοπρέπεια : «Je suis citoyen de la République des Lettres». Καὶ ὁ Michelet, ἢ ὁ Ταίν, ἢ ὁ Ρενὰν θ' ἀπαντοῦσαν, ξέροντας ὅτι καὶ γιὰ τὸν κύριο καὶ μόνο σκοπὸ τῆς ζωῆς τους, τὴν ἱστορία, δὲν ἔφτανε ἡ ζωή : «Il faudrait un vie pour savoir, une vie pour bien agir, hélas!»

'Αλλ' ἰσορρόπησαν, μήπως, οἱ Ἕλληνες σκέψη καὶ δράση ἢ μήπως τὸ θαῦμα τοῦτο ἔγινε σ'ἄλλη ἐποχή, ἀπ' ἐκεῖνες ποὺ παρουσιάζουν τοὺς πληρέστερους ἀνθρώπινους τύπους, ὅπως, αἴφνης, στὴν 'Αναγέννηση; Τὴν ἰσορροπία αὐτὴ τὴν πέτυχαν κὰν μ ε ρ ι κ ο ἰ Ἕλληνες ἢ μ ε ρ ι κ ο ἰ κὰν ἄνθρωποι στὸν 14ο, στὸν 15ο, ἢ στὸν 16ο αἰῶνα ; Γιὰ κάποιους ἀρχαίους φιλόσοφους—τὸν Πυθαγόρα λ.χ.—ἀναφέρει ἡ παράδοση ὅτι θέλησαν νὰ γίνουν καί ἄνθρωποι τῆς δράσης, νὰ ἰδοῦν σωματωμένα τὰ ἰνδάλματα τοῦ στοχασμοῦ των στὴν πρακτική ζωή. Συμπαθητικὰ ὄνειρα θεωρητικῶν ποὺ ποτὲ δὲ θὰ ἔχουν μιὰν ἀόρὴ αἴσθηση τῆς πρακτικῆς ζωῆς καὶ θὰ χάνουν πάντα ἐκεῖ μέσα τὰ νερά τους ! Νὰ φανταστοῦμε ἀνθρώπους τῆς δράσης —πολιτικοὺς— τὸν Πίνδαρο, τὸν Πλάτωνα, τὸν Αἰσχύλο ; Ἤ, τὸ ἀντίθετο, νὰ φανταστοῦμε δρομεῖς καὶ δισκοβόλους, στοχαστικοὺς; Μὰ καὶ οἱ νεώτεροι ; Τὶ φιάσκο ὅσοι ἐπιχείρησαν νά καταλύσουν τὴν ἀντινομία, νὰ συνταιριάσουν θεωρία καὶ δράση, φιάσκο στὴ δράση—ὁ Σατωβριάνδος, ὁ Λαμαρτίνος, ὁ Μπαρρές—καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ πρακτικοί, τὶ φιάσκο στὴ θεωρία !

Δὲ μποροῦμε νὰ ξέρουμε μὲ ἀπόλυτη σιγουριὰ τὸ βαθύτερο ἐγὼ τοῦ Δραγούμη κατὰ ποῦ ἔκλινε πιὸ πολύ, κατὰ τὴ θεωρία ἤ κατὰ τὴ δράση. Ἕνα μόνο ξέρουμε θετικά : ὅτι ἡ μανία τῆς ἀναλύσεως, «le délire de l' examen», καθὼς τὴ λέγει ὁ Maurras, ἦταν γι' αὐτὸν σωστὸ πάθος. Τό βλέπουμε καὶ σ' ὅλο τὸ ἔργο του, ποὺ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀδιάκοπη αὐτοανάλυση, μᾶς τὸ ἐξομολογεῖται καὶ ὁ ἴδιος : «'Από μικρὸς τίποτε ἄλλο δὲν κάνω παρὰ ν' ἀναλύω μὲ λ ύ σ σ α καί εὐσυνειδησία τὸν ἑαυτό μου, καὶ νὰ σημειώνω τὶς ἀνάλυσες σὰ σ υ ν τ α γ ὲ ς χ η μ ι κ ο ῦ ποὺ ἀναλύει τὰ σώματα». Τύπος, λοιπόν, αὐτεπισκοπουμένου, αὐτοαναλυομένου, ὡς στὸ τέλος τῆς ζωῆς του, σὰν τὸν Σταντάλ,σὰν τὸν Μπενζαμέν Κονστάν, σὰν τὸν 'Αμιέλ. Γιὰ τὸ Δραγούμη θὰ μποροῦσαμε νὰ ποῦμε, ἔχοντας ὑπ' ὄψει τὴ μιὰ μόνο πλευρὰ τῆς προσωπικότητάς του, αὐτὸ ποὺ γράφει ὁ Μπαρρὲς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Σαὶντ - Μπὲβ καὶ τοῦ περίφημου παστελίστα Λὰ Τούρ : «Aucune passion, mais les comprendre toutes ! C' est la formule des analystes»

Σίγουρα καὶ γιὰ νὰ φυλαχτῆ ἀπ'αὐτὸ τὸν κίνδυνοκαὶ ὄχι μόνον γιατὶ ἦταν γεννημένος κυριαρχικός, γιὰ νὰ μὴν «πέση» τελειωτικὰ στὴν κατηγορία, στὴ «φυλὴ» (race) ἐκείνη τῶν ἀνθρώπων γιὰ τοὺς ὁποίους πάλιν ὁ Μπαρρὲς λέγει ὅτι μόνη τους ἀξία εἶναι τὸ «νὰ ἐννοοῦν καὶ νὰ διαλύουν» ρίχτηκε ὁ Δραγούμης στὴ δράση, στὴ δράση ζήτησε ἕνα ἀντιστάθμισμα, κατ' ἀρχάς, ποὺ ἔγινε ὕστερα ἁρμονικὸ συμπλήρωμα, καὶ ποὺ στὸ τέλος ἔφτασε νὰ γύρη τὴ ζυγαριὰ κατ' αὐτό. Δὲ θέλησε τὴν «τ ρ έ λ λ α» τῆς ἀναλύσεως νὰ τὴν ὠθήση σὲ τέτοια ἀκρότητα ὥστε νὰ βγάλη στὸ τέλος τὴν κραυγή, τὴν τόσο ἀλγεινή, ἑνὸς παθολογικοῦ, ἀλλὰ καὶ πέρα ὡς πέρα συνεποῦς μὲ τὸν ἑαυτό του, ἀναλυτοῦ, τοῦ Σενανκούρ : «Pour jouir, tu t' es détruit», δὲ θέλησε νὰ μοιάση μὲ «φακίρη λυγισμένον στὰ δυὸ ποὺ κυττάει τὸν ἀφαλό του». «Ὅταν ἀρχίζω νὰ πελαγώνω στὶς ἰδέες μου, πιάνω μιὰ πέτρα, ἕνα δένδρο, τὸ χῶμα γιὰ νὰ βεβαιωθῶ πὼς δὲν παραστρατίζω». Οἱ ἰδέες ἐδῶ εἶναι ἡ ἀνάλυση, καὶ ἡ πέτρα, τὸ χῶμα, τὸ δέντρο, ἡ δράση.

Ἕνα τέτοιο αἴσθημα, αἴσθημα κινδύνου, μᾶς ἐξηγεῖ πῶς ἕνας θεωρητικὸς σὰν τὸν Δραγούμη, μιὰ φύση βαθύτατα στοχαστική, ἔφτασε νὰ δίνη συγκρίνοντας δράση καὶ θεωρία, συχνότερα καὶ ἐντονώτερα τὴν ὑπεροχὴ στὴ δράση. Καλιτέχνης στὴ ζωή του πρὸ πάντων, πάσκιζε νὰ πραγματώση ὁ ἴδιος πρῶτος τὸν ἰδανικό του ἀνθρώπινο τύπο, ποὺ ποτὲ δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι μονάχα θεωρητικός. «Τὸν θεωρητικὸ ἄνθρωπο τὸν βλέπω μισὸν ἄνθρωπο, γι' αὐτὸ ἀ ν ά γ κ α σ α τὸν ἑαυτό μου ν' ἀνακατωθῆ μὲ τοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ γίνη καὶ μὴ θεωρητικός».

Ὡς ἐδῶ μένει ἕνα ἁπλὸ ἀντιστάθμισμα ἡ δράση, ἕνα ἀντίρροπο στὴν πολλή, στὴν ἀποκλειστικὴ θεωρία, ἀπαραίτητος παράγοντας γιὰ νὰ παραχθῆ ὁ ἰδανικὸς τέλειος ἄνθρωπος. Μὰ σιγὰ σιγά—καὶ ὄχι διαρκῶς, ἀλλὰ γιὰ ὁρισμένες μονάχα στιγμὲς—τὸ ἀντίρροπο αὐτὸ φτάνει νὰ κλίνη πρὸς τὸ μέρος του τὴν πλάστιγγα. Ὁ ἀναλυτικὸς γίνεται, ἤ μᾶλλον προσπαθεῖ νὰ γίνη, ἄνθρωπος τῆς δράσης.

Νὰ τ' ὀνομάσουμε ἔλλειψη σταθεροῦ καὶ ὁριστικοῦ κέντρου βάρους τὸ ἀνεβοκατέβασμα τοῦτο τῆς πλάστιγγας πότε πρὸς τὴ δράση καὶ πότε πρὸς τὴ θεωρία ; Ναί, βέβαια, εἶναι καὶ αὐτό. Μὰ εἶναι, πρὸ πάντων, ἕνα εἰλικρινέστατο καὶ ἀδιάκοπο ξεσκέπασμα ψυχῆς ποὺ σ' ἀνθρώπους σὰν τὸ Δραγούμη, «διπλοὺς καὶ τριπλοὺς καὶ τετραπλοὺς», δὲ μπορεῖ—ὅταν γίνεται τόσο ἀδιάκοπα καὶ μὲ τόση εἰλικρίνεια,—νὰ μὴ παρουσιάζεται σὰν ἔλλειψη κέντρου βάρους. Ὁ ἀναλυτὴς αὐτὸς φέρνει στὴν ἐπιφάνεια ὅ,τι βρίσκει στὰ βάθη του, τὸ φέρνει ὅπως τὸ βρίσκει, γυμνό, ἄταχτο, τεμαχισμένο, μᾶς δίνει ἐνεργώντας σὰ λυρικός, τὶς ἑκάστοτε καταστάσεις τῆς συνειδήσεώς του. Νὰ ὁ λόγος τῆς ἀταξίας του, τοῦ πήγαινε ἔλα, τῶν ἐπὶ τόπου βηματισμῶν, τῶν ἐπαναλήψεων καὶ τῶν ἀντινομιῶν του. Κομματιαστὴ καὶ «σταματημένη» σὲ φόρμουλες—καθὼς θὰ ἔλεγε ὁ Bergson—μᾶς δίνει μιὰ πραγματικότητα—τὸ ἐγώ του—

ποὺ βρίσκεται σὲ ἀδιάκοπη μεταμόρφωση.

Ὁ Δραγούμης θεωρεῖ τὴ δράση πρώτη ἀρχὴ τῆς ζωῆς. Σὰν τὸ Σπινόζα θὰ μποροῦσε νὰ πῆ : «Ὅσο κάτι ἐνεργεῖ περισσότερο, τόσο πιὸ τέλειο εἶναι», ἀδιάφορο ἄν θὰ πρόσθετε σὰν τὸν Σπινόζα—ὅπως καὶ πρόσθετε, ἴσως μόνον ὄχι τόσο ρητά : «'Αλλὰ μόνο ἄν μποροῦμε νὰ γνωρίσουμε, θὰ μπορούσαμε καὶ νὰ δροῦμε». Κάθε τὶ ποὺ δὲν ὑπηρετεῖ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα τὴ δράση εἶναι γιὰ τὸν Δραγούμη μάταιο, ἄχρηστο, βλαβερό. Μάταια κάθε θεωρία ὅπου δὲ βρίσκει κανεὶς ἕνα κέντρισμα γιὰ δράση· ἄχρηστο καὶ βλαβερὸ κάθε τί που πλουτίζει μόνο τὴν καθαρὴ γνώση, τὴ θεωρητική, χωρὶς ν' αὐξάνη συγχρόνως καὶ τὴν ἐνεργητικότητά μας. Δὲν ἐτόνωσε τὴ δύναμή μας μιὰ πράξη, δὲ μᾶς ἔκανε μιὰ γνώση νὰ πάρουμε καλλίτερη συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ μας, γιὰ νὰ δράσουμε καὶ καλλίτερα ; Ἡ γνώση αὐτὴ δὲ χρησιμεύει σὲ τίποτε, καὶ ἄν ἐξακολουθήση νὰ σωρεύεται πάνω σὲ ἄλλες «ἄδολες» γνώσεις, τότε πιὰ καταντᾶ βλαβερή, ὀλέθρια, γιατὶ παραλύει τὴν ἐνεργητικότητά μας, κόβει τὴν ἴδια τὴν ὁρμὴ τῆς ζωῆς.

Κάπως κοφτὰ καὶ ριζικά, ὡς τόσο, ξεχωρίζει ὁ Δραγούμης πράξη καὶ σκέψη, ὅπως ἐπίσης καὶ τὴ γνώση, σὲ θεωρητικὴ καὶ πρακτική. Δὲν ὑπάρχει στὴν ἴδια τὴν πράξη, στὴν πορεία μιᾶς πράξεως, σκέψη, ταυτόχρονη μὲ τὴ δράση, καὶ δὲν ὑπάρχουν σκέψεις ποὺ ἔχουν ὅλη τὴ δόνηση τῆς πράξεως,ἐκείνης ποὺ μόλις ἔγινε,ἐκείνης ποὺ πρόκειται νὰ γίνη ; Καὶ οἱ δυὸ τοῦτες ἐνέργειες δὲ δροῦν στὸν κάθε ἄνθρωπο—ὅταν δὲν εἶναι, βέβαια, ὁ Κὰντ ἢ κανένας 'Οττεντότος—παράλληλα καὶ σύγχρονα, σὲ ποσοστὰ ἀστάθμητα, καὶ τὸ ἀδιάκοπο ἀνακάτωμά τους δὲν ἀποτελεῖ τὶς περισσότερες στιγμὲς τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ;

'Αλλὰ καὶ ἡ γνώση ξεχωρίζεται, τάχα, τόσο καθαρά, ὅσο φαίνεται νὰ πιστεύη ὁ Δραγούμης, σὲ θεωρητικὴ καὶ πρακτική ; Καὶ ἡ ἀδολώτερη θεωρητικὴ γνώση δὲν ἀντιχτυπᾶ στὴν πράξη, καθὼς πάλιν καὶ ἡ πρακτικώτερη γνώση δὲν ἔχει κάτι τό καθαρὰ θεωρητικό; «'Ο καλλίτερος φιλόσοφος, λέγει ὁ Γουΐλλιαμ Τζέϊμς, μὲ κάποια ὑπερβολή, εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ κάμποσο ὀρθά, ἀναφέροντας σχετικὴ γνώμη τοῦ Τζὼν Γκρότ, εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ σκέπτεται ὅσο γίνεται πιὸ ἁπλᾶ. Ἡ σκέψη δὲν εἶναι κάτι τὸ ἐπαγγελματικό, οὔτε ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στοὺς λεγόμενους ἐπαγγελματικοὺς ἤ ἐπίσημους φιλοσόφους». Ποιὰ εἶναι ἡ ὑπέρτερη ἀξία τῆς δράσης γιὰ τὸ Δραγούμη τὸν ἴδιο, καί, κατὰ τὴ γνώμη του, γιὰ τὸν ἄνθρωπο γενικά ; Ὅτι δρώντας ζοῦμε περισσότερο, καῖμε τὴ ζωϊκή μας οὐσία, τὶς στιγμές μας, πιὸ αἰσθητὰ καὶ πιὸ ἔντονα, παρ' ὅ,τι ὅταν σκεπτόμαστε. Γιὰ τὴν ἀξία τῆς δράσης ὡς τοῦ ἰσχυρότερου ἀντίδοτου κατὰ τοῦ αἰσθήματος τοῦ μηδενισμοῦ, δὲ μιλεῖ ὁ Δραγούμης. Ἴσως, ὡστόσο ἔνστικτα, σὰ μηδενιστὴς ποὺ ἦταν, νὰ φερόταν πρὸς τὴ δράση, γιατὶ ἔνοιωθε, καὶ ἄς μὴν τὸ εἶχε διαπιστώσει θεωρητικά, ὅπως ὁ Βαλερύ, ὅτι, στερημένος ἀπὸ κάθε μεταφυσικὴ παρηγοριά, στὴ δίνη τῆς δράσης, ἔστω καὶ τῆς ὄχι τυφλῆς, ἀλλὰ λογισμένης καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν προσχεδιασμένης (ποὺ πάλιν, ὅμως, ἔξω ἀπὸ τὰ προδιαγεγραμμένα σχήματά της, στὴν οὐσία της, στὸ κῦμα της, θὰ πίστευε ὅτι ὑπάρχουν ὅλα τ' ἀπροσδόκητα καὶ τ' ἀκάθεκτα καὶ τὰ συναρπαστικά) μποροῦσε νὰ βρῆ τὸ δυνατώτερο μέσον λησμονιᾶς τοῦ ἄσκοπου τῆς ζωῆς, τὴ μόνη λύτρωση δ ι ὰ τ ῆ ς ζ ω ῆ ς κ α ὶ μ έ σ α σ τ ὴ ζ ω ή, ἀπὸ τὸ μηδενιστικὸ αἴσθημα, ἀπὸ τὴ συνείδηση ὅτι τυφλὰ καὶ ἄσκοπα ἀπὸ τὸ τίποτε ξεκινοῦμε καὶ πρὸς τὸ τίποτε ὁδεύουμε.

Μπορεῖ ποτὲ νὰ ἔχη σκοπὸ ἡ πράξη, ἀφοῦ δὲν ἔχει σκοπὸ ὅλη ἡ ζωή; Γιατὶ νὰ δροῦμε; Γιατὶ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ ἄσκοπο τῆς δράσεως τῆς δίνει ἕνα χαρακτῆρα ἀνιδιοτελείας (gratuité), ἕνα ποιὸν α ἰ σ θ η τ ι κ ό, ποὺ τὴν κάνει πιὸ ἐκλεχτή, πικρότερη ἀλλὰ καὶ πιὸ ἡρωϊκὴ συγχρόνως : «Qu' on n' en puisse tirer aucun profit, c'est peut - être le propre même de la grandeur». 'Από μιὰ τέτοια ἀντίληψη τῆς πράξεως, ὡς κάτι ἄσκοπου, ἀλλὰ καὶ ἡρωϊκοῦ συνάμα,—αἰσθητικοῦ—δὲν πηγάζει καὶ ἡ θεωρία τῶν μύθων, κινήτρων—πράξεων, τοῦ Georges Sorel ; «Mythes, selon G. Sorel, λέγει ὁ Λασσέρ, c'est une idée d'action, assez belle et assez sublime pour trouver des enthousiastes et pour susciter l' héroïsme au coeur des hommes qu' elle aura séduits» «Agir par jeu» καθὼς θάλεγε αἰσθητικότερα ἀκόμα καὶ μὲ μιὰ ἔννοια σχεδὸν «δαιμονικὴ», ἀλλὰ καὶ ἐντελῶς ἄσκοπα πιά, ὁ André Gide. «'Επιθυμῶ νὰ κάνω, λέγει ὁ Δραγούμης, κάθε τὶ ποὺ νοιώθω πὼς δὲν εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τὸ κάνω». «Μ' ἀρέσει νὰ καταξοδεύομαι ἔτσι γιὰ τὸ τίποτε». «Δὲ μὲ μέλλει τὶ κάνω καὶ τὶ δὲν κάνω».

'Αλλὰ ἡ δράση ἔχει μιὰ ἄλλη ἀξία στὴν ὁποίαν δίνει μεγάλη σημασία ὁ Δραγούμης. Εἶναι ἕνα μέσον γνώσεως, γνώσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας πρὸ πάντων. Οἱ πράξεις δὲν εἶναι τὰ μόνα πειράματα χάρις στὰ ὁποῖα μποροῦμε νὰ γνωρίζουμε κάθε τόσο ἀσφαλέστερα τὸν ἑαυτό μας, ἄρα, καὶ τελικῶς πιὸ καλά ; «Πρέπει ν' ἀγαπῶ, λέγει ὁ Δραγούμης, περισσότερο κι' ἀπ' τὸν ἑαυτό μου ἀκόμα, τὴν πρόοδο, δηλαδὴ τὴ γνώση». Καί ἐννοεῖ, βέβαια, λέγοντας γνώση, ὄχι τὴ φιλοσοφική, τὴ θεωρητική, ἀλλὰ τὸ σύνολο τῆς ὁλοένα αὐξανόμενης ζωϊκῆς του πείρας ποὺ μπορεῖ νὰ ὀφείλεται πολὺ περισσότερο στὴ δράση παρὰ στὴν καθαρὴ νόηση.

Παρ' ὅλ' αὐτὰ στὴ σύγκριση ποὺ κάνει μεταξὺ σκέψεως καὶ ἐνεργείας, δὲ δίνει πάντα τὴν ὑπεροχὴ στὴν πράξη ὁ Δραγούμης. 'Ιδανικό του εἶναι ἡ τέλεια ἰσορρόπησή των. Γνώση καὶ πράξη τὶς θεωρεῖ ὄργανα ἰσάξια γιὰ τὸ ἀνέβασμα καὶ τὸ τελείωμα τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὴν ὅσο γίνεται καλλίτερη ἐκπλήρωση τοῦ προορισμοῦ του στὴ γῆ. «Ἄνθρωπος θὰ πῆ κάτι

ποὺ κινεῖται καὶ στοχάζεται». «Μόνη διασκέδασή μου, λέγει,—δείχνοντας πόσο σκέψη καὶ πράξη τοῦ εἶναι ἐξ ἴσου ἀπαρτίτητες, πόσο ἰσοδύναμα θέλει νὰ ζυγίζωνται μέσα του,— μόνη διασκέδασή μου ἔχω τὴ σκέψη καὶ μόνη χαρά μου νὰ σκορπῶ τὴ δύναμή μου πάνω στοὺς ἀνθρώπους». Καὶ μιλώντας γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀριστοκρατία τοῦ μέλλοντος, ὅπως τὴν ὁραματίζεται, στὸν «Ἑλληνικὸ Πολιτισμό», γράφει: «Τὸ ἄτομό τους θὰ εἶναι ὄργανο πράξης καὶ μάθησης καὶ γι' αὐτὸ μόνον θ' ἀξίζη». Γιὰ νὰ ζήση κανεὶς «στὰ γεμάτα» τοῦ χρειάζεται: «Ἡ σκέψη ποὺ ἑτοιμάζεται γιὰ τὴ νίκη στὴ μοναξιά, καὶ ἡ δράση, τὸ ἀποτέλεσμά της, ἡ δράση ἡ κυριαρχική». Ἰσάξιες, λοιπόν, σκέψη καὶ πράξη, καὶ τελικὸς σκοπός, τελικὸ ἀποτέλεσμα καὶ τῶν δυὸ, ὁ καλλίτερος γνωρισμὸς τοῦ ἑαυτοῦ μας: «Ἡ ζωή μας γιὰ τὴ γνώση χρησιμεύει, γιατὶ πάλι κάθε κίνηση τῆς ζωῆς μας, στὸν καλλίτερο γνωρισμὸ τοῦ ἑαυτοῦ μας θὰ κατασταλάξη τέλος».

Μὰ ὅπως κάθε ἐνέργεια δὲν ἀξίζει, ὅπως δὲν πρέπει ἡ ἐνέργεια νὰ εἶναι «βιαστικὴ καὶ ἀκράτητη οὔτε καὶ ὀκνή, ἀλλὰ ἤρεμη μεθοδικὴ καὶ ρυθμισμένη, ποιητική, γεμάτη ἐσωτερικὸ φῶς καὶ σίγουρη» «τέτοια ποὺ ν' ἀνεβάζη τὸν ἄνθρωπο σὲ στυλοβάτη, ν ι κ η τ ή, ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους», τὸ ἴδιο καὶ κάθε σκέψη δὲν ἀξίζει. Δὲν ἀξίζει ἡ καθαρὴ θεωρητική, φιλοσοφικὴ ἢ ἐπιστημονικὴ σκέψη ποὺ ξεραίνει τὸν ἄνθρωπο, ἀλλ' ἡ δροσάτη, ἡ ποιητικὴ καὶ δημιουργικὴ ποὺ τήν πλάθουμε «ὀρθοὶ καὶ περπατῶντας», «μέσα στὴν τρικυμία καὶ στὴν κίνηση». Τέτοια εἶναι ἡ σκέψη τοῦ «σωστοῦ» τοῦ «ξετελειωμένου» ἀνθρώπου, τοῦ «στοχαστικοῦ μαζὶ καὶ ἐνεργητικοῦ», τέτοια «τοῦ νικητὴ ποῦ ἐνεργεῖ μὲ σκέψη καὶ τοῦ μοναχικοῦ ποὺ στοχάζεται προσμένοντας νὰ ἐνεργήση». Ἀξία ἔχουν ἡ σκέψη καὶ ἡ ἀνάλυση, γόνιμες εἶναι μόνον ὅταν πηγάζουν κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴ ζωή, ἀπὸ τὴν πεῖρα μας, καὶ πάλι στὴ ζωὴ ἐπιστρέφουν, τονώνουν καὶ πλουτίζουν τὸν παλμό της, τῆς δίνουν μιὰ κατεύθυνση, ἕνα δρόμο, ἕνα ρυθμό. Δὲ μπορεῖ νὰ νοηθῆ σκέψη ξεχωριστὴ ἀπ' τὴν πράξη, ὄχι στενὰ συνδεμένη μαζύ της, ὅπως καὶ πράξη «ποὺ νὰ μὴν κρύβεται πίσω της κάποια θεωρία».

Δύσκολα πολύ, φαντάζομαι θὰ μποροῦσε νὰ πῆ ὁ Δραγούμης αὐτὸ ποὺ λεγει ὁ Βιλλιὲ ντὲ Λιλ-Ἀντάμ μὲ τὰ χείλη τοῦ Axel, τοῦ ἥρωά του: «Σκέφθηκα πάρα πολὺ καὶ δὲ μπορῶ νὰ ἐνεργήσω». Δὲ θὰ τόλεγε γιατὶ δὲ θάφηνε ποτὲ τὸν ἑαυτό του νὰ «χαθῆ» στὶς καθαρὲς θεωρητικὲς σκέψεις πού παραλύουν. Σπάνια μιλεῖ μὲ βαθειὰ ἀγάπη, μὲ ἀληθινὸ πάθος γιὰ τὴν ἄδολη γνώση ὁ Δραγούμης, γιὰ τὸ «μέλι αὐτὸ τὸ πιὸ γλυκὸ τῆς γῆς» καὶ μᾶλλον στὰ βιβλία του τὰ νεανικά. «Λατρεύω τὴ σκέψη μονάχη καὶ γυρεύω μ' αὐτὴ νὰ ζήσω, ὅσο μπορῶ περισσότερων κόσμων ζωὲς» («Μονοπάτι»). «Τὸ μόνο ἀληθινὸ στὸν κόσμο ἦταν ἡ ζωὴ τοῦ μυαλοῦ μου».

Θεωρητικὸς στὸ βάθος μὲ ὅλα —σὰν τὸν Μπαρρὲς— τὰ νευρικά, τ' ἀνυπόμονα, τὰ πυρετώδη κινήματα τῶν θεωρητικῶν πρὸς τὴ δράση, ποὺ τὸ περισσότερο μένουν στὰ βιβλία τους μόνο καὶ σπάνια ξεχύνονται καὶ στὴν πρακτικὴ ζωὴ —μ' ἀποτυχία ὅμως, κατὰ κανόνα,— θεωρητικὸς μὲ λαχτάρα ξεδίψαση, ὀργανική, —σίγουρα κι' ἀπ' τὸ βαρεμὸ ποὺ φέρνει ἡ πολλὴ ἀνάλυση— γιὰ δράση, δὲν τὸ παίρνει, ὡστόσο ἀπόφαση ὁ Δραγούμης —κάθε ἄλλο, μάλιστα— πὼς ἀνήκει στὴ χορεία τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων γιὰ τοὺς ὁποίους τόσο σωστὰ καὶ μὲ κάποια πικρία, ἴσως, λέγει ὁ Sainte - Beuve: «On n'est propre, alors, en définitive, qu' à une chose, à noter, à connaître, et à juger ce que les autres font». Μήτε, ἀκόμα λιγότερο, σκέπτεται νὰ βγάλη τὴν τόσο πονεμένη στὴν ἐγκαρτέρησή της, κραυγὴ τοῦ ἥρωα ἑνὸς διηγήματος τοῦ Μπωντλαίρ: «Ils vivent pour vivre, et nous, hélas! nous vivons pour savoir». Μήτε, τέλος, στρεφόμενος πρὸς τὸν ἄλλο πόλο τῆς ζωῆς, τὴ δράση, βλέπει πόσο πολὺ περισσότερο παρ' ὅ,τι ἡ σκέψη, ὑπόκειται ἡ δράση στὸν αὐτοματισμό, στὴ μίμηση καὶ στὴν τυφλὴ ἐπανάληψη, ἀφοῦ καθὼς ὀρθότατα παρατηρεῖ, στὴ μελέτη του γιὰ τὸν Δοστογιέφσκη, ὁ Gide: «Nous agissons sans cesse comme nous estimons que l'être que nous sommes, que nous croyons être, doit agir. La plupart de nos actions nous sont dictées non pas d'après le plaisir que nous prenons à les faire, mais par un besoin d'imitation de nous-même et de projeter dans l'avenir notre passé. Nous sacrifions la vérité (c'est-à-dire la sincérité) à la continuité, à la pureté de la ligne».

Ὁ Δραγούμης ὄχι μόνον δὲν τὰ δέχεται ὅλ' αὐτὰ, δὲν τὰ ὁμολογεῖ, τοὐλάχιστον, ἀλλὰ ἴσα ἴσα, καὶ ἕνα κακὸ ἀκόμα, τὴ διαρκῆ ἐνδοσκόπηση, προσπαθεῖ καὶ κατορθώνει νὰ τὴν μεταβάλη σὲ κάτι χρήσιμο. Τὸν ἑαυτό του —κινούμενος καὶ ἐδῶ, σὲ ὕστατη ἀνάλυση, ἀπὸ μιὰ σοφὴ ars vivendi— τὸν ἀναλύει γιὰ νὰ τὸν συνθέση πληρέστερα κατόπιν καὶ νὰ τὸν καταστήση πιὸ ἱκανὸ γιὰ τὴ δράση. «Analyser, c'est agir, se façonner peu à peu en vue d'un but précis». «J' ai, λέγει ὁ Μπαρρές, tout l' orgueil du succès quand j' en ai tracé les lois. C' est posséder une chose que s' en faire une idée très nette, très précise». Καὶ ἀλλοῦ: «D' autres se décomposent par l' analyse: c' est par elle que je me recompose et que j' atteins ma vérité».

Ὁ Δραγούμης θὰ μποροῦσε νὰ προσθέση: «καὶ ὁπλίζομαι καλλίτερα γιὰ τὴ δράση». Γιατί, ἀληθινά, τὶ καλλίτερο ὁρμητήριο γιὰ τὴ δράση ἀπὸ τὴν ἀνάλυση, ὅταν γίνεται μὲ μέθοδο, μὲ αὐστηρότητα καὶ μὲ λαγαρὸ μάτι; Δὲ βάζει ἡ ἀνάλυση τάξη στὴ σκέψη μας, σὲ ὅλο τὸ ἐγώ μας; Καί ἡ τάξη δὲν εἶναι ἕνα ἐφόδιο γιὰ τὴ νίκη, —στὴ δράση—μιὰ νίκη; Νά, λοιπόν, καὶ ἕνας σπουδαιότατος ἀκόμη λόγος ποὺ τόσο ἐπίμονα καὶ κατασύνεχα ἀναλύεται ὁ Δραγούμης,

νὰ γιατὶ κάθε τόσο συνοψίζει σὲ σύντομες, χτυπητὲς φόρμουλες, τὰ συμπεράσματα τῶν ἀναλύσεών του. Δὲν τὸ κάνει μόνο γιατὶ ἔχει μανία νὰ ἀναλύεται, ἀλλὰ καὶ γιατὶ οἱ φόρμουλες αὐτὲς εἶναι τὰ ὁρόσημά του, τὸ φῶς ποὺ φωτίζει τὸ δρόμο του. «Ἤθελε νὰ βλέπη κάθε μέρα τὴ φιλοσοφία του. Τὴν ἀποκρυστάλλονε στὸ χαρτὶ καί ὕστερα τὴν πετοῦσε μὲ περιφρόνηση στοὺς ἀνθρώπους».

Ἀδιάκοπη ἀλληλοεπίδραση, ἀδιάκοπο σμίξιμο σκέψεως καὶ πράξεως ὅπου, ὅμως, ἡ σκέψη δὲν εἶναι αὐτόνομη ἀλλὰ χρησιμεύει γιὰ νὰ δυναμώνη τὴν πράξη, ποὺ τὴν κατευθύνει καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν, ὅμως, πηγάζει: «Ἡ ζωή μου πηγαίνει νὰ μοιάση μὲ τὶς ἰδέες μου, ἤ καὶ ἀλλοιῶς, ἀπὸ τὴ ζωὴ μου βγαίνουν οἱ ἰδέες μου ποὺ φωτίζουν πάλιν αὐτὲς τὴ ζωὴ μου καὶ τὴν ἀλλάζουν».

Ναί, ἀλλὰ καὶ: «εἶνε περιττὲς ὅλες οἱ θεωρίες, ὅσες δὲ βγαίνουν σὰ συμπέρασμα, ἀπὸ κάποια ἐνέργεια δική μας». «Οἱ θεωρίες μου ἐμένα εἶναι ἡ ζωή μου, μιὰ φωτεινὴ δηλαδὴ προβολὴ ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὶς πράξεις μου». «Οἱ θεωρίες μου βγαίνουν σὰν ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὴ ζωή μου καὶ εἶναι ἀχώριστες ἀπὸ δαύτην».

Καὶ ἡ διανοητικώτερη ἐνέργεια τοῦ Δραγούμη στὴν ἐφαρμογὴ ἀποβλέπει, γίνεται γιὰ νὰ μεταμορφωθῆ σὲ πράξη. Γράφει γιὰ νὰ ξεκαθαρίση τὶς ἰδέες του, νὰ κάνη πιὸ γλήγορη καὶ ἀποτελεσματικὴ τὴν πρακτική τους χρήση, κυττάζει μέσα του ὄχι ἀπὸ περιέργεια ἁπλῆ, γιὰ τὴν ἡδονὴ τοῦ θεάματος, ἀλλὰ σὰ στρατηγὸς ποὺ σὲ παραμονὴ μάχης ἐπιθεωρεῖ τὸ στρατό του. Ἄλλωστε, ἄν εἶναι ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία ἀναλυτικός, οὔτε στὴν καθαρὴ θεωρητικὴ σκέψη πιστεύει, στὴ φιλοσοφία, οὔτε στὴν ἐπιστήμη. Γίνεται τίποτε σχετικώτερο ἀπὸ τὴ φιλοσοφία ἀφοῦ «κσθένας ἔχει τὴ φιλοσοφία του πιστὴν εἰκόνα τῆς ἰδιοσυγκρασίας του»; Καὶ ὅλα τὰ συστήματα, καθὼς λέγει ὁ Quinton, καὶ θὰ τόλεγε, εἶμαι βέβαιος, κι' ὁ Δραγούμης, δὲν εἶναι «ὁ ἁπλοποιημένος πίνακας τῆς ἀγνοίας μιᾶς ἐποχῆς;» Ἤ μήπως, τάχα, μπορεῖ νὰ ὁδηγήση στὴν εὐτυχία ἡ φιλοσοφία, ἢ καὶ νὰ πλάση τίποτε σταθερό; «Ὅ,τι πλαθει ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλᾶσμα, εἴδωλο». «Ὅσοι γκρεμίζουν καὶ ξαναπλάθουν δὲ μ' ἀρέσουν ἄν δὲν ξέρουν πὼς πάλε εἴδωλα θὰ πλάσουν». Στὴν ἐπιστήμη δὲν πιστεύει. Δὲν πιστεύει, πρὸ πάντων, ἀπὸ πνεῦμα διονυσιακό, ἀντιρασιοναλιστικό, ἀλλὰ γιατὶ βλέπει καὶ τὶς ἀδυναμίες τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν τάση της ν' ἁπλωθῆ παντοῦ καὶ νὰ ὑποδουλώση τὰ πάντα. Δὲν τῆς φορτώνει, ὅμως, καὶ τὰ τόσα πολλὰ καὶ βαρειά, ποὺ ἄλλοι τῆς φορτώνουν. Οἱ ἐπιστῆμες, λέγει,—νιτσεϊστὴς καὶ σὲ τοῦτο, σύμφωνος, ὅμως, ἐξ ἄλλου καὶ μὲ ὅλη τὴ σύγχρονη σκέψη —δὲ δημιουργοῦν πολιτισμούς. Ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη δὲ διαφέρει οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη ὅπως τὴ θεμέλιωσε ὁ Ἀριστοτέλης. Ψιλολογεῖ καὶ ψιλοκοσκινίζει, καὶ δὲ μπορεῖ ν' ἀδράξη στὴν οὐσία της καὶ στὸ σύνολο τὴ ζωή, «χαντακώνει κάθε ἐνέργεια ἄλλη (μὴ θεωρητική) καὶ στενεύει πολλὰ ἀνθρώπινα μυαλά», ναρκώνει τὸ σῶμα, ἔχει τὴν πολὺ ἐπικίνδυνη τάση νὰ μὴ περιορίζεται στὸ ἔδαφός της ἀλλὰ νὰ θέλη ν' ἁπλωθῆ παντοῦ, τέλος, εἶναι μιὰ ἀρρώστεια—φριχτὴ—καὶ ἡ ἴδια, μά, πρὸ πάντων, ἡ ὑπεμβολικὴ πίστη τοῦ κόσμου σ' αὐτὴν ποὺ τὴν παρανοεῖ, ἄλλωστε.

Ἦταν φυσικὸ νὰ μὴ πολυσυμπαθῆ ὁ Δραγούμης ὄχι μόνο τὸν ἀλεξανδρινὸ τύπο τοῦ ἀνθρώπου, μὰ καὶ κάθε καθαρὸ θεωρητικό, ὅλους ἐκείνους ποὺ τὶς ἰδέες τὶς θεωροῦν ὅσο καὶ τὴν πράξη, ἀληθινές, κἄποτε μάλιστα, ὅπως οἱ ἰδεαλιστές, καὶ ἀληθινότερες, καὶ μόνες ἀληθινές. «Αὐτοὶ οἱ ἄλλοι, γράφει μὲ εἰρωνία σ' ἕνα του ἄρθρο, οἱ ἰδεολόγοι καὶ οἱ ὀνειροπόλοι, λένε πὼς καὶ οἱ ἰδέες εἶναι πραγματικότητα».

Βαθύτατα ἀντιπαθεῖ ἀνάμεσα στοὺς θεωρητικοὺς—ἴσως ἐπηρεασμένος καὶ ἀπὸ τὸν Μπέρξον—τοὺς διαλεκτικοὺς ὁ Δραγούμης. Ἡ ἐμφάνισή τους, κατὰ τὴ γνώμη του, φανερώνει πάντα παρακμή. Καὶ ὡς μέθοδο φιλοσοφικῆς ἔρευνας, ὅμως, τὴ διαλεκτικὴ τὴν καταδικάζει. Ἡ διαλεκτικὴ δὲ μπορεῖ νὰ ξεκαθαρίση τὰ μπερδεμένα ἐλατήρια τῆς ζωῆς. «Εἶναι τόσο μπερδεμένες οἱ αἰτίες ποὺ μὲ ἀναγκάζουν νὰ ἐνεργῶ ἔτσι ἢ ἀλλοιῶς σὲ κάθε περίσταση, ποὺ δὲν μπορῶ νὰ τὶς ξεδιαλύνω, καὶ χαίρομαι γι' αὐτό».

Ἀντίθετα, τύπος θεωρητικός, σὰν τὸ Φαρδὺ τὸ Σαμοθρακίτη τοῦ ἀρέσει, γιατὶ μολονότι τόσο γραμματισμένος —μίλησε καὶ ἔγραψε γιὰ ὅλα— καὶ μολονότι ὅλα τὰ ἐξαρτοῦσε ἀπ' τὴν παιδεία, ὡστόσο, ἡ σκέψη του, ὅπως καὶ τοῦ Κοραῆ, στενὰ συνυφάνθηκε μὲ τὴν πράξη, καὶ δὲν ἦταν στεγνός. —«Εἶχε μιὰ δροσερὴ πολυπραγμοσύνη ποὺ μόνον τὰ μεγάλα μυαλὰ καὶ τὰ παιδιὰ τὴν ἔχουν». Χάρις στὴν ὕπαρξη τοῦ Φαρδύ, ἀτόμου πιὸ ξύπνιου κι' εὐαίσθητου ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα ἄτομα τοῦ νησιοῦ του, κατορθώνει, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, ἕνας ἕλληνας, ὁ Δραγούμης, νὰ πάρη εὐκολώτερα συνείδηση καὶ τοῦ νησιοῦ αὐτοῦ καθαυτοῦ, καὶ τοῦ νησιοῦ σχετικὰ μ' ὅλο τὸ ἔθνος. Τὸ συνειδητὸ ἄτομο, ὁ Φαρδύς, χρησιμεύει γιὰ νὰ βλέπουμε στρογγυλὰ καὶ καθαρά, ὅ,τι χωρὶς αὐτὸν θα βλέπαμε θολὰ καὶ συγκεχυμένα, εἶναι ἡ συνείδηση, ἡ γνώση· γνώση, ὅμως, ποὺ δὲ μᾶς παραλύει, ἀλλ' ἴσα ἴσα μᾶς δυναμώνει, ἀφοῦ μᾶς βοηθεῖ νὰ ἰδοῦμε καθαρώτερα μέσα μας.

Γόνιμη, λοιπόν, εἶναι πάντα ἡ συνείδηση, δηλαδὴ ἡ γνώση. Ναί, ἀλλὰ μόνον ὅταν πηγάζη ἄμεσα ἀπὸ τὴ ζωὴ —ἀπὸ τὴν πράξη— καὶ μόνον ὅταν ὑπηρετῆ ἄμεσα τὴ ζωή.

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

* (Ἕνα κεφάλαιο ἀπὸ τὸ βιβλίο ποὺ ἑτοιμάζεται νὰ κυκλοφορήση προσεχῶς).

Λυτρωμός

Οἱ ΒΑΤΟΙ σμαλτοπράσινοι καὶ οἱ τράφοι
κι' ὅλα τ' ἀγκάθια στὴν παντέρημη ἐξοχή,
κ' ἕν' ἀνθισμένο δέντρο στὸ χωράφι
τὸ λούζει μιὰ ἀνοιξιάτικη βροχή...

Καρδιά μου ἀκατανόητη, ποῦ τὴ βρῆκες
τόση γαλήνη, τόση ἀπαντοχή;
Τῆς ἔγνοιας σου ἐκουρνιάσαν τάχα οἱ σφῆκες
καὶ τοῦ πελάου καϋμοῦ σου ἡ στοναχή;

Ποῦθ' ἔρχεται ἡ ἐλπίδα, σὰν ἀηδόνι,
σὰ σκέψη εὐτυχισμένων ποιητῶν;
Περήφανη καρδιά, τὶ σὲ φτερώνει
κιτὰ τὸ δρόμο τῶν ἀητῶν;

—Πέρ' ἀπ' τὸ δρόμο τῶν ἀητῶν, μιὰ χώρα
κι' ὅλο ἡ ψυχή μου κι' ὅλο τὴ ζητεῖ.
Κι' ἡ χώρα ἀστράφτει μ' ὅλα της τὰ δῶρα
στὸ ρυδοφῶς τοῦ ὀνείρου προσφερτή.

Σκιὲς—ψυχὲς (πῶς νὰ τοὺς πῶ;) οἱ ἀνθρῶποι
στὰ ἱπποτικὰ ντυμένοι, μὲ φτερὸ
στὸ κεφάλι γαλάζιο· φεγγερὸ
τὸ πρόσωπό τους εἶναι. Κι' ὅλ' οἱ τόποι
τὴν ἀγάπη εὐωδιάζουν, τὴν εἰρήνη.
Ὁ φόβος τοῦ θανάτου ἐδῶ δὲ ζῆ,
κ' ἡ Ὥρα τὸ φαρμάκι της δὲ χύνει
μὲ τὴν Ἀντία μαζί.

Ἡ σκέψη ἐδῶ πετάει μακαρισμένη,
δὲ σέρνεται σὰ φίδι ταπεινή,
κ' ἐδῶ ἡ ἀράχνη ἡ θλίψη δὲν ὑφαίνει
τὸ μαῦρο της πανί.

Ἐδῶ ἀνεμίζει κάτασπρη σημαία
μὲ τῆς ἐλιᾶς ἐπάνω τὸ κλαδί,
κι' ἀφρόντιδη ἡ Ζωὴ παντοῦ καὶ νέα
σὰν τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνι κελαηδεῖ!

—Στὴ χώρα τῆς Χαρᾶς, ποὺ ζοῦν οἱ ἀνθρῶποι
μὲς στ' ὄνειρο ντυμένοι καὶ στὸ φῶς
σκιὲς—ψυχὲς (πῶς νὰ τοὺς πῶ;) κι' οἱ τόποι
παραδεισόκηπος κρυφός,

ἄχ, νἄηταν νὰ κερδίσω τέτοια νίκη
ξεφεύγοντας τὴ Μοῖρα τὴ βαρειά
ἐπάνω ἀπὸ τῆς γῆς τὴν καταδίκη
νὰ πάω, μὲ γιατρεμένη τὴν καρδιά!

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΓΙΑΤΡΟΙ ΜΟΥΣΟΠΟΛΟΙ

ΕΝΑΣ ἀληθινὸς ἀντιπρόσωπος ἐπιστήμης, ἐνῶ ἀνήσυχος πάντοτε προσπαθεῖ ὁλότελα ἀντικειμενικὰ νὰ ἐξερευνήση τὸ «γιατὶ» κάθε γνώσης, πολλὲς φορὲς, γιὰ νὰ κατακτήση τὶς ἰδέες ἢ γιὰ νὰ ἑρμηνεύση τὰ φαινόμενα, ὑποχρεώνεται νὰ ὑποκύπτη καὶ στὴν ἀνώτερη φωνὴ τῆς ἔμπνευσης ἢ νὰ παρασύρεται ἀπὸ τὴν ἔξαψη τῆς φαντασίας του. Μὰ ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ὁ ἐπιστήμων λίγο διαφέρει ἀπὸ τὸν ποιητὴ ἢ ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη· ἂν καὶ ὁ καλλιτέχνης, γιὰ νὰ ἀπεικονίση ἐξωτερικὰ τὰ πνευματικὰ του δημιουργήματα, χρησιμοποιεῖ μέσα ποὺ ἔχουν φύση ὅλως διόλου ὑποκειμενική. Ἀπὸ αὐτὰ βγαίνει τὸ συμπέρασμα, ὅτι, παρ' ὅλη τὴ φαινομενικὴ ἀντίθεση τῶν δύο αὐτῶν ἀντιπροσώπων τῆς νοητικῆς αὐτῆς δύναμης, δηλαδὴ τοῦ ἐπιστήμονα καὶ τοῦ καλλιτέχνη, πάντοτε ὑπάρχει μεταξύ των μιὰ σχέση ἀρκετὰ στενή.

Ὁ Goethe, σχετικὰ μὲ τὴν ἀλληλουχία ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ ποίησης, ἔγραφε τὰ ἑξῆς: «Ἡ ἐπιστήμη ἀνεπτύχθηκε ἀπὸ τὴν ποίηση· στὴ μεταβολὴ τοῦ χρόνου μπορεῖ νὰ συναντηθοῦν αὐτὲς πάλι, σὲ μιὰ περιωπὴ πιὸ ψηλή, σὲ μιὰ φιλική συνένωση, γιὰ ὄφελος ἀμοιβαῖο». Ἀλλὰ μήπως ἡ ἴδια ἔννοια τῆς ἀλληλουχίας μεταξὺ τῶν δύο νοητικῶν δυνάμεων δὲν περιέχεται καὶ στὴ δοξασία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γιὰ τὸν Ἀσκληπιό; Δὲν ἐπίστευαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, πὼς ὁ θεὸς τῆς ἰατρικῆς ἦταν γυιὸς τοῦ μουσηγέτη Ἀπόλλωνα;

Καὶ δὲν εἶναι μόνο αὐτό. Οἱ πρόγονοί μας ἐπίστευαν ἀκόμη, πὼς κι αὐτὸς ὁ θεὸς τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποίησης ἦταν συγχρόνως καὶ γιατρὸς τῶν νοσημάτων, καθαρτήριος τῶν σωματικῶν καὶ ἠθικῶν μιασμάτων. Γι' αὐτὸ τὸν ὠνόμαζαν καὶ Ἀλεξίκακο. Μιὰ τέτοια ἁρμονικὴ συνύπαρξη τῆς ἐπιστημονικῆς ἰδιότητος καὶ τῆς γνήσιας καλλιτεχνικῆς δημιουργικῆς διάθεσης στὸ ἴδιο πρόσωπο, στὸ ἴδιο πνεῦμα, δὲν ὑπῆρξε κάτι τὸ σπάνιο καὶ στοὺς ἀνθρώπους. Ὄχι λίγοι ἐπιστήμονες, καὶ μάλιστα γιατροί, ἔδειξαν πὼς εἶναι καὶ «Μουσῶν ὑποφῆται», δηλαδὴ ποιητές, καμμιὰ φορὰ καὶ μουσικοὶ ἢ ζωγράφοι κ.λ.π. Μάλιστα μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς διακρίθηκαν καὶ στὰ δύο τὸ ἴδιο. Βέβαια, γιὰ μιὰ τέτοια ἐπιτυχία συντέλεσαν πολύ, μαζὶ μὲ τὴν ἔμφυτη στὸν ἀληθινὸ ἐπιστήμονα φιλοπονία, καὶ οἱ ἐπιστημονικὲς γνώσεις, ποὺ σημαντικὰ ἐβοήθησαν τὸν ἐπιστήμονα—καλλιτέχνη νὰ συστηματοποιήση ἀρτιώτερα τὰ καλλιλογικά του συναισθήματα. Γιατὶ ὁ γιατρός, μὲ την ἐπιστήμη του, ἐνεργεῖ σωστὴ ἀναλυτικὴ ἀναζήτηση τῶν ἐκδηλώσεων τῆς φύσης καὶ ἀνιχνεύει βαθιὰ τὸ μυστικὸ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Καὶ ἔχει πολὺ δίκιο ἕνας φίλος συνάδελφος νὰ ὑποστηρίζη πώς, ἂν εἴχαμε Σχολὴ Λογοτεχνίας, ὡς μία ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες βοηθητικὲς ἐπιστῆμες θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρισθῆ ἡ ἰατρική· κι ἀκόμη πὼς σημαντικὲς ἕδρες τῆς Σχολῆς θὰ ἔπρεπε νὰ ἦσαν ἡ αἰσθητικὴ ἀνατομικὴ καὶ ἡ ψυχολογικὴ φυσιολογία.

Κάποια ἰατροϊστορικὴ ἔρευνα, ποὺ μὲ ὑπεχρέωσε τελευταῖα ν'ἀσχοληθῶ εἰδικὰ μέσα στὸ χρονικὸ διάστημα τὸ ἀπὸ τὴν ἅλωση τῆς Πόλης ὡς τὰ σήμερα, μοῦ ἔδωκε τὴν εὐκαιρία ν' ἀνεύρω τὰ ὀνόματα 57 τόσων γιατρῶν, ποὺ κοντὰ στὴν ἰατρικὴ ἐκαλλιέργησαν ἢ καλλιεργοῦν καὶ τὴν ποίηση. Θ' ἀποφύγω λεπτομερειακὲς χρονολογίες καὶ βιογραφικὲς σημειώσεις καὶ θ' ἀναφέρω ἐδῶ μόνον ὀνόματα, βέβαιος, πὼς ἐκεῖνος, ποὺ θὰ ἤθελε νὰ γνωρίση περισσότερα, θὰ μποροῦσε νὰ ν'ἀναζητήση στὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικὰ καὶ στὰ βιβλία τοῦ Σάθα. Λοιπὸν.

Στὸ 16ο αἰῶνα ἀνευρίσκεται ἕνας μόνο ἰατρὸς μὲ ποιητικὰ χαρίσματα, ὁ Μιχαὴλ Λήσταρχος, ποὺ μετωνομάσθηκε ἀργότερα Ἑρμόλαος.

Στὸ 17ον αἰῶνα ἀνευρίσκονται· ὁ Γεώργιος Κορέσιος, ὁ Ἀθανάσιος Σκληρὸς καὶ ὁ Ἰωάννης Κσμνηνός.

Στὸ 18ο αἰῶνα εἶναι περισσότεροι· Ἀντώνιος Κοραῆς, Γεώργιος Ὑπομενᾶς, Νικόλαος Βαβούλιος, Ἰωάννης Κοντόνης, Ἄγγελος Τσουλάτης, Ἰωάννης Τσουλάτης, Δημήτριος Καρακάσης, Θωμᾶς Μανδακάσης, Ἰωάννης Ρίζος, Μανὲς καὶ Πολυχρόνιος ὁ Θράξ.

Στὸ 19ο αἰῶνα εἶναι οἱ: Κήρυκος Χαιρέτης, Μιχαὴλ Περδικάρης, Νικόλαος Μαυρομμάτης, Ἰωάννης Βηλαρᾶς, Ἀθανάσιος Χριστόπουλος καὶ Στέφανος Κανέλλος.

Ἔτσι φθάνομε στὴν τελευταία ἑκατονταετία, δηλαδὴ στὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τότε ποὺ ἱδρύθηκε τὸ Βασίλειο τῆς Ἑλλάδος ὡς τὰ σήμερα. Στὸ διάστημα αὐτό, εἴτε γιατὶ συνετέλεσε πιὰ ὁ ἐλεύθερος πολιτικὸς βίος, εἴτε γιατὶ ἐπολλαπλασιάσθηκαν στὴν Ἑλλάδα τὰ ἔντυπα μέσα, ἐφάνηκαν πολλοὶ γιατροί, ποὺ ἐκαλλιέργησαν πολλὲς φορὲς εὐδοκιμώτατα τὸν ἔντεχνο ποιητικὸ λόγο, μὲ τὴν ἐξέλιξή του καὶ μὲ τὸν ἐμπλουτισμό του μὲ τὶς νεώτερες τεχνοτροπίες καὶ τὰ φραστικὰ μέσα.

Ἀπὸ τοὺς γιατροὺς αὐτοὺς οἱ ἑξῆς ἔχουν πεθάνει: Στέφανος Κ. Καραθεοδωρῆς, Κωνσταντῖνος Καραθεοδωρῆς, Γεώργιος Ζαλοκώστας, Νικόλαος Σαλτέλης, Θεόδωρος Ἀφεντούλης, Ἀνδρέας Ἀναγνωστάκης, Δημοσθένης Βαλαβάνης, Παναγιώτης Καλλιβούρσης, Ἀχιλλεὺς Ἠλιάδης, Χρυσόστομος Συμβουλίδης, Δημήτριος Μεταλλινός, Κωνσταντῖνος Σπυρίδης, Δημήτριος Ταγκόπουλος (Νουμᾶς), Ἀπόστολος Μαμμέλης, Γεώργιος Χατζῆς (Πελλερέν), Μιλτιάδης Κρενδιρόπουλος, Ἀριστείδης Καλλιγᾶς, Μιλτιάδης Ἐμμανουήλ, Φρ. Δελαγραμμάτικας, Μαρῖνος Κουτούβαλης, Μιχαὴλ Τσακίρογλους, Γεώργιος Ἠλιάδης (Τοξότης).

Ζοῦν σήμερα στὴν Ἀθήνα οἱ: Παῦλος Νιρβάνας, Γεώργιος Δελῆς, Στέλιος Σπεράντσας, Μάρκος Αὐγέρης, Ἄγγελος Δόξας, Δ. Γκολέμης, Μιχαὴλ Χρυσάφης, Κ. Δελακοβίας, Φ. Κτενίδης, Ν. Κισθήνιος, Μ. Ν. Καῖρης καὶ Δ. Βασιλείδης. Στὴ Μυτιλήνη ὁ Κ. Φριλίγγος, στὴν Αἴγυπτο ὁ Παῦλος Γνευτὸς καὶ στὴν Πόλη ὁ Ἀλέξανδρος Ζωηρός.

Πρέπει νὰ ὁμολογήσω, πὼς δὲν νομίζω, ὅτ. μὲ τὰ παραπάνω ἔδωσα ἕνα πλήρη κατάλογο τῶν γιατρῶν, ποὺ εἶχαν τὸ χάρισμα ν' ἀγγίξουν τὸ μέτωπό των τὰ κρινοδάκτυλα τῆς Μούσας. Τουναντίο, φρονῶ ὅτι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων γιατρῶν θὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, ἄγνωστοι σὲ μένα, ποὺ ἐπροτίμησαν ἢ προτιμοῦν ν' ἀφοσιώνωνται στὶς καλλιτεχνικές των ἀνησυχίες ὁλότελα ἀφανεῖς. Τάχα πρέπει ν' ἀποδώσωμε τοῦτο σὲ μιὰ ἁπλῆ ἰδιοτροπία των ἢ σ' ἐγωκεντρισμὸ ἢ τέλος σὲ μιὰν ἔλλειψη πεποίθησης γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου των;

Ἂν ἀληθινὰ συμβαίνη τὸ τελευταῖο τοῦτο, ὀφείλω νὰ τονίσω, ὅτι οἱ ἄγνωστοι αὐτοὶ συνάδελφοι εἶναι ἀξιέπαινοι, γιατὶ μέσα τους λειτουργεῖ τόσο δυνατὰ τὸ ἐλατήριο τῆς αὐτοκριτικῆς. Γιατὶ κανεὶς δὲν θ' ἀρνηθῆ, πὼ; ὑπῆρξαν καὶ γιατροί, ποὺ δὲν ἐδίστασαν νὰ ἐκτεθοῦν στοὺς κινδύνους δημοσίας κριτικῆς, μὲ τὸ νὰ προβοῦν σὲ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις ἀμφιβόλου ποιοῦ, νὰ ἐκτυπώσουν λ.χ. συλλογὲς στίχων, χωρὶς πραγματικὴ ἀξία. Ἀλλὰ εὐτυχῶς οἱ γιατροὶ αὐτοί, ποὺ καθόλου δὲν θὰ ἦσαν ἐπίψογοι, ἂν περιωρίζοντο σὲ μιὰ ἐνασχόληση φιλόμουση μόνον γιὰ ἰδιαίτερή τους τέρψη, ὑπῆρξαν ἐλάχιστοι. Καὶ ἡ λογοτεχνική τους φήμη, σύμφωνα μ' ἕνα ἀναπόδραστο ψυχολογικὸ νόμο, πολὺ γοργὰ ἐπέρασε, ὅπως ἀκριβῶς περνᾶ καὶ ἡ ἐφήμερη δόξα ὅλων ἐκείνων τῶν ἀπειροπληθῶν Ἑλλήνων, ποὺ ἐπίμονα ἐννοοῦν, μιὰ φορὰ τουλάχιστο στὴ ζωή τους, νὰ γράψουν καὶ νὰ δημοσιεύσουν στίχους των.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ἐπιβάλλεται νὰ λεχθῆ μιὰ φορὰ ἀκόμη, πὼς γνώσεις καὶ αἴσθημα δὲν ἀρκοῦν, γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς ποιητής. Πρὸ πάντων πρέπει νὰ ὑπάρχη τὸ ἔμφυτο ἐκεῖνο μυστήριο τῆς τέχνης, ποὺ ζωοποιεῖ καὶ καλλύνει τὴν ὕλη. Καὶ τὸ μυστήριο αὐτό, βέβαια, δὲν τὸ κατέχουν ὅλοι, ὅσοι καλλιεργοῦν τὸν ποιητικὸ λόγο.

Στὸ ὀδυνηρὸ ὀλίσθημα τῶν ἀμφιβόλων καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων φαίνεται, ὅτι περιέπεσε καὶ ὁ ξένος ἐκεῖνος νεαρὸς γιατρός, ποὺ ἀναφέρεται στὸ ἑξῆς ἀνέκδοτο:

Ὁ γιατρὸς αὐτὸς ἔδωκε κάποτε στὸν Ἀμερικανὸ συγγραφέα Ὀ' Νέϊλ μιὰ συλλογὴ ποιημάτων του, μὲ τὴν παράκληση νὰ τὰ κρίνη.

—Ὥστε γράφετε ποιήματα καὶ μάλιστα δραματικά! εἶπε ὁ Ὀ' Νέϊλ, μόλις ἔλαβε τὴ συλλογὴ στὰ χέρια του. Καὶ βλέπω, πὼς ἔχετε σπουδαῖες ἐμπνεύσεις. Τὰ συγχαρητήριά μου!

—Σᾶς εὐχαριστῶ πολύ, ἀπήντησε συγκινημένος ὁ νεαρὸς ἀσκληπιάδης. Ἤμουν βέβαιος, πὼς τὰ ποιήματά μου θὰ εἶναι ἀριστουργήματα, γιατὶ τὰ ἐμπνέομαι ἀπὸ τοὺς θανάτους τῶν ἀσθενῶν μου...

—Τότε, ἐξηκολούθησε ὁ Ὀ' Νέϊλ, πρέπει νὰ μοῦ φέρετε καὶ τὶς ἄλλες συλλογές σας, γιατὶ ἀσφαλῶς θὰ εἶσθε... πολυγραφώτατος!...

Δὲν ἐπιδημῶ νὰ νομισθῆ, ὅτι ἡ μνημόνευση τοῦ ἀνεκδότου αὐτοῦ πρόθεση ἔχει ταπεινὴ νὰ θί-

ξη συναδέλφους, ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ καταγίνωνται ὅλως διόλου ἀδέξια σὲ καλλιτεχνικὲς ἐνασχολήσεις. Τουναντίο θέλω νὰ πιστευθῆ εἰλικρινά, πὼς πάντοτε ἀναγνωρίζω, ὅτι οἱ εὐγενικὲς αὐτὲς προσπάθειες, κι ἂν δὲν προσφέρουν τίποτε στὴ τέχνη, τουλάχιστο ἐξωραΐζουν κάπως τὴν ἐπίπονη, τὴν ἄχαρη πλευρὰ τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος. Βέβαια, ἡ κακολογία πολλὲς φορὲς κατηγόρησε τὸ γιατρό, ὅτι ἐβράχυνε τὴ ζωὴ τῶν πελατῶν του. Ἀλλὰ ποιὸς ἀπ' ἐκείνους, ποὺ ἔχουν σῶες τὶς φρένες τους, δίνει πίστη στὴν κακολογία; Καὶ ποιὸς στ' ἀληθινὰ θὰ μποροῦσε ν' ἀμφιβάλλη γιὰ τὴν εὐαισθησία τοῦ γιατροῦ;

Ἡ ἐπιστήμη, ποὺ ἐξυπηρετεῖ ὁ γιατρὸς καὶ ποὺ τὸν κάμνει νὰ σκύβη ἐπάνω στὶς ἀνθρώπινες ψυχές, γιὰ νὰ τὶς ἀνακουφίζη, μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ ἀπαγορεύση νὰ συγκινῆται ἐμπρὸς στὶς ὀμορφιὲς τῆς φύσης ἢ νὰ πάλλεται στὸ ἀντίκρυσμα γραφικῶν τοπείων ἢ ὡραίων γραμμῶν. Στὰ χρόνια μάλιστα αὐτά, ποὺ τὰ χρήματα καὶ ἡ ἀκατάσχετη ροπὴ στὴν κερδοσκοπία δηλητηριάζουν τουλάχιστο τὰ τρία τέταρτα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων, ἂς συγχαροῦμε τὸν ἑαυτό μας, ἀφοῦ ὑπάρχουν ἀκόμη ἄνθρωποι, ποὺ τοὺς θέλγει ἡ συγκίνηση τῆς τέχνης.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

"ΞΕΧΑΣΜΕΝΑ—ΑΞΕΧΑΣΤΑ,,

Μέλης*

ΠΟΤΑΜΙΑ στὴν Ἀνατολή, ποτάμια καὶ στὴ Δύσι'
κι' ἄλλα φεδιάζουν διάπλατα σὲ καλαμένιον ὄχθο,
κι' ἄλλα ξεσποῦνε ἀπὸ γκρεμοὺς μὲ βογγητὸ καὶ ρόχθο
σὲ καταρράχτες ποὺ πιὸ κεῖ μιὰ θάλασσα θὰ σβύση.

Κι' ἕνα ποτάμι γέρικο στῆς Ἰωνίας μιὰν ἄκρη
κυλᾷ τ' ἀργά του τὰ νερὰ χιλιάδες χρόνια τώρα.
Κάθε του στάλα κι' ἤσυχη σὰν λυπημένου δάκρυ. . .
Μὰ ὁ ἀντίλαλός του σίφουνας κι' ἡ δόξα του ἀνθοφόρα.

* Ὁ ποταμὸς τῆς Σμύρνης ποὺ κατὰ τὴν παράδοσι, γεννήθηκεν ὁ Ὅμηρος.

Καιάδας

ΚΑΠΟΙΟ Καιάδα ἀμέτρητο ζητάει ὁ νοῦς μου αἰώνια
μὲ κατασκότεινους γκρεμοὺς κι' αἱματωμένα βύθη,
νὰ σπρώχνη ἐκεῖ τὴν ἄσημην ἀσχήμια ἡ καταφρόνια,
κι' ὅ,τι τ' ἀγρίμια λησμονοῦν, νὰ τ' ἀποτρώη ἡ λήθη.

Κ' ἕνα Λυκοῦργο, ἰσόθεο τῆς φύσεως ἱερέα
καὶ δαμαστὴ τῆς τωρινῆς ψυχῆς, γιὰ τὴν Ἑλλάδα:
Νὰ ξαναζήση τὰ τρανὰ καὶ τ' ἄξια καὶ τὰ ὡραῖα
κι' ὅ,τι φτωχὸ καὶ ταπεινὸ νὰ ρίξη στὸν Καιάδα . . .

ΜΙΧ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΘΑΛΕΙΑ ΦΛΩΡΑ · ΚΑΡΑΒΙΑ :

ΜΕΣΗΜΕΡΙΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΑΥΣΗ

Ο ΠΡΟΞΕΝΟΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΣΚΙΤΣΟ

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΡΟΝΗΣ . . . . . .
ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ . . . . . γυναῖκα του
ΑΣΠΑΣΙΑ ΜΟΡΦΕΤΟΠΟΥΛΟΥ, . . πεθερά του
ΣΟΥΛΑ ΓΙΑΛΤΡΑ . . . φιλενέδα τῆς Κωλέττας
ΛΩΛΟΣ ΠΟΘΗΤΟΣ . . . . . ὁ Πρόξενος

Εἰκόνα Α'.

Ἡ αὐλαία ἀνοίγει σ' ἕνα ρεντὼ μπροστὰ ἀπ' τὸ ὁποῖο εἶναι ἕνα τραπέζι καὶ δυὸ - τρεῖς πολυθρόνες. Ὁ Κώστας εἶναι μονος καὶ σὰ νὰ κάνει λογαριασμοὺς σ' ἕνα σημειωματάριο. Σὲ λίγο μπαίνει ὁ Λῶλος.

Λῶλος—Καλησπέρα!
Κώστας— (σηκώνει τὰ μάτια του). Τὶ ἔγινες ἀπόψε; Σὲ χάσαμε.
Λῶλος—Μὲ κράτησ' ὁ πρόξενος καὶ φάγαμε μαζί. (τὸν βλέπει). Ἐσὺ πάλι λογαριασμοὺς κάνεις τέτοια ὥρα;
Κώστας— Τί ἄλλο νὰ κάνω; Νὰ... Μᾶς φθάνουν δὲν μᾶς φθάνουν γιὰ ἕνα μῆνα ἀκόμη.. Ἂν βοηθήση ὁ μπακαρᾶς μπορεῖ καὶ παραπάνω. Ἀλλ'ἄν, ἐννοεῖς, μᾶς δώσει στὰ αὐτιά, τότε μούντζωτα.
Λῶλος— Ἔ, ἔχει ὁ Θεός. (Ρίχνει ἕνα πακέτο στὸ τραπέζι). Νὰ, βρῆκα ἐφημερίδες γιὰ σένα στὸ Προξενεῖο.
Κώστας— (Τὸ πέρνει μὲ λαχτάρα). Ἄ, μπράβο, σὲ εὐχαριστῶ. (ἀρχίζει νὰ διαβάζει — ὁ Λῶλος ἀνάβει τσιγάρο) (σὲ λίγο διαβάζοντας) Ξέρεις πὼς κάτω στὴν Ἑλλάδα δὲν πᾶνε καθόλου καλὰ τὰ πράμματα. Φαίνεται πὼς θὰ πέσει ἡ Κυβέρνηση.
Λῶλος— (ὅλως διόλου ξαπλωμένος στὴν πολυθρόνα του καὶ φυσώντας τὸν καπνὸ ψηλά) Μοῦ εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορο (παύση) Μήπως σκοπεύεις νὰ ἐπανέλθεις εἰς τὸ στράτευμα, κύριε ἀπόστρατε συνταγματάρχα;
Κώστας— Ξέρω κι' ἐγώ. Βλέποντας καὶ κάνοντας.
Λῶλος— Ἔ, ἀπὸ σήμερα εἴμαστε συνάδελφοι. Ἀπόστρατος κι' ἐγώ!
Κώστας— Τί, ἦρθε ἡ πάψη σου;
Λῶλος— Ἀμφέβαλλες πὼς θἄρθει; Μοῦ τὴν κοινοποίησε σήμερα ὁ πρώην συνάδελφός μου, ὁ πρόξενος Νικαίας.
Κώστας— Ἄ! Γι' αὐτὸ σὲ κράτησε νὰ φᾶτε καὶ μαζί.... Γιὰ νὰ σοῦ δώσει τὸ σιχτὶρ - πιλάφι.
Λῶλος— Τὶ νὰ κάνεις; Ἀφοῦ ἐγκατέλειψα τὴ θέσημου, μ' ἐγκατέλειψε κι' αὐτή.
Κώστας— Σὰ νὰ ἦταν καμμιὰ γυναῖκα.
Λῶλος— Ἄ, μὲ τὶς γυναῖκες μοῦ συμβαίνει πάντα τὸ ἀντίθετον. Πρῶτα μ' ἐγκαταλεί πουν ἐκεῖνες καὶ ἔπειτα ἐγώ... Μὰ ἔννοια σου καὶ τὸ φινάλε εἶνα: τὸ ἴδιο... Κάθε ἐγκατάλειψη μὲ βρίσκει ἐντελῶς ἀφανισμένο. Πανὶ μὲ πανί.... Ἔ....
Κώστας— Ὅσο ἔχουμε ἐμεῖς λεφτά.... Μὰ ἀργότερα νὰ δοῦμε. (Εἰρωνικὰ καὶ πειραχτικά). Καλὰ τα πάθης. Ἀφίνουν ἔτσι μιὰ κοτζάμου θέση ἐπειδὴ βρῆκαν μιὰ καλὴ παρέα.
Λῶλός— Αὐτὸ εἶναι τὸ «εὐχαριστῶ», ποὺ σᾶς ἔκανα τὴ χάρη νἄρθω μαζί σας. Ἂν δὲν περνούσατε ἀπ' τὴ Νεάπολη νὰ μὲ ξεσηκώσετε....
Κώστας— Καὶ τί ἠσούνα ἐσύ; Κανένα παιδί, Γιὰ νὰ παρασυρθῆς ἀπὸ μᾶς; Δόξα σοι ὁ Θεὸς τἄχεις τὰ χρονάκια σου.
Λῶλος— Τώρα κοροϊδεύεις κι' ὅλας. Δὲ φτάνει ποὺ πέφτεις, σοῦ λένε καὶ τύφλα· Ἔ, τὸ ὁμολογῶ, τὴν ἔπαθα σὰν ἀγράμματος. Τέτοιος ἤμουνα πάντα, ἀδυνάτου χαρακτῆρος. Ὅταν φύγατε ἀπ' τὴ Νεάπολη καὶ μοῦπατε νἄρθω μαζί σας στὸ Παλέρμο, σὰ νὰ μοῦ καλάρεσε. Τρεῖς μεροῦλες λέω εἶν' αὐτές. Δὲ θὰ πάρει χαμπάρι τὸ Ὑπουργεῖο. Οἱ τρεῖς ἔγειναν δέκα, κι' ἔπειτα χωρὶς σχεδὸν νὰ τὸ θέλω μὲ παρασύρατε στὶς Συρακοῦσες γιὰ τὰς παραστάσεις τῶν Ἑλληνικῶν ἔργων.
Κώστας— Χωρὶς νὰ τὸ θέλεις;
Λῶλος— Μᾶλλον. Καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ εἶχε περάσει τόσος καιρός, σὰ νὰ ντρεπόμουν νὰ ξαναγυρίσω στὴ θέση μου.
Κώστας— Ἄμ' σὲ τραβοῦσε λιγάκι καὶ τὸ Παρίσι.
Λῶλος— Ἔ, βέβαια. Δὲ σοῦ λέω. Τὸ Παρίσι εἶναι πάντα ἕνας μεγάλος πειρασμός. Ἔπειτα, νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια; Σᾶς εἶχα κι' ὅλας συνηθίσει. Δὲν μποροῦσα νὰ κάνω χωρὶς ἐσᾶς.
Κώστας— Δὲ μοῦ λές, μπᾶς κι' εἶσ' ἐρωτευμένος μὲ τὴν πεθερά μου καὶ γι αὐτὸ μᾶς ἀκολουθεῖς κατὰ πόδας;
Λῶλος— Ἄ! σὲ παρακαλῶ. οὔτε μὲ τὴν πεθερά σου οὔτε μὲ καμμιὰ ἄλλη.
Κώστας— Ποιὰ ἄλλη ἐννοεῖς; Ἐγώ, ἡ πεθερά μου κι' ἡ γυναῖκα εἴμαστε.
Λῶλος— Δὲν ξέρω. Μὰ νὰ εἶσαι βέβαιος πὼς ἕνας Βαλέρμος, μεγαλωμένος μὲ τὶς Βαλερμέϊκες παραδόσεις, καὶ ποτισμένος μὲ διπλωματικὸ τάκτ, δὲ θὰ καταχρασθεῖ ποτὲ τοὺς ἱεροὺς δεσμοὺς τῆς φιλίας,
Κώστας— Μᾶ τώρα σὲ πάψανε. Δὲν ὑφίστανται πιὰ διπλωματικὸ τάκτ!
Λῶλος— Θὰ ὑφίστανται ὅμως αἰωνίως οἱ Βαλερμέϊκες παραδόσεις.
Κώστας— Καλά, καλά. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς μᾶς ἀκολούθησες, γιατὶ ὁ θεῖος σου ἐκινδύνευε καὶ....

Λῶλος— (Κυβεῖ). Ναί, ἔχεις δίκαιο. Ἤθελα λίγο νὰ ξεσκάσω. Μοῦ εἶχε κοστίσει πολὺ αὐτὸ τοῦ θείου μου.
Κώστας— Δὲ λὲς καλλίτερα πὼς δὲ σὲ πολυένοιοζε γιὰ τὴ θέση σου γιατὶ περιμένες τὴν κληρονομιά;
Λῶλος— (Θυμωμένος). Σὲ παρακαλῶ. Ποτὲ δὲν εὐχήθηκα νὰ πεθάνει ἕνας ἄνθρωπος. Πόσο μᾶλλον ἕνας ἀγαπητός μου θεῖος, ἕνας σωστὸς Βαλέρμος.
Κώστας— Ἄσε τώρα τὶς διπλωματίες. Μιὰ ποὺ σὲ πάψανε κι' ὅλας.
Λῶλος— Ἂν ἤθελα νὰ πεθάνει δὲ θὰ τηλεγραφοῦσα κάθε μέρα νὰ νὰ πληροφοροῦμαι τὰ τῆς ὑγείας του. (βγάζει ἕνα τηλεγράφημα). Ὁρίστε, σήμερα εἶναι πολὺ εὐχάριστα τὰ πράμματα!
Κώστας— Τί, πέθανε;
Λῶλος— Σὲ παρακαλῶ οὔτε γι' ἀστεῖο. (Διαβάζει). Ἀνάρωσις βαίνει κανονικῶς, πᾶς κίνδυνος ἀπεσοβήθη.
Κώστας— Ὤ! Κεραμίδα!... (Σὲ λίγο τὸν χτυπάει στὸν ὦμο). Μὴ στεναχωριέσαι ὅμως. Πόσο χρονῶν εἶναι;

Λῶλος— (θλιβερά). Δυστυχῶς, ἀπάνω ἀπὸ ὀγδόντα, μὰ οἱ Βαλέρμοι ζοῦνε πολλὰ χρόνια.
Κώστας— Ἐγὼ δὲν ἀπελπίζουμαι. Ἕνας ὀγδοντάρης ἐκεῖ ποὺ τὸν βλέπεις καλά, ἔξαφνα σ' ἀφίνει χρόνους.
Λῶλος— Ἄ! Μὴ μοῦ τὸ λές! Ἀρκετὰ στενοχωρήθηκα σήμερα.
Κώστας – Παρατηρῶ πὼς ἤσουνα καλὸς στὴ δουλειά σου. Εἶχες ταλέντο γιὰ τὴ διπλωματία. Ἡ πάφη σου εἶναι μιὰ Ἐθνικὴ ἀπώλεια.
Λῶλος— Ἔξω ἀπὸ τ' ἀστεῖα, οἱ Βαλέρμοι ἔχουν ἔμφυτον τὸ διπλωτατικὸν τάλαντον. Ὁ προπάπος μου, ὁ Λυσίμαχος Θεοφράστου Βαλέρμος, ἦταν στρατηγός.
Κώστας— Ἔ, κι' ἔπειτα;
Λῶλος— Ὑπέγραψε τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, ἐπιδείξας εὐστροφίαν πνεύματος καὶ διπλωματικὴν δεξιοτεχνίαν. (Ἀλλάζει ὕφος). Τί νὰ τὰ κάνεις ὅλ' αὐτά; Σήμερα κυβερνάει τὸ χρῆμα.... Ἐτηλεγράφησα στὸν ἀντιπρόσωπό μου, αὐτὸν ποὺ μοῦ διαχειρίζεται ἐκεῖνα τὰ ψευτοκτηματάκια, νὰ μοῦ στείλει παράδες, καὶ οὔτε φωνὴ οὔτε ἀκρόασις.
Κώστας— Μὲ συγχωρεῖς. Σοῦστειλε τὸ τηλεγράφημα «Πᾶς κίνδυνος ἀπεσοβήθη». (Τὸν χτυπάει στὸν ὦμο). Πᾶς κίνδυνος κληρονομιᾶς... Καὶ περίμενε νὰ σοῦ στείλει καὶ φιλά! Ποιὸς ξέρει πόσα τὸν ἔχεις κόψει τὸν ἄνθρωπο...
Λῶλος – Σὲ παρακαλῶ! Δὲν τοῦ χρωστάω καὶ πολλά. Δέκα χρόνια νὰ κάνει καλὴ ἐσοδεία τὸν ξεπλήρωσα...
Κώστας— Χμ! Σὰ νὰ μοῦ λές τώρα, πὼς θὰ κάνω ἕνα πάσσες στὸ σεμέν - ντέ - φέρ. Ὤχ! Ἔρχεται τὸ γκαρσόνι. (Βγάζει τὸ ρολόϊ του). Δύο ἡ ὥρα. Θὰ σβύσει τὸ φῶς τοῦ σαλονιοῦ. Ποῦ διάολο βρῆκες αὐτὸ τὸ παληοξενοδοχεῖο καὶ μᾶς κουβάλησες. (Σηκώνονται. Μπαίνει τὸ γκαρσόνι).
Λῶλος— Δὲν ἔχω ὄρεξη γιὰ ὕπνο. Σοῦ προσφέρω ἕνα κοκτέϊλ στὴ Ροτόντα.
Κώστας— Πᾶμε.
Γκαρσόνι— Παρντὸν Μεσσιέ. (Σβύνει τὸ φῶς).

Ἀλλαγὴ σκηνοθεσίας

Βρισκόμαστε στὸ ἰδιαίτερο σαλονάκι τοῦ ἀπαρτεμιάν. Εἶναι πρωΐ.

Εἰκόνα Β'.

Ἡ σκηνὴ παριστάνει ἕνα σαλονάκι ἰδιαίτερο στὸ ἀπαρτμὰν ἀριστοκρατικοῦ ξενοδοχείου τῆς Νίς. Σαὶζ - λόγκ, τραπεζάκια, καρέκλες κτλ Δεξιὰ πόρτα ποὺ πάει στὶς κρεββατοκάμαρες, ἀριστερὰ πόρτα ποὺ πάει στὸ διάδρομο. Παράθυρο κτλ.

Στὸ ἄνοιγμα τῆς αὐλαίας ὅλοι βρίσκονται γύρω στὴν Κωλὲτ ποὺ εἶναι ξαπλωμένη στὴ σαὶζ-λόγκ. Δηλαδὴ ἡ Ἀσπασία ὁ Κώστας καὶ ὁ Λῶλος. Ἡ Ἀσπασία τὴν τρίβει μὲ κολώνια.

Κωλέτ.— (Πιάνοντας τὴν καρδιά της). Ἄχ! Ἡ καρδιά μου...
Ἀσπασία—(Ἀλαφιασμένη στὸ Λῶλο). Τί κάθεσαι σὺ ἀκούνητος σὰ μπάστακας;
Λῶλος— Τί... τί... τί νὰ κάνω;
Ἀσπασία— Τρέξε ντὲ κάτω στὸ φαρμακεῖο... Φέρε κάτι. Μπρός... Γρήγορα...
Κωλέτ.— Ὄχι! Ὄχι! Δὲ θέλω τίποτα! Θέλω νὰ πεθάνω. (Ὁ Λῶλος ἔφυγε τρεχάτος).
Ἀσπασία— (Τῆς τρίβει τὶς χέρια καὶ τῆς δίνει κολώνια). Ἡσύχασε, μικρό μου, κι' ὅλα θὰ γίνουν.
Κωλέτ.— (Χτυπάει τὰ πόδια της). Ὄχι. Δὲ θέλω τίποτα. Σᾶς λέω δὲ θέλω τίποτα. Θὰ μὲ πεθάνει αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, θὲ μὲ πάει μιὰ ὥρα ἀρχήτερα στὸν τάφο.
Ἀσπασία—(Χτυπάει ξύλο). Χριστὸς καὶ Παναγία! (Στὸν Κώστα). Μὰ γιατὶ δὲν τῆς λές τέλος πάντων πὼς θὰ τῆς δώσεις. Δὲ βλέπεις τὸ κορίτσι ποὺ χάνεται;
Κώστας— (Συγκαταβατικά). Νὰ τῆς τὰ δώσω... μά... τί θὰ γίνουμε!

Κωλέτ.— Ὄχι! Ἀπ' αὐτὸν δὲ θέλω οὔτε μιὰ πεντάρα πιά. Τοῦ ζήτησα βλέπεις τὰ διαμαντένια κολλιέ! Μιὰ ψευτοναλετίτσα ἐκεῖ, ἕνα μοντελάκι ποὺ κόστιζε δὲν κόστιζε δυὸ ψωροχιλιάδες φράγκα.
Κώστας— Μά!.. ὅπως πᾶμε, ὅμως, πολὺ γρήγορα θὰ βρεθοῦμε ἀπένταροι στὸ δρόμο... Καὶ νἄμαστε στὸν τόπο μας δὲ θὰ χανόμαστε. Μὰ σ' ἕνα ξένο μέρος...
Κωλέτ.— Αὐτὰ δὲν τὰ σκέπτεσαι ὅταν τὰ χάνεις στὸ μπακαρᾶ καὶ τὰ τρῶς μὲ τὶς κοκοτες;
Κώστας— Μὰ ἀπ' τὸν μπακαρᾶ μπορεῖ νὰ βγεῖ καὶ τίποτε.
Κωλέτ.— Ὁρίστε! Ὁρίστε! Τὸν συχάθηκα! Νὰ φύγει δὲ θέλω πιὰ νὰ τὸν βλέπω στὰ μάτια μου.
Ἀσπασία— Ἔλα καϋμένε δώστης τα...
Κώστας – (Βγάζει τὸ πορτοφόλι του). Δὲν ἔχω παρὰ χιλιες.
Κωλέτ.— (Χτυπάει τὰ πόδια της). Οὔτε χίλιες, οὔτε δυό, οὔτε τρεῖς, οὔτε τίποτα. Τώρα θέλω πέντε χιλιάδες.
Κώστας— Καὶ ποῦ νὰ τὶς βρῶ;
Κωλέτ.— (στὴ μητέρα της) Θὰ τὸν ἐξευτελίσω. Θὰ κάνω σκάνδαλο. Τὴν ὥρα ποὺ εἶναι μὲ τὴ μαιτρέσα του στὸ Καζίνο, θὰ πάω καὶ θὰ φωνάξω μέσα σ' ὅλο τὸν κόσμο πὼς μ' ἀφίνει γυμνή... πὼς...
Κώστας— Ἀρβανίτικα θὰ τὰ φωνάξεις ὅλ' αὐτά; Γαληνοτάτη κόμησα τῆς Ἠπείρου.
Ἀσπασία— Σᾶς παρακαλῶ, κύριε. Μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι τιμή μας νοῦμαντε ἀπ' τὴν Ἤπειρο. Σᾶς δώσαμε ἀρκετὰ κτήματα ποὺ ἐσεῖς... νὰ μὴν τὸ πῶ.
Κωλέτ. – Ἄστονε, μαμᾶ, καὶ τὸν σιγυρίζω γώ. Δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ ξέρω γαλλικὰ γιὰ νὰ μὲ πιάσ' ἡ καρδιά μου... Θὰ πέσω καταμεσὶς τοῦ Καζίνου καὶ θὰ χτυπάω τὰ πόδια μου. (ἐκτελεῖ) Ὁ κόσμος εἶν' ἀρκετὰ ἔξυπνος καὶ θὰ καταλάβει.
Κώστας— Οὔ! Βαρέθηκα πιά. (βγάζει νευρικὰ λεφτά) Νά... πάρε, πάρε, πάρε κι' ἄς βρεθοῦμε στὸ δρόμο. Ἐμένα τὶ μὲ νοιάζει;.. Ἐσεῖς κάντε τὸ λογαριασμό σας... Ἐγὼ ἐπὶ τέλους θὰ ζήσω ὁπωσδήποτε. Ἔστω καὶ κάνοντας τόν... τὸν γκρουπιέρη.
Κωλέτ.— (σηκώνεται ἔξαφνα) Μήπως καὶ γὼ δὲν μπορῶ νὰ κάνω τὴν κοκότα;
Ἀσπασία— Μάλιστα, κύριε, θὰ κάνουμε τὶς κοκότες.
Κώστας— Δὲν εἴμαστε καλά. Καθόλου καλά.
(μπαίνει ὁ πρόξενος μ' ἕνα μπουκαλάκι)
Πρόξ.— Ὅποτε τὴν πιάνει πέντε σταγόνες μέσα σὲ λίγο νερὸ Εἶναι ἕνα κι' ἕνα. Μὰ χρειάζεται προσοχή, ὄχι περισσότερες ἀπὸ πέντε γιατὶ εἶναι ἰσχυρὸ δηλητήριο.
Ἀσπ,— Μὰ τώρα δὲ χρειάζεται πιά.
Κωλέτ. Πῶς ὄχι μαμᾶ; (ξαναπέφτει) Ἡ καρδιά μου, ἡ καρδιά μου.
Ἀσπ.— Καλά! (πάει καὶ πέρνει ποτῆρι καὶ βάζει νερὸ) Πόσες εἴπατε;
Πρόξ.— Πέντε. Γιὰ τὸ Θεό, ὄχι παραπάνω.
Ἀσπ.— (ψιθυρίζει) Φτάνουν τρεῖς. (τῆς δίνει νὰ πιεῖ) Νά, πιές. (μόλις τὸ πιεῖ) Αἰσθάνεσαι καλλίτερα;
Κωλέτ. Ἄχ! Ναί, καλλίτερα.
Ἀσπ.— Κοὶ φαντάσου, μόνο μὲ τρεῖς.
Κώστ.— (Στὸν Πρόξενο ποὺ βρίσκεται κοντά του) Ἐγὼ ὅμως μέτησα ἕξη σωστές.
Πρόξ.— (σιγὰ στὸν Κ.) Δὲν εἶναι τίποτα. Ἁπλὸ νερὸ χρωματισμένο. Σ' αὐτὲς τὶς περιστάσεις τὸ πᾶν εἶναι ἡ ὑποβολή.
Κώστ.— (μὲ χαρακτηρ. σκηνικὸ) Ἡ μᾶλλν ἡ καταβολή! (Σιγὰ). Εἶδες τὴν Ὑβόνη;
Πρόξ.— Ναὶ θὰ σὲ περιμένει στὶς πέντε στὸ προμενάντ ντέζ Ἀνγκλαί. (Καὶ βγάζει τὸ ρολόϊ του). Τί κάθεσαι; Εἶναι περασμένη ἡ ὥρα!
Κώστ. Πηγαίνω. (Κάνει νὰ φύγει). Κι' ἄκου δῶ.
Πρόξ.— Τί;
Κώστ.— Πρέπει νὰ περάσῃς κι ἀπὸ τὸ ράφτη. Πῶς δὲ μοῦστειλε ἀκόμα τὸ καινοὺργιο πρωϊνὸ κουστοῦμι μου;
Κωλέτ.— Γιὰ τὸν ἑαυτό του ξοδεύει, μόνο σ' ἐμᾶς ξέρει νὰ κάνει τὶς οἰκονομίες.
Κώστ.— Οὔφ! Δὲν ἔχω ὄρεξι γιὰ καυγάδες. Πηγαίνω (Στὸν Πρόξ.). Καὶ ὅπως εἴπαμε, Στὸ ράφτη. (Φεύγει).

Ἀσπ.— Ἄ! Ἀλήθεια, καλὰ ποὺ τὸ θημήθηκα. Μὴν ξεχάστε νὰ περάσετε νὰ πάρετε τὸ ρολόϊ μου. Μοῦ φαίνεται πὼς κάτι μοῦ λείπει.
Κωλέτ.— Κι' ἀπ' τὸ βαφεῖο. Τὴ ζακέτα μου. Πρέπει αὔριο νὰ τὴν ἔχω. Μὰ σημειώστε τα κάπου, γράψτε τα, θὰ τὰ ξεχάσετε. Δὲν εἴσθε καὶ τόσο νέος.
Πρόξ.— (Χαρακτηριστικά, ἐνῶ βγάζει ἕνα χαρνεδάκι). Βαφεῖον, χρυσοχοεῖον, ράφτης... Ἄλλο τίποτε;
Κωλέτ.— Τίποτε πρὸς τὸ παρόν. Γιὰ θυμήσου καλὰ ξεχάσαμε τίποτε;
Ἀσπ.— Ἄ! Ναί. Περάστε ἀπ' τὸ Φαρμακεῖο ποὺ εἶναι κοντὰ στὸ Καζινὸ Μουνισιπάλ. Ξέρετε... Νὰ μοῦ πάρετε ἀπ'ἐκείνη τὴν κρέμα ποῦ μεταχειρίζομαι γιὰ τὸ πρόπωπο.
Κωλέτ,— Ἄ! Ναί. Κι' ἐμένα ποῦντρα. Ρασὲλ νούμερο ἕνα. Καὶ κόκκινο γιὰ τὰ χείλη, τοῦ Κοτί, ἄρωμα...
Πρόξ.— (Παθητικά). Ζασμέν.
Κωλέτ.— Ποῦ τὸ ξέρετε; Δὲν μοῦ ξαναγοράσατε.
Πρόξ.— Τὸ μύρισα, μὰ ὁ δυστυχὴς δὲν τὸ γεύτηκα ἀκόμα.
Κωλέτ.— Σκουπίσου, κύριε.
Πρόξ.— (Σημειώνοντας). Τί εἴπατε ἄλλο;
Ἀσπ.— (Σιγά). Ἔ, μιὰ ποὺ θὰ περάσετε ἀπ' τὸ φαρμακεῖο λίγο παπὲ ντὲ ντουαλέτ.
Πρόξ.— (Ψιθυρίζει γράφοντας), Πούντρα, ρασέλ, Νο 1, ρουζ ζασμὲν κοτί, γυολόχαρτο... (Ἀφοῦ τὴν κυττάζει χαρακτηριστικά).
Ἀσπ.— Τί εἴπατε;
Πρόξ.— Τίποτα. Σημειώνω.
Κωλέτ.— (Ἀνοίγει τὴ τσάντα της). Νά, πάρτε καὶ μᾶς λέτε τὶ δώσατε.
Πρόξ.— Μά... μρῦ τὰ δίνετε ἔπειτα.
Κωλέτ.— Ἐλᾶτε τώρα, ἀφῆστε τὶς τσιριμόνιες. Ξέρω, δὲν ἔχετε λεφτά. Γιὰ τὸ μοντελλάκι θὰ πᾶς, ἐσὺ μητέρα. Ἔτσι δὲν εἶναι;
Ἀσπ.— Ναὶ παιδί μου, Νικολέτα μου.
Κωλέτ.— Ἐγὼ θὰ πάω μέσα. Θὰ παραγγείλω ἕνα μπάνιο, νὰ συνέλθω λιγάκι.
Ἀσπ.— Ναί, ναί, πήγαινε παιδί μου.
(Ἡ Κωλέτ φεύγει. Κάνει νὰ φύγει καὶ ὁ Πρόξενος).
Ἀσπ.— Ποῦ πᾶτε; φεύγετε κι' ἐσεῖς; Μ'ἀφίνετε μόνη;
Πρόξ.— Ἔχω τόσες παραγγελίες.
Ἀσπ.— Ἔ, ἔχετε καιρό. Καθῆστε λίγο.
Πρόξ.— Ἄς καθήσω. (Παῦσις. - Στιγμὴ στενάχωρη).
Ἀσπ.— (Σὲ λίγο). Ἀλήθεια πῶς χάσατε τὴ θεση σας;
Πρόξ.— Ἔ, ἀφοῦ τὴν ἐγκατέλειψα πρῶτος ἐγώ, μ' ἐγκατέλειψε κι' αὐτή. Ὅπως ἄλλως τε ἔκανα πάντα καὶ μὲ τὶς γυναῖκες.
Ἀσπ.— Ἄχ, ναί, πέστε μου... Εἴχατε πολλὲς κατακτήσεις;
Πρόξ.— Αἱ οἰκογενειακαί μου παραδόσεις καὶ τὸ διπλωματικόμου τάκτ, μὲ καταδικάζουν νὰ σιωπήσω.
Ἀσπ.— Μὰ δὲν σᾶς ζητάω νὰ μοῦ πῆτε ὀνόματα. Περιπέτειες, μόνο περιπέτειες!
Πρόξ.— Ἄ, εἶναι τόσο πολλὲς. Ποῦ νὰ τὶς θυμᾶμαι.
Ἀσπ.— Καὶ ὅμως... δὲ θὰ τὸ πίστευε κανεὶς εὐκολά.
Πρόξ.— Καὶ γιατί, κυρία μου;
Ἀσπ.— Μοῦ φαίνεσθε πολὺ δειλός. Σὰ νὰ διστάζετε νὰ ἐκφράσετε τὰ αἰσθήματά τῆς καρδιᾶς σας ὅταν βρίσκεσθε κοντὰ σὲ μιὰ γυναῖκα ποὺ...
Πρόξ.— (Παίρνει σοβαρὸ ὕφος καὶ κάνει πὼς δὲν καταλαβαίνει). Σὺρ μὰ παρὸς ντονέρ, δὲ σᾶς καταλαβαίνω τὶ θέλετε νὰ πῆτε.
Ἀσπ.— Ἐλᾶτε δὰ τώρα. Τόση ἀφοσίωση στὴν οἰκογένειά μας, τόσες θυσίες... νὰ χάσετε στὸ τέλος μιὰ τόσο λαμπρὰ θεση... αὐτὰ ὅλα δὲν μποροῦν νὰ ἐξηγηθοῦν παρὰ μ' ἕνα σφοδρό, φλογερὸ ἔρωτα!
Πρόξ.— Ἀπόψε παίζουν μιὰ χαριτωμένη ὀπερεττίτσα στὸ θεατράκι τοῦ Καζινο.
Ἀσπ.— Ἄ! Τὶ εὐγενής! Τὶ ἀληθινὸς διπλωματης. Ἀλλάζει κουβέντα... Τὶ λέπτότης. Σᾶς ἐνοχλεῖ καὶ ν' ἀκοῦτε νὰ μιλᾶνε γιὰ τὶς θυσίες σας. (Πιὸ διαχυτικά). Μὰ τώρα εἴμαστε μόνοι. Ἐκφρασθεῖτε ἐλεύθερα. Ἔμπρὸς, θάρρος!
Πρόξ.— (Μετὰ μικρὴ παύση). Σᾶς ἀρέσει τὸ μουσικὸ θέατρον, ἤ μήπως προτιμᾶτε τὴν πρόζα;
Ἀσπ.— (Παιχνιδιάρικα). Νάτο λοιπόν. Εἶσθε δειλός. Ἀλλάζετε κουβέντα. Μὰ καὶ χωρὶς νὰ μιλῆστε κόθε σας κίνηση, κάθε σαῦ χειρονομία, ἐκφράζει τὸν πόνο σας. Ἄχ, θυμόσαστε ἐκεῖνο τὸ ταξίδι... Τί φουρτοῦνα τρομερὴ ἔ; Τὶ ζάλη... Κι' ὅμως μ' εὐχαριστοῦσαν τὰ κουνήματα γιατὶ μὲ περιποιόσαστε ἐσεῖς. (Ἔξαλλη) «Εἶδον γυναικῶν θυέλλας — εἶδος θαλασσῶν τοιαύτας — κι' ἐλυπήθην πολὺ πλέον — τοὺς ἐρῶντας ἢ τοὺς ναύτας... (Τοῦ πιάνει τὸ χέρι). Θυμηθῆτε ἀπ' τὴ Νεάπολη στὸ Παλέρμο... κύριε Βαλέρμο. Ἄχ! Ἐλᾶτε πάλι νὰ ζήσουμε τὶς ὥμορφες ἐκεῖνες στιγμές!...
Πρόξ.— Ξεχνᾶτε πὼς τότε ὑποφέρατε ἀπὸ ναυτίαση;
Ἀσπ.— Ἐ κόμη καλλίτερα. Τὼρα δὲν ὑποφέρω.
Πρόξ.— Ὑποφέρω ὅμως ἐγώ.
Ἀσπ.— (Σηκώνεται ἔξαφνα θυμωμένη). Πῶς; Τί; (Μπαίνει ἡ Κωλὲτ μὲ πιτζάμες).
Κωλέτ. – Μαμα! Κύριε Πρόξενε! Τρεχᾶτε! Ἕνα εὐχάριστο γεγονός.
Ἀσπ.— (Τὰ ξεχνάει ὅλα). Τί, πέθανε ὁ θεῖος του!
Πρόξ.— Σᾶς παρακαλῶ, κυρία μου.
Κωλέτ.— Ὄχι, γέννησε ἡ Λουλοῦκα μας. Μὰ ἔκανε τέσσερα. Τὰ τρία τοὐλάχιστο πρέπει νὰ τὸ πνίξουμε γιατὶ θὰ μᾶς τὴν ρουφίξουν τὴν κακομοιροῦλα μου. (Ἀγκαλιάζει τὸν Πρόξενο) Ἐλᾶτε... Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἀνελάβετε σεῖς...
Πρόξ.— Νὰ πνίξω τὰ γατάκια;
Ἀσπ.— Γιατί, καὶ τὶ ἄλλη δουλειὰ κάνετε ἐδῶ μέσα;
Κωλέτ.— Μαμά! (Στὸν Πρόξ.) Ἐλᾶτε, ἐσεῖς δὲ μοῦ ἀρνηθήκατε ὡς τώρα τίποτε.
Πρόξ.— Ἕνας διπλωμάτης, Ἕνας τέως Πρόξενος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, ἕνας Βαλέρμος, νὰ πνίγη γατάκια!
Ἀσπ.— Δηλαδὴ θὰ προτιμούσατε νὰ πνίγατε γυναῖκες. Λανδρού! Τέρας τοῦ Ντούσελφορντ.
Κωλέτ.— Μὰ μαμά, τὶ ἔπαθε; Πῶς μιλᾶς ἔτσι στὸν κύριο Πρόξενο; Εἶναι πάντα τόσο καλὸς μαζύ μας. (Ἀλλάζει ὕφος). Ἔννοια σου καὶ θὰ τὸν καταφέρω ἐγώ. Δὲ μοῦ χαλάει ἐμένα χατῆρι. Ἐσὺ τώρα, ἄντε τὶ κάθεσαι; Πήγαινε γιὰ τὸ μοντελλάκι μου. Ἐγὼ δὲ θὰ βγῶ. Νὰ. ἐκεῖ εἶναι τὰ λεφτά!
Ἀσπ.— Καιρὸς εἶναι νὰ πηγαίνω, γιὰ νὰ μὴν παραγίνουν τὰ πράμματα. (Κυττάζοντας χαρακτ. τὸν Πρόξενο. Παίρνει τὰ λεφτά, τὰ βάζει στη τσάντα, πέρνει τὸ καπέλλο της καὶ φεύγοντας:) Ὀρβουὰρ Κωλέτ. (Φεύγει)
Κωλέτ.— Ὠρβουὰρ. (Στὸν Πρόξενο). Τὶ ἔχει ἡ μαμά;
Πρόξ.— Θυμήθηκε τὸ ταξῖδι μας ἀπ' τὴ Νεάπολι στὸ Παλέρμο καὶ σὰ νὰ τὴν ξανάπιασε ἡ θάλασσα. «Εἶδον γυναικῶν θυέλλας, εἶδον γυναικῶν το αὐτας...»
Κωλέτ. (Μὲ κοκεταρία) Λοιπὸν τὰ γατάκια μου;
Πρόξ.— Ἔ, ἔ, θ' ἀναθέσωμε σὲ κάποιον ὑπηρέτη τοῦ ξενοδοχείου, μ' ἕνα καλὸ πουρμπουάρ
Κωλέτ.— (τὸν χαϊδεύει) Ἄ! Τὶ καλὸς ποὺ εἴσαστε. Τὶ καλός.
Πρόξ.— Ξέρετε πὼς γιὰ σᾶς ἔχει πνίξει πολὺ σπουδαιότερα... Μιὰ ὁλόκληρη διπλωματικη καριέρα. Πόσα ὄνειρα! Καὶ κεῖνο μόνο ποὺ δὲ μπορῶ νὰ πνίξω καταλαβαίνετε τὶ εἶναι.
Κωλέτ.— (βγάζοντας τὰ σύνεργα τοῦ μανικιὸρ ἀπὸ ἕνα κουτὶ ποὺ εἶχε φέρει μαζί της) Πότε θὰ πᾶτε γιὰ τὶς παραγγελίες μας;
Πρόξ.— Ὠ! μὴ μοῦ φέρνεστε τόσο σκληρά. Μὴν μπήγετε τὰ νυχάκια σας μέσα στὴν καρδιά μου...
Κωλέτ.— (βουτάει τὰ χέρια της στὸ δοχεῖο τοῦ νεροῦ) Φροντίζω πρῶτα νὰ τὰ μαλακώσω...
Πρόξ.— Γιὰ νὰ τὰ βάψετε ὕστερα μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς μου.
Κωλέτ.— Ὄχι ἁπλῶς μὲ τὸ βερνίκι... (ἀλλάζει) Ἔχει πολλὰ ἑκατομμύρια ὁ θεῖος σας;
Πρόξ.— Ὁ μισὸς Πύργος εἶναι δικός του.
Κωλέτ.— Καὶ ὅλ' αὐτὰ ἐσεῖς θὰ τὰ κληρονομήσετε;
Πρόξ.— Μιὰ μέρα ναί!.. Ἂν εἶχα νὰ ποῦμε μιὰ μέρα 50,000,000 θὰ μ' ἀγαπούσατε;
Κωλέτ.— Αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ τὸ πῶ. Μὰ γιὰ νὰ εἶμαι εἰλικρινής, ἀσφαλῶς θὰ ἐπωφελούμην τῆς περιστάσεως.
Πρόξ.— Ὥστε γιὰ μένα, γιὰ τὸ ἄτομόν μου, οὔτε τόση δὰ συμπάθεια.
Κωλέτ.— Κάτι περισσότερο ἀπὸ συμπάθεια. Καὶ τώρα, χωρὶς νἄχετε ἑκατομμύρια σᾶς ἀγαπάω σὰν πα-

τέρα μου!

Πρόξ.— (κουνάει τὸ κεφάλι του) Ἔ, ἂν ρωτήσουμε τὴ μητέρα σας αὐτὸ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ γίνει.

Κωλέτ.— Τί; Πρὶν ποὺ εἴσαστε ἐδῶ;... Μήπως ἡ μαμᾶ;... Ἄ, γι' αὐτό... Χα, χα, χα, χα!

Πρόξ.— Ἄ, ὄχι! Τὸ εἶπα ἔτσι γι' ἀστεῖο.

Κωλέτ.— Τότε γιατὶ ἦταν θυμωμένη;

Πρόξ.— Ἄ, νά... Μοῦ ἐζήτησε κάτι παράλογο... Ὅπως ἐσεῖς πρὶν νὰ πνίξω τὰ γατάκια σας.

Κωλέτ.— Τί σᾶς ἐζήτησε; (Χτυπάει ἡ πόρτα).

Πρόξ.— Ἐμπρός. (Μπαίνει ἡ Σοῦλα).

Σοῦλα— (Μπαίνοντας). Καλημέρα Κωλέτ.

Κωλέτ— (Σηκώνεται). Ἄ! Καλῶς τὴ Σούλα μου. (φιλιοῦνται).

Πρόξ.— Κυρία μου! (τῆς φιλεῖ τὸ χέρι).

Κωλέτ.— Κάτσε.

Σοῦλα— Μιὰ στιγμὴ θὰ καθήσω γιατὶ βιάζουμαι. Ξέρεις ἔχω πολλά, μὰ πάρα πολλὰ νὰ σοῦ πῶ. (κάθονται).

Προξ.— Τότε ἐγὼ πρέπει νὰ ἀποσυρθῶ.

Σοῦλα— (Δισταχτικό). Ὄχι δά, δὲν ἔχομμε τίποτε ἰδιαίτερα. (Σὰ νὰ λέεν πὼς ἔχουν).

Πρόξ.— Μά ἔχω κι' ἕνα σωρὸ δουλειές...

Κωλέτ.— Βέβαια, τόσες παραγγελίες. Πότε θὰ προφτάσετε;

Πρόξ.— (ὑποκλίνεται). Κυρίες μου.

Κωλέτ.— (Σὰν κάτι νὰ θυμήθηκε). Ἄ τὰ γατάκια νὰ πάρετε.

Πρόξ.— Τώρα;

Κωλέτ.— Ἄμ, πότε; (Τρέχει πρὸς τὰ μέσα βιαστικά) Τώρα βέβαια.

Πρόξ.— (στὴ Σοῦλα) Κι' ἔχετε καιρὸ στὴ Νίς, κυρία μου;

Σοῦλα— Ἀπὸ τότε ποὺ ἔχασα τὸ μακαρίτη τὸν ἄντρα μου. Μοῦ κόστισε τόσο πολύ... Καὶ τὸ μόνο μέσο ποὺ βρῆκα γιὰ νὰ ξεχνάω λιγάκι ἦταν τὰ ταξίδια... Δὲν εἶν' αὐτὸ προτιμώτερο παρὰ νὰ ξαναπαντρευόμουνα;

Πρόξ.— Κι' ὁ γάμος εἶν' ἕνα ταξίδι.

Σοῦλα— Ταξίδι σ' ἕνα βαγόνι μὲ δυὸ θέσεις.

Πρόξ.— Κάποτε καὶ μὲ τρεῖς.

Σοῦλα.— Καί μὲ τέσσερες, καὶ μὲ πέντε...

Πρόξ.— Ἐνῷ σεῖς ταξειδεύετε τώρα ὁ λ ο μ ό ν α χ η.

Σοῦλα— (Πειραγμ.) Αὐτὸ δὲν μπορεῖτε νὰ τὸ ξέρετε. (Μπαίνει ἡ Κωλὲτ μὲ τὰ γατιά.)

Κωλέτ.— Ὁρίστε! Πάρτε τα.

Πρόξ.— Καὶ ποὺ νὰ τὰ βάλω;

Κωλέτ.— Αὐτὸ τὸ ξέρετε σεῖς.

Πρόξ.— Μά... Νὰ μὲ δῆ ὁ κόσμος στοὺς διαδρόμους τοῦ ξενοδοχείου μὲ τὰ γατάκια στὸ χέρι... Μεσιὲ λὲ κονσὺλ ζενεράλ... ντέ...

Κωλέτ.— Ἔ, βάλτε τα στὴν τσέπη σας.

Πρόξ.— Μὰ δὲ χωράνε. (Βάζει τὸ χέρι του πίσω στὸ ζιαχέ). Ἄ! Ἐδῶ βέβαια. (ὑποκλίνεται). Κυρίες μου! (Φεύγει).

Σοῦλα— Δὲ μοῦ λές, πρόξενος εἶν' αὐτὸς ἡ καμαριέρης σου;

Κωλέτ.— Χά, χα! Μοῦ κάνει κόρτε ὁ κακομοίρης καὶ γὼ ἐπωφελοῦμαι τῆς περιστάσεως.

Σοῦλα— Εἶχες γεννητούρια τῆς γατίτσας σου, ἔ; Θὰ σοῦ πάει γοῦρι. Ἄμ, πάντα ἐσὺ ἤσουν τυχερὸ κορίτσι. Σὲ θυμᾶμαι ἀπ' τὸ σχολεῖο.

Κωλέτ.— Ἀλήθεια, πότε πέρασε τόσος καιρός; Μοῦ φαίνεται σὰ νὰ ἦταν χτές. Μὰ τί ἔχεις νὰ μοῦ πῆς, Εἴμαι ὅλη αὐτιά.

Σούλα— Μὴν τὰ ρωτᾶς. Ὁ Βαρόνος εἶναι ξετρελαμένος μαζί σου. Σὲ βλέπει ταχτικὰ στὸ Καζινὸ κι' ὅλο θέλει νὰ σοῦ μιλήσῃ μὰ δὲν τολμάει.

Κωλέτ:— Ἄ! Τὸν κακομοίρη! Κακοφτιασμένος εἶναι μὰ δὲ λέω ἔχει κάποιο σίκ.

Σοῦλα— Καὶ λεφτά!.. πολλὰ λεφτά.

Κωλέτ.— Ἀλήθεια, ἀλήθεια; Πόσο μοῦ εἶναι συμπαθητικός!

Σοῦλα.— (βάζει τὸ χέρι στὴν τσάντα της) Καὶ μάντεψε τί σοῦ φέρνω,

Κωλέτ.— Σοῦδωσε γράμμα γιὰ μένα;

Σοῦλα— Ἀκριβῶς. (Τῆς τὸ δίνει).

Κωλέτ.— Ξέρεις πὼς τὰ γαλλικά μου δὲν εἶναι περίφημα. Κάνε μου τὴ χάρη νὰ μοῦ τὸ διαβάσης ἐσύ.

Σοῦλα— (Στριφογυρίζει τὸ γράμμα). Εὐχαρίστως... Δηλαδή, ἡ οὐσία εἶναι πὼς θέλει νὰ σὲ ἰδῆ κάπου ἰδιαιτέρως... Μοῦ τὸ εἶπε προφορικῶς. Τώρα θὰ τοῦ γράψεις ἐσύ, καὶ θὰ τοῦ ὁρίσεις ποῦ καὶ πότε.

Κωλέτ.— Δηλαδή, ἐσὺ θὰ μοῦ τὸ γράψεις.

Σοῦλα— Ὄχι καϋμένη. Ξέρει τὸ χαρακτῆρα μου.

Κωλέτ.— Καὶ τί πειράζει; Ὑποτίθεται ἀφοῦ ἐγὼ δὲν ξέρω γαλλικά, σὲ παρεκάλεσα...

Σοῦλα— Ναί, μὰ ξέρεις κι' ἐγὼ τὰ γαλλικὰ τὰ ἔχω ἀφήσει. Δὲν εἶναι πιὰ τῆς μόδας. Τώρα ὅλος ὁ κόσμος καὶ οἱ γάλλοι ἀκόμη ἀναμεταξύ τους, μιλάνε ἐγγλέζικα. Νά... (μερικὲς ἐγγλέζικες φράσεις λανθασμένες).

Κωλέτ.— Καὶ δὲ μοῦ λές; Ἐσύ, τί γνώμη ἔχεις; Νὰ τοῦ δώσω ραντεβοῦ;

Σοῦλα— Καὶ τὸ ρωτᾶς; Ἀφοῦ σοῦ ἀρέσει γιατὶ ὄχι;

Κωλέτ.— Ἔ, τότε νὰ τοῦ γράψουμε ἐγγλέζικα

Σοῦλα— Μά... αὐτὸς δὲν ξέρει ἐγγλέζικα.

Κωλέτ.— Περίεργο, ἀφοῦ καθὼς λὲς ὅλη ἡ ἀριστοκρατία μιλάει ἐγγλεζικα.

Σοῦλα— Μιλάει, ἀλλὰ δὲ γράφει, οὔτε διαβάζει. Δὲν εἶναι ἀ λὰ μόντ. Καλὲ γαλλικὰ νὰ τοῦ γράψεις. Τώρα βάλε κανέναν ποὺ νὰ ξέρει...

Κωλέτ.— (σὰ νὰ τῆς πέρασε κάποια ἰδέα) Ἄ! Ναί. Καλά. Ἔννοια σου. Τὸν βρῆκα. Θὰ βολευτῶ (Παῦση) Ξέρεις ὅμως. Θὰ τοῦ δώσω ραντεβοῦ, μὰ δὲ θὰ πάω

Σοῦλα— Τί ἰδέα! Καὶ γιατί; Δὲ θέλεις πιὰ νά...

Κωλέτ.— Καλὲ πῶς δὲ θέλω. Μὰ ἔτσι θὰ τὸν κάνω νὰ σκάσῃ περισσότερο.

Σοῦλα— Πόσα ξέρεις... Κολπατζοῦ, ἔ κολπατζοῦ.

Κωλέτ.— Δὲν τὸ ξέρεις πὼς ἡ γυναικα δὲν πρέπει ποτὲ νὰ πηγαίνει στὸ πρῶτο ραντεβοῦ;

Σοῦλα— Ἄλλο καὶ τοῦτο, πρώτη φορὰ τἀκουσα.

Κωλέτ.— Ὥστε, σί, πᾶς, ἔτσι ἄμέσως, ἀμέσως;

Σοῦλα— Δίνω ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς... τὸ δεύτερο ραντεβοῦ. Μὰ τί μὲ κρατᾶς. (Κυττάζει τὸ ρολόϊ της). Πρέπει νὰ περάσω ἀπ' τὴ μοδίστρα μου καὶ ἔπειτα ἔχω ραντεβοῦ μὲ τὸ κουκλί μου. (Σηκώνεται).

Κωλέτ.— Εἶναι ζηλιάρης πάντα;

Σοῦλα— Μὴν τὸ ρωτᾶς τί τραβάω. Μὰ ἄς εἶναι καλὰ ἡ μοδίστρα μου. Ὅποτε θέλω νὰ μιλήσω μὲ κανέναν ἄνθρωπο, συναντῶμαι ἐκεῖ. Γιατὶ καταλαβαίνεις ἐγὼ εἶμαι μιὰ γυναῖκα μονάχη, ἔχω δουλειές, συμφέροντα σημαντικά.

Κωλέτ.— Ὥστε τώρα ποιὸν θὰ βρεῖς στὴ μοδίστρα σου νὰ μιλήσεις γιὰ τὶς δουλειές σου;

Σοῦλα— (Χειρονομεῖ) Αὐτὰ δὲ λέγονται. Ὠρβουάρ. (φεύγοντας) Πῶ, πῶ, ἄργησα. (Φεύγει).

Κωλέτ.— (Πηγαίνει κι' ἐξακολουθεῖ τὸ μανικύρ). (Χτυπάει ἡ πόρτα). Ἐμπρός! (Μπαίνει ὁ Πρόξενος μὲ πακέτα πολλά). Μπᾶ! Γυρίσατε κι' ὅλας;

Πρόξ.— Ἄκουσα πὼς ἦταν βιαστική. Λοιπὸν πῆρα Ἕνα ταξὶ καὶ καὶ ξεμπέρδεψα γρήγορα, γιὰ νἄρθω νὰ σᾶς βρῶ πάλι τώρα ποὖναι ζεστὸ τὸ πρᾶμμα, νὰ τελειώνουμε μιὰ γιὰ πάντα. Ἐλᾶτε μὴν ἀργῆτε οὔτε ἕνα λεπτό. Ἕνα ναὶ ἢ ἕνα ὄχι. Τὴν καταδίκη μου ἢ τὸν θρίαμβό μου. Τὸν παράδεισο ἢ τὴν κόλαση.

Κωλέτ.— Καλὲ τί πάθατε; Τί κάνετ' ἔτσι;

Πρόξ.— Κυρία μου, πρέπει νὰ δώσουμε ἕνα φινάλε σ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεση. Ἡ ζωή μου ἔχει καταντήσει πιὰ μαρτύριο. Τὶς νύχτες δὲν κλείνω μάτι. Σκέπτομαι τὴν κατάντια μου νὰ βρίσκομαι κοντά σας ἀπένταρος, περιφρονημένος, ἐξουθενωμένος... Γιατὶ λοιπὸν νὰ ζῶ; Τοῦ μπῖ ὀρ νὸτ τοῦ μπί; Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐρώτημα ποὺ ἔθεσα στὸν ἑαυτό μου. Λοιπὸν ἄς τελειώνουμε μιὰ ὥρα ἀρχίτερα.

Κωλέτ.— (Παιχνιδιάρικα). Δηλαδή;

Πρόξ.— Δῶστε μου τὴ ζωὴ ἢ τὸ θάνατο. (Παύση). Μὲ τί προτιμᾶτε νὰ τερματίσω τὴ ζωή μου. Μὲ τὸ διπλωματικό μου ξίφος, μὲ πιστόλι, μὲ δηλητήριο. μ' ἀγχόνη, μ' ἕνα σάλτο μορτάλε ἀπ' τὸ παράθυρο... Νὰ κόψω τὶς φλέβες μου, νὰ πέσω στὴ θάλασσα, ν' ἀνοίξω τὸ γκάζι, νὰ πιάσω τὸ τριφασικό, νὰ πέσω στὶς γραμμὲς τοῦ σιδηροδρόμου, νὰ κάνω τὴν ἀπεργία τῆς πείνης, ἢ νὰ σᾶς σκοτώσω νὰ μὲ στείλουνε στὴν καρμανιόλα; Ἐμπρὸς ὁ κατηγορούμενος περιμένει τὴν καταδίκη του εἰς τὸ ἑδώλιόν του. (Κάθεται καὶ ἀκούγονται τὰ ν ι ά ο υ τῶν γατιῶν. Ση ώνεται). Ἄ, παρντόν. Ξέχασα τὰ γατιά, (φεύγει).

Κωλέτ.— Χά, χά, χά! Τὸν τρέλλανα τὸν κακομοίρη.

Πρόξ.— (Μπαίνει). Ἐπνίνηκαν καὶ τὰ τέσσαρα. Ἔγινε ἡ ἐπιθυμία σας. Καὶ τώρα ἡ σειρά μου.

Κωλέτ.— Καθῆστε. Ἔχω νὰ σᾶς μιλήσω γιὰ σοβαρώτερα πράμματα.

Πρόξ.— Ὥστε αὐτὰ δὲν εἶναι σοβαρά;

Κωλέτ.— Καὶ αὐτά. Ἀλλὰ ἔχουμε καιρό. Τὰ ξαναλέμε. Τώρα ἔχω νὰ σᾶς παρακαλέσω μιὰ μεγάλη χάρη.

Πρόξ.— Γιὰ σᾶς εἶμαι ἕτοιμος νὰ κάνω τὸ πᾶν. Πέστε μου νὰ πάω στὸν Παράδεισο, νὰ κλέψω ἀπ' τὸν Ἀπόστολο Πέτρο τὰ κλειδιά του. Νὰ πάω στὴν Κόλαση νὰ σᾶς φέρω φωτιά; Νὰ πέσω στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας νὰ σᾶς φέρω...

Κωλέτ.— Τίποτε ἀπ' αὐτά. Κάτι εὐκολώτερο.

Πρόξ.— Ἀκούω.

Κωλέτ,— Προσέξτε. Ὁ Κώστας ἔχει ἕνα σύστημα. Ἕνα ἀλάνθαστο σύστημα ποὺ μπορεῖ κανεῖς μ' αὐτὸ νὰ κερδίζῃ πάντα στὴ ρουλέττα... νὰ γίνῃ ἑκατομμυριοῦχος.

Πρόξ.— Ἢ νὰ τινάξει τὰ μυαλά του στὸν ἀέρα.

Κωλέτ.— Σᾶς μιλῶ σοβαρά. Νά!.. Ξέρετε πὼς στὴν ρουλέττα τὸ μηδὲν τὰ μαζεύει ὅλα. Κι' ὁ Κώστας θ' ἀκολουθεῖ τὴ σερὶ τοῦ μηδέν... κάτι τέτοιο πάνω κάτω, δὲ θυμᾶμαι καλά, καὶ θὰ κερδίσῃ ἔτσι ἑκατομμύρια.

Πρόξ.— Ἄ, αὐτὸ τὸ σύστημα εἶναι πολὺ παλιό...

Κωλέτ.— Πῶς παλιό;

Πρόξ.— Δὲν ἀκούσατε πολλὲς φορὲς νὰ λένε: «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔγινε ἐκ τοῦ μηδενός»; Ἔ, αὐτὸ τὸ σύστημα θὰ ἔχει ἐφαρμόσει.

Κωλέτ.— Ἀφῆστε σᾶς λέω τ' ἀστεῖα. Μὰ ἔλα ποὺ γιὰ νὰ ἐφαρμόσει τὸ σύστημα χρειάζονται κεφάλαια...

Πρόξ,— Ὥστε, μ' ἄλλους λόγους πρέπει νὰ βροῦμε κεφαλαιοῦχο.

Κωλέτ.— Περιττόν. Τὸν βρῆκα ἐγώ. Εἶναι ἕνας βαρόνος ποὺ χάνει κάθε μέρα μεγάλα ποσὰ στὸ καζίνο τοῦ Μόντε - Κάρλο.

Πρόξ.— Μήπως ὁ βαρόνος Μπωμαρσαί; Ἐκεῖνος ὁ σαχλανάλατος.

Κωλέτ.— Ναὶ αὐτός. Πῶς τὸ καταλάβατε;

Πρόξ.— Διάβολε, ἔχω εἰκοσιπενταετῆ διπλωματικὴν πεῖραν. Προχωρεῖστε.

Κωλέτ.— Ἔχω λοιπὸν μιὰ πρώτης τάξεως ἰδέα. Νὰ τοῦ γράψω καὶ δίνοντάς του ἕνα ραντεβοῦ νὰ τοῦ προτείνω μιὰ ποὺ ἔχει κεφάλαια νὰ τὰ βάλει τοῦ Κώστα

Πρόξ.— Ἀκριβῶς, (Σημαντικά). Νὰ τὰ βάλει τοῦ Κώστα! Ἄμ, μήπως δὲν τὸν βλέπω ποὺ πάει νὰ σᾶς ρουφήξει μὲ τὰ μάτια; Ἔτσι μοῦρχεται νὰ τοῦ σπάσω τὰ μοῦτρα.

Κωλέτ.— Μὰ τί ἰδέες σᾶς περνᾶνε; Σᾶς ὁρκίζουμαι ἐγὼ φροντίζω γιὰ ὅλους μας. Νὰ βγοῦμε ἀπ' τὴν δύσκολη περίσταση. Ἐλᾶτε, ἐσεῖς εἴσαστε καλός. Πρέπει νὰ τοῦ γράψουμε εἶναι ἀνάγκη. Θὰ μοῦ γράψετε δυὸ λέξεις γαλλικά.

Πρόξ.— (μ' ἀζιοπρέπεια) Μπορεῖ νὰ μ' ἔπαψαν ἀπὸ πρόξενο ἀλλὰ δὲ μέ διώρισαν προξενητή.

Κωλέτ.— Τὸ ξέρετε πὼς μὲ βρίζετε; Πῶς τολμᾶτε καὶ νὰ φαντάζεσθε κἂν τέτοια πράγματα γιὰ μένα;

Πρόξ.— Τολμῶ! καὶ τολμῶ γιατὶ (στὸμφος) ἀγαπῶ. Κι' ὅταν σκέπτομαι πὼς γιὰ μιὰ στιγμὴ μπορεῖ καὶ ἄλλος νὰ σᾶς ἀνοίξει τὴν ἀγκαλιά του... (τὴν κρατάει σφιχτὰ)

Κωλέτ.— (τοῦ ξεφεύγει) Ἀφῆστε με γιατὶ θὰ φωνάξω.

Πρόξ.— Κάντε ὅ,τι θέλετε. Εἶμαι ἀποφασισμένος. (τὴν ξαναρπάζει) Τουλάχιστον ἂν πεθάνω, νὰ πεθάνω μὲ τὴν ἱκανοποίηση πῶς...

Κωλέτ.— (τὸν μπατσίζει) Παλιάνθρωπε ἔξω!

(Μπαίνει ἡ Ἀσπασία)

Ἀσπ.— Ἔ; τί;

Κωλέτ.— Μαμᾶ, φαντάσου, ὁ πρόξενος θέλει διὰ τῆς βίας νὰ μέ...

Μαμᾶ— Ἑτόλμησε τέτοιο πρᾶμμα; Στὸ ἀγνό μου τὸ κοριτσάκι! Δὲν ντρέπεστε, σάτυρε, σαρδανάπαλε, Καλιγουλάκι! Ἔξω! Ἔξω ἀπὸ τὸ τίμιο σπίτι μας!

Κωλέτ.— Ἔξω!

Πρόξ.— Ναί, θὰ φύγω, ἔννοια σας. Ἀλλὰ νὰ ξέρετε πὼς ὁ ἄντρας σας θὰ τὰ μάθει ὅλα γιὰ τὸ βαρῶνο.

Ἀσπ.— Ποιὸ βαρῶνο; Τί βαρῶνο;

Κωλέτ.— (ψιθυριστὰ) Ὁ Μπωμαρσαί. ὁ βαρῶνος τοῦ Μόντε Κάρλο, μοῦστειλε ἕνα γράμμα.

Ἀσπ.— (δυνατὰ) Καὶ δὲ μοῦ τὸ λὲς τόσην ὥρα; Τί γράμμα; Ποῦντο; Τί λέει; Φέρ' τὸ νὰ τὸ δῶ.

Κωλέτ.— (ψιθ ρ.) Ὕστερα. Σσσ! (δυνατά). Κοὶ φαντάσου! Αὐτουνοῦ τοῦ πέρασ' ἡ ἰδέα πὼς ἐγω ἔχω τίποτα μὲ τὸ βαρόνο.

Ἀσπ.— Ἄ! Θεὸς φυλάξοι. Αὐτὰ δὲν γίνονται στὴν οἰκογένειά μας. Νὰ ξέρετε πὼς τὸ κορίτσι μου μοιάζει ἐμένα.

Πρόξ.— Τὸ ξέρω!

Ἀσπ,— Γι' αὐτὸ θὰ κάνετε καλά, νὰ μᾶς ἀδειάζεται τὴ γωνιὰ πρὶν σᾶς διώξουμε μὲ τὶς κλωτσές. Ἀφοῦ σᾶς περνᾶνε τέτοιες ἰδέες.

Κωλέτ.— Καὶ ἂν τολμήσετε μὰ πῆτε τίποτα στὸν ἄντρα μου γιὰ τὸ βαρόνο, θὰ τοῦ πῶ πὼς ὅλα αὐτὰ τὰ βγάλατε ἀπ' τὸ κεφάλι σας ἐπειδὴ μοῦ ἐπιτεθήκατε δὲ τὸν προστυχότερο τρόπο καὶ γὼ σᾶς ἔδιωξα. Ποιὸν θὰ πιστέψει, ἐμένα ἢ ἐσᾶς.

Πρόξ.— (ἁπλὰ) Πιθανὸν ἐσᾶς. Οἱ ἄντρες εἴμαστε τόσο βλάκες.

Ἀσπ.— Εἶμαι κι' ἐγὼ ἄλλως τε μάρτυς. Στὴ γυναῖκα τοῦ φίλου σας Αἴσχος! Θὰ σᾶς περιγράψω στὸ γαμπρό μου μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα, Ἠλιογάβαλε, Καλιόστρο, Σόδομα καὶ Γομορα!

Κωλέτ.— Θὰ πέσω κάτω, θὰ χτυπάω τὰ πόδια μου, θὰ μὲ πιάσ' ἡ καρδιά μου καὶ θὰ τοῦ πῶ ἢ αὐτὸς νὰ φύγει ἀπὸ δῶ μέσα ἢ ἐγώ. Χωρίζουμε, διαζύγιο...

Ἀσπ.— Αὐτὸς ὁ προξενος, ὁ πρόξενος ὅλης τῆς δυστυχίας μας καὶ τῆς συμφορᾶς μας, ποὺ ζεῖ... εἰς βάρος μας! Ναί!

Πρόξ.— Τότε λοιπὸν θὰ φύγω. Θὰ σᾶς ἀπαλλάξω ἀπ' τὸ βάρος μου μιὰ ὥρα ἀρχίτερα. Κι' ὅταν θὰ τοῦ μιλᾶτε ἐναντίον μου (δραματικὰ) ἐγὼ δὲν θὰ ὑπάρχω πιά. (παίρνει τὸ μπουκάλι)

Κωλέτ. Ἀσπ.— Μὴ (σπαραχτικὲς κραυγὲς)

(Αὐτὸς ξεφεύγει καὶ τὸ πίνει)

Ἀσπ.— Δυστυχία μας! Συφορά μας! Τὸν τρέλλο!

Κωλέτ.— Καὶ τώρα τί νὰ κάνουμε;

Ἀσπ.— Γρήγορα ἕνα γιατρό. (τρέχει στὸ κουδοῦνι)

Πρόξ.— Περιττόν. Θέλω νὰ πεθάνω (τὴν τραβάει ἀπ' τὸ κουδοῦνι) Ἂν χτυπήσετε τὸ κουδοῦνι, πέφτω ἀπ' τὸ παράθυρο!

(τὸν ζυγώνουν κι' οἱ δυὸ)

Κωλέτ.— Ἄχ! τι κακὸ ἦταν αὐτό;

Ἀσπ.— Τρομερό, Θεέ μου.. Φρίκη!

Κωλέτ.— Ἔλα, πρόξενούλη μου, ἄσε νὰ χτυπήσουμε τὸ κουδοῦνι νὰ φωνάξουμε τὸ γιατρό. (τὸν φιλεῖ)

Ἀσπ.— Κάνε μας τὴ χάρη, Λῶλο μου, χρυσό μου. Νἄρθει ὁ γιατρὸς νὰ σοῦ δώσει ἕνα ἐμετικό. (τὸν φιλεῖ)

Πρόξ.— (τὴ σπρώχνει) Μοῦ τὸ δώσατε σεῖς. Μακρυά. (ἀγκαλιάζει τὴν Κωλέτ καὶ τὴν φιλάει) Δεῦτε τελευταῖον ἀσπασμόν.

(Μπαίνει ὁ Κώστας μὲ μπουκάλες πακέτα καὶ χαμογελάει ὕφος)

Κώστ.— Γειά σας.

Κωλέτ,— Ἄ! Καλὰ ποὺ ἦρθες.

Ἀσπ.— Ἄ! Δόξα σοι ὁ Θεός.

Κώστ.— Τί συμβαίνει; Τί ἔχετε;

Κωλέτ.— Ὁ πρόξενος αὐτοκτόνησε.

Κώστ.— Τί ἔκανε λέει;

Ἀσπ.— Ἤπιε ὁλόκληρο τὸ μπουκάλι τὸ δηλητήριο. Τὶς στάλες τῆς Κωλέττ.

Κώστ.— Ἄ! Εἶπα κι' ἐγώ...

Κωλέτ.— Πῶς δὲ σοῦ κάνει αὐτὸ καμμιὰν ἐντύπωση;

Κώστ.— Ἔ ὅλοι θὰ πεθάνουμε μιὰ μέρα. Ἀνοῖχτε τώρα καμμιὰ μπουκάλα κρασί. Ἔφερα καὶ μεζέδες. (ἀνοίγει τὰ πακέτα)

Ἀσπ.— Τί καρδιά. Μὰ καλὰ θ' ἀφίσουμε τὸν ἄνθρωπο νὰ πεθάνει;

Κώστ.— Τέτοιο γαϊδοῦρι ποὺ εἶναι καλλίτερα νὰ πάει στὸ διάβολο.

Πρόξ.— (σηκώνεται καὶ τρέχει στοὺς μεζέδες) Κι' ἔχω μιὰ πεῖνα. (Βγάζει τὸ σουγιά του καὶ κάνει ν' ἀνοίξῃ τὴ μπουκάλα) Ἂς πεθάνω τουλάχιστο φαγωμένος. (ἀρχίζει καὶ τρώει)

Ἀσπ.—Μὲ ὅσα μᾶς ἔκανε εἶναι κανεὶς νὰ μὴ τὸν ἀγαπάει; Κύνταξε ἀπάθεια μπροστὰ στὸ θάνατο.
Κωλέτ.— Ἄ, Θεέ μου. Κι' αὐτὸς ὁ ἄνδρας μου δὲν κουνιέται. Θὰ πεθάνω, θὰ μὲ πιάσ' ἡ καρδιά μου (τινάζεται)
Κώστ.—Ἄ νά χαθῆτε ξόανα. Σᾶς κοροϊδεύει καὶ καθόσαστε καὶ τὸν πιστεύετε. Μωρὲ ἁπλό χρωματισμένο νερὸ εἶναι τὸ δηλητήριο. Μοῦ τὸ εἶπε ἀπ' τὴν ὥρα ποὺ τὄφερε ἀπ' τὸ φαρμακεῖο.
Ἀσπ.— Ἄ! Τώρα καταλαβαίνω.
Κωλέτ.—Ἔτσι ἐξηγοῦνται ὅλα.
Ἀσπ.— Καὶ μᾶς κορόϊδευε τόση ὥρα γιὰ νὰ κρύψει τὴ πομπή του, ὁ ἀπατεών.
Κωλέτ.— Βρὲ τὸν ἀλητήριο. (Στὸν ἄντρα της). Ἔπρεπε νὰ ξέρεις τί ἔκανε.
Ἀσπ.— (Σηκώνεται). Ἔξω ἀγύρτη.
Κωλέτ.—Ἔξω ψεύτη, τυχοδιώκτη, παλιάνθρωπε.
Κώστ.— Βρὲ γιὰ σταθῆτε, τί σᾶς ἔκανε ὁ ἄνθρωπος ;
Κωλέτ.— Τί μᾶς ἔκανε ; Τί δὲ μᾶς ἔκανε! Ἂν τὰ ἤξερες θὰ τὸν εἶχες πετάξει μὲ τὶς κλωτσιές ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα.
Κώστ.— (ἀπαθὴς) Αὐτὸ ἂς γίνει αὔριο. Ἀπόψε ὁ κακομοίρης ἔχει ἀνάγκη παρηγορίας, γιατὶ ἔπαθε ἕνα μεγάλο δυστύχημα.
Κωλέτ.— Τί δυστύχημα ;
Πρόξ.— Ἀστειεύεσαι ἢ σοβαρὰ μιλᾶς ;
Κώστ.— Ὁρίστε, διάβασε (τοῦ δίνει ἕνα τηλ]φημα)
Πρόξ.— (διαβάζει) Θεῖος ἀπεβίωσεν αἰφνιδίως. Ἀπόστειλον τάχιστα πληρεξούσιον κανονίσω τὰ κληρονομικά. Στόπ. Γνωρίζων ἀνάγκας σου ἐμβάζω τηλεγραφικῶς Κρεντὶ Λυοναὶ πενῆντα χιλιάδες φράγκα. (Ἀρχίζει καὶ χορεύει σ' ὅλη τὴ σκηνή). Τρά, λά, λά,λά. (Συνέρχεται λιγάκι καὶ πιάνει τὸ κεφάλι του). Τὶ τρομερὸ δυστύχημα. Πῶς θὰ μπορέσω ν' ἀνθέξω σὲ τέτοιο πλῆγμα, Πῶς θὰ παρηγορηθῶ ; Ἀ ! Μὲ τὸ γλέντι, μὲ τὴ διασκέδαση, μὲ τὴ συντροφιά σας. Βάλτε να πιοῦμε για να ξεχάσω.
Κώστ.— (Τσουγκρίζει), Ζήτω ὁ θεῖος !
Πρόξ.— (Σηκώνεται ἔξαφνα). Καὶ ὅμως μὲ διώξτε. Ἕνας Εὐγενὴς διπλωμάτης, ἕνας Βαλέρμος δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ ζεῖ εἰς βάρος σας. Κυρίες μου ! (Ὑποκλίνεται)
Κώστ.— Ἄσ' τὶς σαχλαμάρες τώρα. (Τρώει).
Κωλέτ.— Καϋμένε πρόξενε ὅλα τ' ἀστεῖα τὰ πέρνεις τοῖς μετρητοῖς.
Ἀσπ.— Ἄ, εἶναι νὰ παρεξηγούμεθα μεταξύ μας.
Κωλέτ.— (Τοῦ βάζει κρασὶ καὶ τοῦ προσφέρει). Λίγο κρασάκι ;
Ἀσπ.— (Τὸν παίρνει καὶ τὸν ξανακαθίζει). Κανένα μεζεδάκι ; Νὰ σᾶς ἑτοιμάσω μόνη μου ἕνα σάνδουϊτς.
Κωλέτ.— (Τοῦ βάζει στὸ στόμα). Μπεμπέκο μου ! Λίγο ζαμπονάκι.
Πρόξ.— (Παίρνει ὕφος). Ἄκου δῶ Κώστα. Ἀρκετὰ περιδρόμιασες. Σήκω και δίνε του. Εἶν' ἀνάγκη νὰ περάσεις τωρ' ἀμέσως ἀπ' τὸ ράφτη μου. Πέστου νὰ μοῦ κόψει τρία μαύρα κουστούμια. Ξέρει αὐτός. Ἀγόρασέ μου καὶ μιὰ ντουζίνα μαύρους λαιμοδέτες. Καὶ ἄκου δῶ, μὴν ἀναφέρῃς αὐτὸ τὸ ἄσπρο κρασί. Παράγειλε για λογαριασμό μου μερικὲς μπουκάλες μαῦρο (παιρνει ὕφος) Πρέπει να πίνω για να παρηγοριέμαι, για να ξεχάσω. Καὶ ὄχι πεια τέτοιους μεζέδες ... Ἀπὸ αὔριο ὅλο καὶ χαβιάρι ... χαβιάρι μαῦρο.
Κώστ.— Ἀπόψε θα ποντάρω στὸ μαῦρο.
Πρόξ.— Ναὶ μα τρέχα, ξεκίνα .. Ἔλα κουνήσου.
Κώστ.— (σηκώνεται) Μπορεῦμε να σοῦ ἀρνηθοῦμε καὶ τίποτα; Πότε θὰ τὰ εἰσπράξουμαι ἀπ' τὸ Κρεντὶ Λυοναί;
Πρόξ.— Ἴσως καὶ νὰ ἤρθανε. Πέρασε ἀποκεῖ καὶ μοῦ τηλεφωνεῖς. Καὶ δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ξανάρθῃς περίμενέμε στὸ Καζινὸ νὰ φᾶμε ἐκεῖ μαζί.
Κωστ.— Καλὰ Γειά σας, Ζήτω ὁ θεῖος
Πρόξ.— Σὲ παρακαλῶ. (ὁ Κώστας φεύγει).
Ἀσπ.— Ποιὸς σᾶς πιάνει τώρα. Ἀμέσως ἀμέσως πενῆντα χιλιάδες.
Πρόξ.—Καὶ σὲ λίγες μέρες πενῆντα ἑκατομμύρια !
Κωλέτ.— Ὥστε σὰ νὰ λέμε, ἐσεῖς, θὰ εἴσαστε πιὸ πλούσιος ἀπ' τὸ βαρόνο.
Πρόξ.— Κι' ἑπομένως καὶ πιὸ συμπαθητικός. (Ἀλλάζει ὕφος - Στὴν πεθερά). Κάντε μου τὴ χάρη ... Προχτὲς ποῦχαμε βγεῖ κι' οἱ τρεῖς μαζί, τῆς Κωλὲτ τῆς ἄρεσε κάποιο κολλιέ. Ξέρετε ... στὸ χρυσοχοεῖο ποῦ εἶναι κοντὰ στὴν καπελοῦ της ...
Κωλέτ.— Ἄχ! ναί. Ἐκεῖνο μὲ τὰ χοντρὰ μαργαριτάρια.
Πρόξ.— Λοιπόν ... πρέπει τώρα ἀμέσως νὰ πᾶτε νὰ τὸ ἀγκαζάρετε. Τοῦ δίνουμε αὔριο μιὰ προκαταβολή.
Κωλέτ.— Ἄ ! Τὶ καλὸς ποὺ εἴσαστε.
Ἀσπ.— Δὲ σοῦ ἔλεγα πάντοτε ἐγώ ; Περίφημος ἄνθρωπος ! Γκαλάν ! Κουβαρντᾶς ! Κύριος !
Πρόξ.— Διαλέξτε κι' ὅτι ἄλλο θέλετε γιὰ σᾶς.
Ἀσπ.— (Σηκώνεται). Σᾶς εὐχαριστῶ. Μὰ πῶς θὰ μπορέσω νὰ σᾶς τὸ ξεπληρώσω.
Πρόξ.— (Φοβισμένα). Περιττόν. Δὲν μοῦ χρειάζεται- (καθησυχάζει) Καὶ ... γυρίστε καὶ ὅλα τὰ μαγαζειὰ καὶ ὅ,τι σᾶς ἀρέσει γιὰ σᾶς ἢ γιὰ τὴν Κωλέτ, τὸ ἀγκαζάρετε κι' αὐτό.
Ἀσπ.— Μὰ σεῖς μᾶς σκλαβώνετε.
Πρόξ. (ὕφος) Καὶ σᾶς παρακαλῶ πᾶρτε μαζὶ καὶ τὴν καπελλιέρα μου μὲ ὅλα τὰ κωπέλλα νὰ μοῦ περάσετε πένθος. Πᾶρτε μου καὶ τρία ζευγάρια γάντια ! Καὶ ἕνα κουτὶ χαρτὶ τοῦ γραψίματος μὲ μαῦρο περιθώριο, καὶ διακόσια μπιλλιέτα πένθιμα. Ὁρίστε σ' αὐτὸ τὸ σχέδιο (τῆς δίνει κάρτα). Περᾶστε κι' ἀπ' τὸν καπνοπώλη μου νὰ παραγγείλετε δυὸ χιλιάδες τσιγάρα μὲ μαῦρο ἐπιστόμιο. Μά ... σημειώνετέ τα ... Θὰ τὰ ξέχασετε ... Δὲν εἶσθε καὶ τόσο νέα.
Ἀσπ.— (Συγκρατεῖται) Μὴν ἀνισυχεῖτε. Τὰ θυμοῦμαι.
Πρόξ.— Καὶ δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ γυρίσετε. Μὲ περιμένετε στὸ Καφὲ ντὲ Παρί. Θὰ φᾶμε κεῖ μαζί.
Ἀσπ.— Μὰ στὸν Κώστα εἴπατε στὸ Καζινό !
Πρόξ.— Ἔ, στὸ Καζινὸ, στὸ Καφὲ ντὲ Παρί, τὸ ἴδιο κάνει. Ὥρβουὰρ λοιπόν !
Ἀσπ.— Ὥρβουὰρ. (Φεύγει).
Πρόξ.— Ἐπὶ τελους μόνοι ὅπως λένε καὶ τὰ μυθιστορήματα. Καὶ τώρα, ἂς γίνει τὸ θέλημά σας. (Σηκώνεται καὶ πάει πρὸς τὸ γραφεῖο). Ἄς γράψουμε στὸ Βαρόνο
Κωλέτ.— Μὴν εἴσαστε σκληρός. Ἀφῆστε τώρα αὐτά.
Πρόξ.— Ἄ, ἀλλάξατε γνώμη ;
Κωλέτ.— Μὰ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ τοῦ γράψουμε τώρα. Ὁ Κώστας δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὰ κεφάλαια τοῦ Βαρόνου. Θὰ τοῦ τὰ βάλετε σεῖς.
Πρόξ.— Ἄ ! Ἐγώ !
Κωλέτ.— Ὁ πιὸ ἀγαπημένος του φίλος.
Πρόξ.— Μὰ ἔτσι συμβαίνει καὶ πάντοτε. (Ἀλλάζει) Καὶ τώρα ... Δὲ θὰ σᾶς πιάνει πιὰ ἡ καρδιά σας. Ὅτι θέλετε θὰ τὸ ἔχετε. Καὶ πρὶν ἀκόμη ἐπιθυμήσετε κάτι θὰ τὸ μαντεύω. Μὰ ... θὰ πρέπει κι' ἐσεῖς νὰ μὴ μοῦ χαλᾶτε τὸ χατῆρι. Γιατὶ ἀλλοιῶς θὰ μὲ πιάνει ἐμένα ἡ καρδιά μου ... Καὶ γὼ εἶμαι γέρος, ἡ καρδιά μου εἶναι ἀδύνατη, κι' ἄμα μὲ πιάσει θὰ πρέπει νὰ πάω μακρυά σας, νὰ πάω νὰ τὴ γιατρέψω.
Κωλέτ.— Δὲν ὑπάρχει λόγος ... Ἐγὼ πάντοτε σᾶς συμπαθοῦσα. Ἐσεῖς μονάχα βιαζόσαστε. Τὰ πράμματα ἄλλωστε πρέπει νἄρθουν φυσικά.
Πρόξ.— Λοιπὸν χαμηλῶστε τὸ φῶς, χτυπῆστε τὸ κουδοῦνι καὶ πέστε νὰ μᾶς φέρουν δυὸ σαμπάνιες.
Κωλέτ.— Μά ... νά ... βλέπετε, πάλι βιάζεσθε !
Πρὸξ.— Γιατὶ μὲ πῆσατε ; Γιὰ κανένα χυδαῖο ; Ἕνας διπλωμάτης, ἕνας Βαλέρμος εἶναι ἀρκετὰ λεπτός ...
Κωλέτ.— Δὲ λέω ... μά ...
Πρόξ.— Ὥστε διστάζετε ; Δὲν ἔχετε πεποίθηση σ' ἐμένα ; Γιατὶ δὲν αἰσθανθήκατε ποτὲ οὔτε τόσο δὰ γιὰ μένα, οὔτε τὸ χιλιοστὸ ἀπὸ κεῖνο ποὺ αἰσθάνθηκε γιὰ σᾶς αὐτὴ ἡ καρδιά, ποὺ πονάει, ποὺ ραγίζει, ποὺ σπαράζει, ποὺ θὰ σπάσει ; Ἄχ ἡ καρδιά μου ... μέπισσε ἡ καρδιά μου. (τὴ μιμεῖται).
Κωλέτ.— (Πάει κοντά του). Τὶ ἔχετε ; Νὰ σᾶς φέρω λίγο νερὸ ;
Πρόξ.— Ὄχι, δὲ θέλω τίποτα ἀπὸ σᾶς. Θὰ πάω νὰ τὴ γιατρέψω ἀλλοῦ. (Κάνει νὰ σηκωθεῖ).
Κωλέτ.— Μά, σταθῆτε ... Ὁρίστε. Ἄς γίνει τὸ θέλημά σας. (Χτυπάει τὸ κουδοῦνι καὶ χαμηλώνει τὸ φῶς)
Πρὸξ.— (ἀνοίγει τὴ ἀγκαλιά του). Πόσον καιρὸ περίμενα αὐτὴ τὴ στιγμή ! .. (Ἡ Κωλέτ ἕτοιμη νὰ τρέξει στὴν ἀγκαλιά του).

Αὐλαία

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΧΟΡΝ

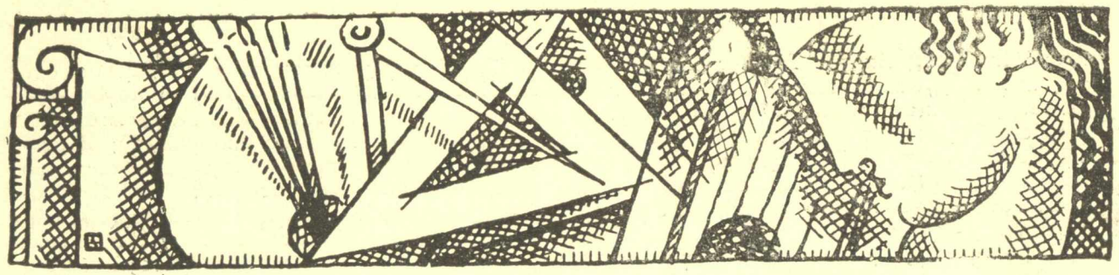

ΑΠΟ ΤΑ "ΑΙΓΙΝΙΤΙΚΑ ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΑ,,

Ψαράδες Αἰγινίτες

*Χ*ΙΛΙΟΙ *γιὰ τὴ ψυχή μου οἱ μαγνῆτες*
καὶ χίλιες οἱ ὀμορφιὲς τοῦ ὡραίου νησιοῦ
καὶ πρῶτοι ἐσεῖς ψαράδες Αἰγινίτες,
τοῦ πελάου σκλάβοι, ἀφέντες τοῦ κρασιοῦ,

Καὶ σεῖς σακατεμένοι, σκόρπιοι, ἀράδες,
μὲ τῆς ψυχῆς σπασμένο τὸ φτερό,
κακόμοιροι Αἰγινίτες σφουγγαράδες,
ποὺ τοῦ βυθοῦ σᾶς πνίγει τὸ νερό.

Ν' ἀκῶ τὴν ἱστορία σας τὴ θλιμμένη,
(ἁπλὰ κι ἀπὸ σοφία, μιὰ λέξη, γρί),
σὰν τούτη, ἄλλη χαρὰ δὲν μοῦ ἀπομένει,
καθὼς περνᾶτε ἀγάλια στὰ γρί—γρί.

Κ' εἶπα τῆς Μοίρας κ' ἔταξα ρουμπίνι,
στὸ μπόϊ σας τ' Ἄϊ—Νικόλα τὰ κεριά,
δροσιὰ ἡ στεριὰ τὸ δάκριο σας νὰ πίνει
κι Ἀπρίλη νὰ σᾶς κάνει τὸ βοριά...

Μιὰ παραγκούλα ξύλινη...

*Μ*ΙΑ *παραγκούλα ξύλινη, μονάχη κι ἀκρινή,*
τὸ πάθος μου εἶχε γίνει τὸ μεγάλο.
Μπροστά της ἡ ἄπλα-θάλασσα. Κι ἀπάνω οἱ οὐρανοί
Καὶ τίποτε ἄλλο!

Καὶ τίποτε ἄλλο ; Ψέμματα! Γιατὶ εἶταν κ' ἕνα φῶς,
ποὺ ὅλα τἄειχε φιλήσει καὶ λαμπρύνει.
Κ' εἶταν ἐκεῖ ἕνας ἔρωτας, ποὺ λούζονταν κρυφός,
στοῦ δειλινοῦ τὴν κρήνη.

Κ' ἡ παραγκούλα ἡ ξύλινη, μονάχη κι' ἀκρινή,
μὲ τ' ἄσπρου παίζει ἀφροῦ τὰ περιστέρια·
Μὲ τὰ μαϊστράλια τ' ἄστατα, χαρά της μακρινή.
Καὶ μὲ τ' ἀστέρια.

Σὰν κάτι ὅλο νὰ πρόσμενε, χαμένο στὸ νερό,
ποὺ λυπημένο ἁπλώνεται καὶ πάει.
Τὸ ταῖρι τὸ παράνομο, πειό ἀπ' ὅλους τυχερό,
ποὺ σιγοτραγουδάει!

Μὰ κάποιο δεῖλι μίσεψαν ἀλάργα τὰ πουλιὰ
κ' ἦρθε τὸ κρῦο χινόπωρο, ἀγριοκαῖρι.
Καλά, ποὺ ἐσὺ μοῦ θύμιζες ἀκόμα, μιὰ σταλιά,
τὸ καλοκαῖρι!...

ΑΘΑΝ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

—ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ-ΔΕΚΑΕΞΗ ἄνθρωποι· δέν εἶναι παραπάνω σήμερα, νομίζω, ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὴ λογοτεχνία τῆς Θεσσαλονίκης, ποιητὲς καὶ ποιήτριες, συγγραφεῖς, δημοσιογράφοι, κριτικοί, μεταφρασταί.

Ἠμποροῦμε τώρα ὅλους αὐτοὺς νὰ τοὺς ὀνομάσωμε μ' ἕνα κοινὸν ὄνομα—ὁ λογοτεχνικὸς «κύκλος» τῆς Θεσσαλονίκης ;

Δὲ θὰ μᾶς ἐμπόδιζε, βέβαια, ὁ ἀριθμός. «Tres faciunt collegium» λέγει ἡ λατινικὴ παροιμία· ἔπειτα, δεκαπέντε λογοτέχνες δὲν εἶναι λίγοι γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη. Δὲν ξέρω πόσους ἄξιους γιὰ παρόμοιον τίτλο συγκεντρώνει σήμερα ἡ Ἀθήνα, ἀλλ' ἀσφαλῶς καμμιὰ ἄλλη πόλις τῆς Ἑλλάδος δὲ φθάνει οὔτε τοὺς μισοὺς τῆς Θεσσαλονίκης.

Δὲ λείπει λοιπὸν ὁ ἀριθμός. Μήπως ὅμως λείπουν τὰ κοινά, τὰ μόνιμα, τὰ συστατικὰ στοιχεῖα —ἐκεῖνα πού, ἄμα λείπουν, δὲν ἠμποροῦν νὰ μεταβάλουν τὸ τυχαῖον ἄθροισμα σὲ συστηματικὴ κάπως ὁμάδα ἀνθρώπων — ἂς εἶναι σ' ὁποιανδήποτε ἔκφανση ; Ναί, αὐτό, μὲ τὴν πρώτη ματιά, φαίνεται πὼς λείπουν στὴ Θεσσαλονίκη Τούτων τῶν προσώπων ἡ συγκέντρωση εἶναι, δίχως ἄλλο, τυχαία· κανείς,φαντάζομαι, δὲν εἶναι γεννημένος ἐκεῖ· κανεὶς δὲν ἔχει ἐκεῖ δικό του σπίτι· κανεὶς δὲν ἔχει οὔτε τὴν καταγωγὴ κἀν μακεδονική. Σχεδὸν ὅλοι εἶναι ὑπάλληλοι σὲ ἱδρύματα —δημόσια ἢ ἰδιωτικά— περαστικοὶ ἄνθρωποι, περιστατικὰ συγκεντρωμένοι. Ὁ κ. Καραγάτσης —ἂν δὲ γελιέμαι, πρωτοφανερωμένος στὴ Θεσσαλονίκη, —ἔφυγε κιόλας ἀπὸ κεῖ, κ' ἐπολιτογραφήθηκε ἀπὸ ἀρκετὸν καιρὸ στὴν Ἀθήνα.

Αὐτὰ μὲ τὴν πρώτη ματιά. Προσεκτικώτερα ὅμως ἂν κυττάξῃ κανεὶς τὴ λογοτεχνικὴ Θεσσαλονίκη, ἠμπορεῖ ν' ἀνακαλύψῃ, σιγὰ σιγά, πολλὰ σημαντικὰ σημάδια δικάτης, χαρακτηριστικά.

Πρῶτα - πρῶτα : Στὰ 1925 δὲ νομίζω πὼς ἀ-

κουγόταν ἀκόμη τίποτε. Τὴν κίνηση τὴν πρωτοξύπνησε ἀργότερα καὶ τὴν ἐσύμπηξε ὁλόγυρά του (ἔτσι πιστεύω καί, ἂν κάνω λάθος, ἂς διορθωθῆ— γιὰ τὴν ἱστορία) ὁ καθηγητὴς τῆς φιλολογίας κ. Π. Σπανδωνίδης, ὅταν τὸν μετέσεσαν, ἀπὸ τὸ Μαροῦσι, στὴ μακεδονικὴ πρωτεύουσα. Σχεδὸν τότε, ἄλλως τε, εἶχε ἀρχίσει νὰ γράφη κ' ἐκεῖνος.

Ἕνας ἄνθρωπος λοιπὸν ὑπῆρξε ὁ πρωτοπόρος τῆς λογοτεχνικῆς Θεσσαλονίκης. Πρῶτο τοῦτο χαρακτηριστικό.

Δεύτερο, ὅτι κι' αὐτὸς κι' ὅλοι τριγύρω του ἦσαν ὅλοι νέοι. Λογοτεχνικὴ παράδοση δὲν ὑπῆρχε πρὶν ἀπ' αὐτοὺς καμμιά.

Τρίτο: ὅλοι αὐτοὶ οἱ νέοι ἐδημιούργησαν κι' ἔγιναν γνωστοὶ στὰ ἑλληνικὰ γράμματα μέσα σὲ διάστημα ὀλιγώτερο ἀπὸ δέκα χρόνια. Γιατὶ ὅλοι τους βέβαια μᾶς εἶναι σήμερα γνωστοί: οἱ ποιηταὶ Θέμελης, Βαφόπουλος καὶ Βαφοπούλου, οἱ διηγηματογράφοι, δοκιμιογράφοι, κριτικοὶ καὶ μεταφρασταὶ Ἰρσίμ, Σπανδωνίδης, Ξεφλούδας, Δέλλιος, Γιαννόπουλος, Ἀρκάδιο, Καραγάτσης, Σταυράκιος Κοσμᾶς, Γ. Ζωγραφάκης, Π. Φωτεινός· οἱ λόγιοι Κακριδῆς (καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου) καὶ Τατάκης, καὶ ὁ μουσικὸς καὶ ποιητὴς κ. Αἰμ. Ριάδης.

Κι' ὅσο προχωροῦμε, τόσο ἀποκαλύπτομε καινούργια ἀποκλειστικὰ σημάδια στὴ λογοτεχνικὴ Θεσσαλονίκη.

Ἂν δὲν εἶναι ὅλοι τους ἕνας κύκλος, ὡρισμένως ὅμως εἶναι . . . δύο κύκλοι. Γιατὶ τὸ βάθος, ἡ βάσις τῆς λογοτεχνικῆς Θεσσαλονίκης, εἶναι πραγματικῶς «κύκλος» τεσσάρων - πέντε ἀνθρώπων: ὅλοι οἱ ἄλλοι τὸν πλαισιώνουν. Ὁ κύκλος αὐτὸς εἶναι κυρίως ὁ συγκεντρωμένος γύρω ἀπὸ τὸ ὄργανό του,—τὸ εὐπροσωπότατο, τὸ ἰκομψὸ κι' ἀπ' ἀρχῆς ἕως τὸ τέλος σοβαρὸ καὶ πρωτότυπο φιλολογικὸ περιοδικό, τὶς «Μακεδονικὲς Ἡμέρες». Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τοῦτο τὸ περιοδικό —ποὺ πολλὲς ἀτυχίες εἶχε ὡς τὰ σήμερα καὶ τρεῖς φορὲς ἔκλεισε, μὰ καὶ πάλι ξανάρχισε,—διατηρεῖται μ' ἔξοδα τῆς ἐπιτροπῆς του, ποὺ βέβαια εἶναι καθαρὴ θυσία ἀπὸ τοὺς μηνιαίους της ὑπαλληλικοὺς μισθούς. Γιατί, εὐγενικὰ κι' ἀνυστερόβουλα—σ' ἐμᾶς ἐδῶ, σχεδόν ὅλους, στὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα,—χαρίζεται τὸ περιοδικό,—πληρώνονται μάλιστα καὶ τὰ ταχυδρομικά του· καὶ στὴ Μακεδονία, δὲ φαντάζομαι πὼς πολλοὶ πληρώνουν καὶ τ' ἀγοράζουν: θὰ χαρίζεται κ' ἐκεῖ. Καὶ ὅμως, εἶναι πάντα ἀκέραιο, ταχτικὸ στὴν ὥρα του, περιποιημένο ὅσο κανένα Ἑλληνικὸ περιοδικὸ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα —ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πρὸ δεκαετίας «Φιλότεχνο» τοῦ Βόλου, ποὺ ὑπῆρξε ἀληθινὰ καταπληκτικὸ μετέωρο.

Ὁ κύκλος λοιπὸν αὐτός, ὁ κεντρικός, τῆς Θεσσαλονίκης, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ τῆς θυσίας καὶ τῆς εὐγένειας, παρουσιάζει κι' ἄλλα, ποὺ δὲν ὑπάρχουν ὁμολογουμένως τ' ἀντίστοιχά τους σὲ κανένα νεανικὸ (ἢ καὶ ἄλλο) περιοδικὸ τῶν Ἀθηνῶν. Δηλαδή, ἡ λογοτεχνία τοῦ πατᾶ, γιὰ θεμέλιο, στὴ φιλολογία. Ὅλοι (σχεδὸν) οἱ λογοτέχνες του εἶναι μορφωμένοι καὶ φιλολογικά· ὅλοι ἔχουν ἀποκτήσει καὶ τὶς ἐπίσημες, τὶς ἐπιστημονικὲς γνώσεις τῆς φιλολογίας, αὐτὲς ποὺ ὑπεύθυνα διδάσκονται στὰ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα τοῦ τόπου. Ὁ οὐσιώδης αὐτὸς χαρακτήρας καὶ τὸ χρῶμα του εἶναι σχεδὸν πάντα φανερὸς στὶς «Μακεδονικὲς Ἡμέρες». Αὐτὸς δίνει τὸν τόνο, αὐτὸς κυριαρχεῖ. Καὶ φανερώνεται κυρίως στὶς μελέτες τῶν κ. κ. Κακριδῆ καὶ Τατάκη.

Ἔπειτα ὅμως ἀπὸ τὰ κλασικά, ἔρχονται καὶ τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐφόδια τοῦ κύκλου. Εἴτε ἀπὸ τὶς πανεπιστημιακές των σπουδές, εἴτε κι' ἀργότερα, ἀπὸ κρατικὲς ὑποτροφίες—ἢ ὁπωσδήποτε—οἱ περισσότεροι ἀπὸ τὰ μέλη του ἐταξείδεψαν —τώρα, τὰ τελευταῖα χρόνια,—στὴ μεταπολεμικὴ Εὐρώπη καὶ τὴν ἐσπούδασαν ἀπὸ κοντά. Μὰ κι' ὅσοι δὲν ἐπῆγαν οἱ ἴδιοι, ἄρχισαν, ἀπὸ φιλότιμην ἄμιλλα, νὰ μελετοῦν κι' αὐτοὶ γερὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴ φιλολογία, φιλοσοφία καὶ τέχνη, ὅσο κ' οἱ λοιποί. —Κι' αὐτὸς λοιπὸν ὁ χαρακτήρας τοῦ προσανατολισμοῦ μὲ τὴν σύγχρονη φιλολογικὴν εὐρωπαϊκὴ σκέψη εἶναι φανερός, πάντοτε βέβαια στὰ ὅρια τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ χώρου, μέσα στὶς «Μακεδονικὲς Ἡμέρες».

Ἀλλ' εἶναι ἀκόμη καὶ στὰ βιβλία ποὺ γράφουν οἱ λογοτέχνες τῆς Θεσσαλονίκης—ὅλοι τους.

Εἶναι (ἂς τὸ ποῦμε προκαταβολικά) ἀναμφισβήτητο ὅτι στὴ Θεσσαλονίκη γράφουν πεζογραφία. Τώρα ποὺ πέθανε ἡ Ἀνθοῦλα Βαφοπούλου, ποιηταὶ ἔμειναν ἐκεῖ μόνον δύο: ὁ σύζυγός της Γ. Βαφόπουλος κι' ὁ κ. Γ. Θέμελης. Ὅλοι οἱ ἄλλοι, πεζογράφοι.

Πεζογράφοι ὅμως δὲν σημαίνει διηγηματογράφοι!

Ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς σύγχρονης Εὐρώπης, στὴ Θεσσαλονίκη καλλιεργήθηκε τὸ εὐρωπαϊκὸ εἶδος τῆς πεζογραφίας.

Στὴν Ἀθήνα, δύο κυρίως ἔργα ἐγράφηκαν σ' αὐτό: τὸ «Sol y Sombra» τοῦ Κώστα Οὐράνη κ' οἱ «Ὧρες Ἀργίας» τοῦ κ. Θεοτοκᾶ. Μὰ στὴ Θεσσαλονίκη ἔγινε ὁλόκληρη σχολή. Ὁ κ. Στ. Ξεφλούδας ἔδωκε τὸ σύνθημα μὲ τὰ «Τετράδια τοῦ Παύλου Φωτεινοῦ» κ' ἐσυνέχισε μὲ τὴν «Ἐσωτερικὴ Συμφωνία» καὶ μὲ τὴν «Εὔα». Πῶς νὰ χαρακτηρίση κανεὶς τὴν καινούργια τούτη μορφὴ τῆς πεζογραφίας; Ἂν δὲ σφάλλω, γιὰ μένα δὲν ἦταν ὁλότελα πρωτότυπη, οὔτε καινούργια, οὔτε μεταπολεμική: τὴν ἐγνώριζα ἀπὸ τὴν προπολεμικὴ γαλλικὴ ποίηση μὲ τὸ ὄνομα τοῦ «νεορρωμαντισμοῦ» κ' εἶχα ἐξοικειωθῆ ἄμεσα μαζί της ἀπ' τὰ ποιήματα τοῦ Βερλαίν. Κάτι λοιπὸν παρόμοιο εἶδα, μεταφρεμένο στὴν πεζογραφία. Φυσικά, δὲν πρέπει νὰ φαντασθῆ κανεὶς ὅτι μιλῶ γιὰ «πεζὰ ποιήματα»! Ὄχι. Πρόκειται γιὰ πρόζα ποιητική, ποὺ μέσα της εὑρῆκα ἀποτυπωμένο τὸ μόνιμο καὶ σταθερὸ μέρος τῆς ποιητικῆς μου συνειδήσεως. Εὑρῆκα τὴν προφύλαξη ἀπὸ τὴ ρητορεία· τὴν ποιητικὴ διάθεση· τὴ μουσική σκέψη· τὴ συμβολιστικὴ φυσιολατρεία· τὴ συμπαθητικὴ φαντασία. Ἀλλ' εὑρῆκα βέβαια καὶ μερικώτερα στοιχεῖα—τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πεζογραφίας—καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὴν ἀνάλυση. Μολονότι φοβοῦμαι πὼς ὁ λόγος μου θὰ παραστρατήση, θὰ πέση μέσα σ' ἄλλες ἔννοιες καὶ θὰ παρεξηγηθῆ, ἐν τούτοις δὲν θὰ περιορισθῶ νὰ πῶ τὴν ἀνάλυση: ἀλλὰ θὰ βάλω κ' ἕνα πρῶτο συνθετικὸ καὶ θὰ πῶ: τὴν ψυχανάλυση. Γιατὶ ἡ πεζογραφία τούτη, μὲ τὸ ποιητικὸ ὕφος καὶ μὲ τὴν ὑποκειμενικὴ μορφή, προσπαθεῖ, στὸ περιεχόμενο, ν' ἀποκαλύψη ὅλο τὸ πνευματικό, ὅλο τὸ ψυχικὸ «ἐγώ» τοῦ συγγραφέως—ποὺ εἶναι ὁλόκληρος ὁ διανοούμενος ἄνθρωπος.

Περισσότερο ἀπὸ τὸν κ. Κώστα Οὐράνη, ὁ κ. Ξεφλούδας στὴ μορφολογία του ἔδωκε τὴν αἴσθηση τοῦ φαιοῦ, τοῦ ὀρφνοῦ—τοῦ «γκρίζου» καθὼς τὸ γράφουν οἱ νεώτεροί μας. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ καμμιὰ χρωματικὴ ποικιλία, καμμιὰ γραφικότης, καμμιὰ «διακοσμητική». Χρῶμα σταχτωπό, σχῆμα ρευστό, τόνος χαμηλὸς καὶ κάπως «en sourdine». —Γνώριμη κι' ἀναπαυτικὴ κι' ἀγαπητὴ εἶναι πάντα γιὰ μένα αὐτὴ ἡ σταχτειὰ μονοτονία . . . Μά, ὅταν ἀφήνω τὴ μορφολογία κ' ἔρχωμαι στὸ περιεχόμενο, ὅταν ἀφήνω τὴ διάθεση καὶ ζητῶ τὴ σκέψη, ὅταν περνῶ ἀπ' τὴν εἰκόνα, μέσα στὴ νόηση, στὴν κρίση, στὴν ἔκφραση, ἐκεῖ, τ' ὁμολογῶ, ἡ ἴδια μονοτονία (γιατὶ ἡ ἴδια μονοτονία ὑπάρχει κ' ἐκεῖ) μὲ δυσαρεστεῖ καπως. Ἐκεῖ, πολλὰ μοῦ φαίνονται καὶ περιττά: γιατὶ ἡ εὔγλωττη μορφολογίσ του μοῦ ἔδωσε κιόλας νὰ τὰ καταλάβω —καὶ μὲ τὸ παραπάνω· κ' ἐκεῖνο ποὺ ἔχει τὴ θέση του ἐδῶ δικαιολογημένη κι' ἀναφαίρετη, εἶναι πιὰμόνοῆ τὸ πολὺ πρωτότυπο ἢ τὸ πολὺ ἐκλεκτό. —«Εὔα» τιτλοφορεῖται τὸ τρίτο ἔργο τοῦ κ. Ξεφλούδα. Θάλεγε κανεὶς πὼς εἶναι τίτλος ἀντιπροσωπευτικός. «Εὔα» εἶναι, ἂς ποῦμε, ἡ Γυναίκα, τὸ Θῆλυ, «l' eternel féminin»—ὅπως λέει ὁ Λαρόργκ. Τοῦτο τὸ ἀπρόσωπο, τοῦτο τὸ γενικὸ ἔχουν, ἀληθινά, ὅλοι οἱ τύποι τῶν γυναικῶν του, κ' ὕστερα κι' ὅλες οἱ διαθέσεις, ὅλες οἱ σκέψεις, ὅλες οἱ παραστάσεις στὸ ἔργο του.

Ἡ αἴσθηση τοῦ σταχτειοῦ—στὴ μορφή - εἶναι ὁ ἀσφαλτος προάγγελος τοῦ «ἐγκεφαλισμοῦ» ποὺ ὑπάρχει στὸ περιεχόμενο. Ἔτσι κ' ἐδῶ: ἡ ποίηση—μαζὶ μὲ τὴν κριτική· ἡ φαντασία—μαζὶ μὲ τὴν ἀνάλυσή της· τὸ αἴσθημα—ἀναποδογυρισμένο, τὸ «μέσα, ἔξω», ψηλαφισμένο, τσαλακωμένο, κυτταγμένο ἀπ' ὅλες τὶς μεριές· ἕνα ψιχουλο αὐθορμήτου—βορὰ στὴ λαίμαργη καὶ πικρὴ Σκέψη ποὺ τὸ διατρυπᾶ· καὶ πάλι: κινήγημα τῆς συγκινήσεως καὶ τῆς σκέψεως ὡς τὰ μυχιαίτατά της· ὁ ἔρωτας, ποὺ κλείνει κι' ἀνοίγει—σὰν μιὰ μεταφυσικὴ φυσαρμόνικα: ὁ τυχαῖος ποὺ γίνεται μονομιᾶς ἀπέραντος, ὁ οἰκουμενικὸς ποὺ στενεύει μονομιᾶς καὶ γίνεται κουρέλι γιὰ πέταγμα στὸ δρόμο· ἔρωτας ἀπροσδόκητος —κι' ὅμως ἀποκαλυπτικός· ἐπαγγελτὸς —κι' ὅμως μάταιος . . . Σύνθεση κι' ἀνάλυση, γνώση καὶ ρίζα, μουσικὴ καὶ μαθηματικά.

Αὐτὴ εἶναι ἡ καινούργια σχολὴ τῆς πεζογραφίας ὅπως πρωτοφανερώθηκε στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀπὸ τὸ πρῶτο της στάδιο, κάποια βέβαια γοργότητα, λυγερότητα κ' ἐκλεκτικότητα τῆς ἔλειψε. Μὰ ὡς τόσο, τὸ σύνθημα εἶχε δοθῆ. Καὶ τ' ἀκολούθησαν ἄλλοι.

Δεύτερος ὁ κ. Δέλλιος, ἔγραψε τὸ δικό του βιβλίο: «Ἄνθρωποι ποὺ νοσταλγοῦν».—Ὁ κ. Δέλλιος ὑπῆρξε—πῶς νὰ τὸ πῶ; ἐδαφικώτερος ἀπὸ τὸν κ. Ξεφλούδα. Αὐτὸς προσπαθεῖ νὰ πατήση τὸ ἔδαφος ποὺ πατοῦμε, κι' ἀντὶ νὰ λικνίζεται μέσα στὴν ἀπόκοσμη φαντασία τῶν ξένων τόπων πολεμᾶ νὰ προεκτείνη τὸν κάθε τόπο (ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι κ' ἡ ἴδια ἡ Θεσσαλονίκη) μέσα στὴ σφαῖρα τοῦ φανταστικοῦ· πασχίζει νὰ συνδιαλλάξη τὴν

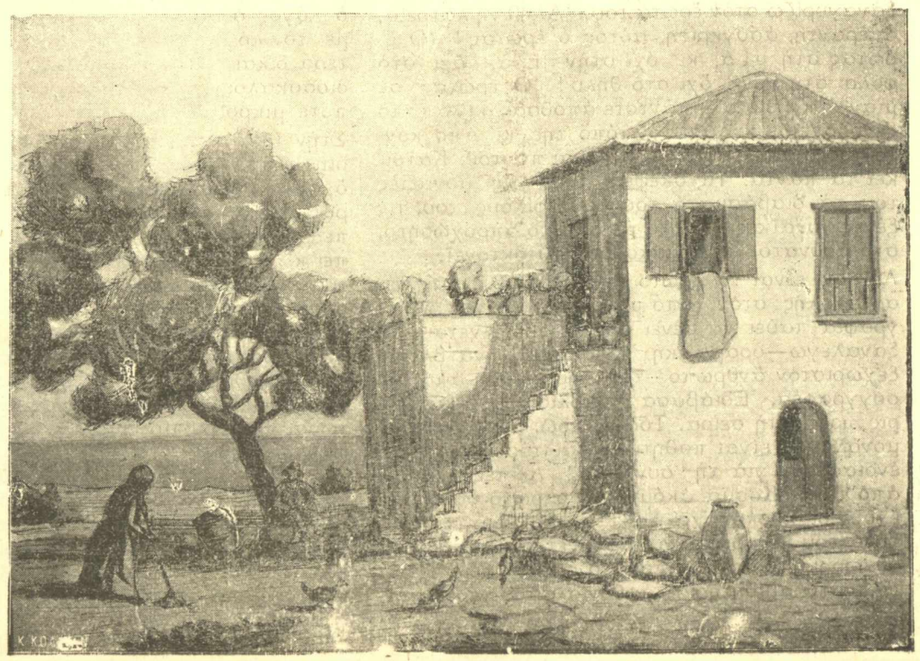

ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ : ΧΩΡΙΑΤΟΣΠΙΤΟ

ψυχικὴν ἔκφραση μὲ τ' ὅποιο δήποτε περιβάλλον. Εἶναι ταπεινώτερος κι' ἀντικειμενικώτερος ἀπὸ τὸν κ. Ξεφλούδα. Ὅταν μιλῆ γιὰ πρόσωπα τρίτα, ὁ ἀναγνώστης τὰ βλέπει σὰν τ ρ ί τ α πρόσωπα, ξεχωριστὰ ἀπὸ τὸν συγγραφέα. Ἡ ἀποκάλυψη τοῦ ψυχικοῦ κόσμου δὲν εἶναι πάντα ἀπαισιόδοξη καὶ μελαγχολική,—ὅπως στὸν κ. Ξεφλούδα, ὅπου τὸ παράπονο τῆς σκοτωμένης ἐ ν έ ρ γ ε ι α ς χαμογελᾶ, πάντοτε, ἀδιόρατα καὶ θλιβερά. Ὁ κ. Δέλλιος χαίρεται μὲ τὸν ψυχικό του κόσμο, κι' ἀπολαμβάνει τὴ φαντασία, ποὺ εἶναι ἀνακατεμμένη μαζὶ τὴν πραγματικότητα, μὲ ἀπόλαυση καὶ μὲ ἡδονή.

Τελευταῖο βιβλίο τῆς ἴδιας σχολῆς, εἶναι ὁ «Ἀντρέας Δημακούδης, ἕνας νέος μονάχος» τοῦ κ. Σταυρακίου Κοσμᾶ. Καὶ στὸν κ. Κοσμᾶ ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ εἶναι ἡ ἴδια, ὅπως καὶ στὸν κ. Δέλλιο : ἐντονώτερη, ὀραματικώτερη. Ἔτσι εὑρύνεται σιγὰ - σιγὰ ὁ στατικὸς χαρακτήρας, πού, στὴν ἀρχή, ἐνόμιζες ὅτι κατ' ἀνάγκη θὰ ἔχη ὅλη αὐτὴ ἡ νέα πεζογραφία! Ἡ διαφορὰ πάλι ἀνάμεσα στὸν κ. Δέλλιο καὶ στὸν κ. Κοσμᾶ εἶναι πὼς ὁ δεύτερος παρουσιάζεται πιὸ μερικὸς ἀπὸ τὸν πρῶτο. Γιατὶ ἐδῶ ὑπάρχει θέμα, καὶ γιατὶ αὐτὸ τὸ θέμα τοῦ βιβλίου του εἶναι ἕ ν α : ὁ ἔρωτας. Τοῦτο ὅμως συντείνει περισσότερο στὴ δραματικότητά του! Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ κ. Κοσμᾶς περιγράφει μὲ νέα τεχνοτροπία, παλαιὰ αἰσθήματα· μὲ μεταπολεμικὴ τεχνοτροπία, αἰσθήματα προπολεμικά. Κι' ὁ τέτοιος ἔρωτας, εἶναι βέβαια προπολεμικός. Καὶ πολλὰ ἄλλα προπολεμικὰ στοιχεῖα ἔχει ὁ Ἀντρέας Δημακούδης. Εἶναι σεμνὸς κ' εὐγενικός, εἶνε μελετηρός, ἀγαπᾶ τὴν πατρίδα του, γυρεύει ἀκόμα κάτι μέσα στὴν ἀπατηλὴ θρησκεία, εἶναι ἐγκρατής, εἶναι δειλός... Μὰ ξαναγυρίζω στὸν ἔρωτά του. Ἀληθινὴ λατρεία, ἀπέραντη, ἀσύγκριτη, αὐτὸς ὁ ἔρωτας! Ὁ ἔρωτας στὴ μ ί α, κι' ὄχι στὴν Εὔα, ὄχι στὸ φύλο· στὴ Ρενέ, ὄχι στὸ θῆλυ! Ὁ ἔρωτας σὲ μιαν ἀ π ο ῦ σ α —πάντοτε ἀποῦσα—κι' ἀπ' τὸ ξενοδοχεῖο, κι' ἀπ' τὸν τόπο της, κι' ἀπὸ κοντά του. Λείπει, ναί: μὰ κ' εἶναι παντοῦ. Κατοικεῖ τὰ πάντα. Τὶς σκέψεις του, τὶς μοναξιές του, τὰ διαβάσματά του, τοὺς φίλους του, τὶς ξένες γυναῖκες.. Στὸ τέλος, στὸ ἀπροχώρητο, στὸ ἀδύνατο—ὁ Δημακούδης αὐτοκτονεῖ.

Λοιπόν, εἶναι τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς νέας σχολῆς στὸν τόπο μας, ὅπου ἡ νέα πεζογραφία παύει νὰ μένει λυρικὴ καὶ γίνεται—τὸ ξαναλέγω—δραματική. Ἐγὼ ἀρχίζω νὰ βλέπω ξεχωριστὸν ἄνθρωπο—τὸν Δημακούδη ἀπὸ τὸν συγγραφέα. Ἐδιάβασα τὸ βιβλίο του σὲ τέσσερις ὧρες, στὴ σειρά. Τόσον, ἐδῶ, ὁ ἐσωτερικὸς μονόλογος εἶναι παθητικὸς καὶ τόσο κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ συνέχεια! Λείπει, νομίζω, ἀπὸ τὸν κ. Κοσμᾶ ἀκόμη τὸ στρωτὸ ὕφος ποὺ ἔχουν οἱ προκάτοχοί του, καὶ κάποια πυκνότητά του καὶ βιασύνη μᾶς γίνεται κάπως στενόχωρη· μὰ ὅπως δήποτε, ὁ συγγραφεὺς ἔχει γωπὰ τὰ αἰσθητήρια, ἀφθονία ἀπὸ γερὲς ἐντυπώσεις, πολλές, πολλὲς γνώσεις, καὶ συνείδηση τῆς τεχνοτροπίας του.

Αὐτὰ ὅλα τὰ βιβλία στέκουν περισσότερο κοντὰ στὴν Εὐρώπη· οἱ συγγραφεῖς των εἶναι ὅλοι οἱ αὐτόπτες τῆς Εὐρώπης—καὶ μᾶς τὴνἔφεραν μέσα στὰ ἔργα τους. Ἀλλὰ καὶ τὰ περισσότερα ἀπ' τ'ἄλλα βιβλία στὴ Θεσσαλονίκη γράφονται σὰν κι' αὐτά. Ἔτσι τὸ βιβλίο τοῦ κ. Γιαννοπούλου, τὰ «Κεφάλια στὴ σειρά». Προσηλωμένος στὴν κλασικὴ παράδοση τῆς πεζογραφίας ὁ κ. Γιαννόπουλος —στὴν παράδοση ποὺ ἀνανεώνεται βέβαια, μὰ πάντα ἀφοῦ καλὰ ἀσφαλιστῆ, καὶ πάντα φρόνιμα καὶ στερεά, καὶ βῆμα πρὸς βῆμα, καὶ χωρὶς ποτὲ νὰ ξεχνᾶ νὰ βλέπη πίσω της – προσηλωμένος σ' αὐτὴ τὴν παράδοση, τὴν μεταχειρίζεται ὅμως ἐλαφρὰ πιά, παιγνιδιάρικα, φιλοσοφικά, σὰν παιγνίδι ποὺ ξέρομε ὅλα τὰ μυστικά του, ποὺ μποροῦμε κάθε στιγμὴ νὰ σταματοῦμε καὶ νὰ ἐξηγοῦμε ἀνηλεῶς τὴ λειτουργία του... Οἱ τύποι του, Πιραντελλικοί, ἤ—ἄς τὸ ποῦμε μ' ἕναν ὅρο δικό μας ἤδη—τύποι «Καρυωτάκη». Ἄς τὸ ποῦμε ἀκόμη γενικώτερα: τύποι «φιλολογικοί». Παλεύουν ὄχι μέαα στὸ μεγάλο καὶ στὸ βαθύ, ἀλλὰ μέσα στὸ ἀλλόκοτο καὶ στὸ ἐξωφρενικό. Οἱ ἱστορίες του εἶναι πάντα μεταφυσικές, συμπαθητικὰ καὶ οἰκτρὰ σκαλισμένες ἐπάνω στὰ σκληρὰ περιθώρια τῆς πραγματικότητας. Κανένα ἐνδιαφέρον δὲν ἔχουν ἀνώτερο, ὅσο τὸ κρυφὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ φιλολογία—γιὰ τὴν ὡμορφιά, γιὰ τὴν ἀθανασία, γιὰ τὴν ἀξία τῆς ζωῆς, γιὰ τὸ ἀπόλυτον ἀγαθὸ τοῦ κόσμου! Αὐτῶν τῶν ἐννοιῶν φορεῖς εἶναι οἱ τύποι τοῦ κ. Γιαννοπούλου· μὰ φορεῖς φαινομενικὰ ἀνάξιοι, ἀσύμμετροι, ἀσύντακτοι, γελοιογραφικοί. Τὸ ὕφος τοῦ κ. Γιαννοπούλου ἔχει κι' αὐτὸ σημαντικὰ φιλολογικὰ χαρίσματα. Σήμερα, ποὺ ὁ λόγος ὁ φ υ σ ι κ ὸ ς συγχίζεται κάθε μέρα μὲ τὸν λόγο τὸν τ ε χ ν ι κ ό, ἀπαιτοῦν ἰδιαίτερα δικαιώματα τιμῆς ὅλοι τοῦτοι οἱ «μικροὶ διδάσκαλοι» τοῦ φιλολογικοῦ ὕφους, ὅσο δήποτε μικροὶ κι' ἄν εἶναι.

Στὴν ἴδια σειρὰ πρέπει νὰ τοποθετηθῆ κ' ἡ διηγηματογραφία τοῦ κ Σπανδωνίδη —ἐννοῶ ὄχι στὴ σειρὰ τῆς μεφιστοφελικῆς τούτης σατίρας, ἀλλὰ στὴ σειρὰ τῆς ἐξευρωπαϊσμένης πεζογραφίας. Ἐν τούτοις, δὲν νομίζω ὅτι λείπει κ' ἡ σάτιρα ἀπ' τ' «Ἀβέβαια πράμματα» τοῦ κ. Σπανδωνίδη. Μόνο ποὺ εἶναι πολὺ σύντομη—ἀστραπιαία—καὶ πολὺ μελαγχολική. Γενικῶς, στὴν κριτική μου ἀντίληψη, τ' «Ἀβέβαια πράμματα» (ποὺ ὁ συγγραφεὺς μοῦ ἔκαμε τὴν ἀληθινὴ τιμὴ νὰ μοῦ ἀφιερώσει) στάθηκαν —κι' ὅταν ἐκυκλοφόρησαν, κ' ἔπειτα, καὶ τώρα,—ἕνα βιβλίο ἀπὸ τὰ πιὸ δυσκολονόητα. Βλέπω, βέβαια, τὸ ξεχωριστὸ γράψιμο, μαντεύω τὴν πρόθεση, ποὺ ξεπερνᾶ τὰ κοινὰ καὶ τὰ παραδομένα· δὲν μπορῶ ὅμως νὰ σχηματίσω κ' ἐποπτεία τετράγωνη, συγκεκριμένη! Εἶναι πολυσύνθετη, μοῦ ξεφεύγει. Κρίνοντας, ἔγραψα κάποτε πὼς βρίσκεται στὸ βιβλίο τοῦτο ἡ καθαυτὸ οὐσία τῆς ζωῆς, χωρὶς καμμιὰ ξεχωριστὴ καὶ καθολικὴ γ ε ν ι κ ὴ πνοὴ —κάθε πρᾶγμα ἀποδοσμένο στὸν ἑαυτό του· ἡ καθαυτὸ «ἀπουσία τοῦ συγγραφέως»· ὁ καθαυτὸ ρ ε α λ ι σ μ ὸ ς. Μὰ φαίνεται πὼς ἔσφαλα.

ΘΑΛΕΙΑ ΦΛΩΡΑ - ΚΑΡΑΒΙΑ: ΤΟΠΕΙΟ

Τὸ ἔργο ὅμως, ὅπου ἡ συγγραφικὴ φυσιογνωμία τοῦ κ. Σπανδωνίδη προσφέρεται ἀνέφελη κι' ἀνάγλυφη, εἶναι ὡρισμένως ὅλο του τὸ ἔργο τὸ κριτικό, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μέρος ἐσύνταξε στὸ βιβλίο του μὲ τὸν τίτλο· «Ἡ πεζογραφία τῶν νέων».

Στὸν φιλολογικὸ κύκλο τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ κ. Σπανδωνίδης εἶναι πιὰ ὁ ἀνεγνωρισμένοςκριτικός, ὁ ἐξευρωπαϊσμένος κριτικός.

Ὁ κ. Σπανδωνίδης ἀπὸ καιρὸν ἔλπισε κ' ἐφιλοδόξησε τὴν ἀποκατάσταση τῆς νεοελληνικῆς κριτικῆς. Δική του ἦταν ἡ πρωτοβουλία ν' ἀνοιχτῆ στὶς «Μακεδονικὲς Ἡμέρες» ἔρευνα γιὰτὴ «θέση τῆς κριτικῆς στὴν Ἑλλάδα». Τὸ ἐρώτημα ἐστάλθηκε σὲ πολλοὺς, κ' οἱ ἀπαντήσεις, ἀπ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, κατέλαβαν ὁλόκληρες ἐπιφυλλίδες, δημιουργήθηκε μεταξὺ συγγραφέων καὶ κριτικῶν μεγάλη δυσαναλογία Τὰ βιβλία ποὺ τυπώνονται, πολλαπλασιάζονται ὁλοένα, ἀλλὰ δὲν συμβαίνει —κ' εἶναι ὁ λόγος εὐνόητος—τὸ ἴδιο καὶ μὲ τοὺς κριτικούς! Ὅπως, λαβαίνοντας κ' ἐγὼ μέρος, εἶχα τότε σὲ μακροσκελέστατην ἀπόκρισή μου, ἀνάπτυξα τὸ ζήτημα τοῦτο στὶς σελίδες τῶν «Μακεδονικῶν ἡμερῶν», καὶ μάλιστα ἐπανειλημμένως—ἔτσι καὶ τώρα ἐπιμένω πὼς ἡ δυσαναλογία αὐτὴ εἶναι μόνο π ο σ ο τ ι κ ή. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ποσοτικὴ δυσαναλογία προέρχεται πότε ἡ ἀπόλυτη σιωπὴ γύρω ἀπὸ ἕνα προτότυπον ἔργο, καὶ πότε οἱ ἐπιπόλαιες κρίσεις, οἱ συχνότατα ἄδικες : ὀφείλονται καὶ τὰ δυὸ στὸ ἴδιο γεγονός—ὅτι δὲν ὑπάρχει διαθέσιμος χρόνος. Ἡ «θέσις» ὅμως τοῦ λογοτεχνικοῦ κύκλου τῆς Θεσσαλονίκης ἦταν ἄλλη : ὅτι ἡ δυσαναλογία τῶν πρωτοτύπων μὲ τοὺς κριτικοὺς εἶναι π ο ι ο τ ι κ ή· ὅτι οἱ κριτικοὶ εἶναι κατώτεροι ἀπὸ τὰ κρινόμενα· ὅτι ἡ σιωπή τους ἢ ἡ ἀδικία τους ὀφείλεται μόνο σὲ τοῦτο· κι' ἀκόμη, ὅτι ὀφείλεται καὶ σὲ κακία καὶ σὲ λόγους τοπικιστικούς : δηλαδὴ ὅτ. οἱ Ἀθηναῖοι περιφρονοῦν τὴ Μακεδονία.

Τέλος πάντων, οἱ «θέσεις» αὐτὲς δὲλ κατώρθωσαν —εὐτυχῶς— ν' ἀποδειχθοῦν μὲ τὴν ἔρευνα τῶν «Μακεδονικῶν Ἡμερῶν», ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐπρόκυψεν ἀπὸ τὸ ἐκκρεμὲς φιλολογικὸ ζήτημα, ἕνα θετικὸ κέρδος σημαντικό; ἡ ἀποφασιστικὴ στροφὴ τοῦ κ. Σπανδωνίδη στὴν κριτική —κ' ἡ ἔκδοση τοῦ βιβλίου του «Ἡ πεζογραφία τῶν νέων». Ἄριστα ἔπραξεν ὁ κ. Σπανδωνίδης, ἀντὶ νὰ περιορίζεται στὴν ἔρευνα, ποὺ ἐβγῆκε τέλος ὁ ἴδιος κι' ἔδωσε κριτικὰ μαθήματα σὲ ὅλους μας.

Ἀλλ' ὁμολογουμένως ἦταν τέλεια καταρτισμένος γιὰ τοῦτο. Ἀπορῶ πῶς τὸ βιβλίου του δὲν τὸ ξεχώρισαν ὅλοι ἐκεῖνοι, πού, μαζὶ μὲ τὸν λογοτεχνικὸ κύκλο τῆς Μακεδονίας, λέγουν ἀκόμη πὼς δὲν ὑπάρχει στὸν τόπο μας κριτική. Γιατὶ τίποτε δὲν τοῦ λείπει. Οὔτε οἱ γενικὲς γνώσεις τῶν ξένων λογοτεχνιῶν, παλαιοτέρων καὶ συγχρόνων· οὔτε οἱ γενικὲς γνώσεις τῆς φιλοσοφίας. Ἔπειτα παρουσιάζει κριτικὸ πνεῦμα ἀλάθευτο καὶ ἀληθινὰ οὐσιαστικὸ καὶ σοβαρό. Καθαρότητα στὴ σκέψη, καθαρότητα στὴ γλῶσσσα. Μαζὶ μ' ὅλα αὐτὰ ἡ κριτική του μετριοπάθεια καὶ ἀμεροληψία, ὁ κριτικὸς μ έ σ ο ς ὅ ρ ο ς, κάνουν τὸ βιβλίο ἐξαιρετικὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἂν τέτοια κριτικὴ ἐννοοῦσε στὴν ἔρευνά του ὁ κ. Σπανδωνίδης, ὦ! φυσικὰ αὐτὴ δὲν εἶναι στὸν τόπο μας καθόλου συνειθισμένο πρᾶγμα! Τέτοια κριτικὴ εἶναι, βέβαια, χωρὶς ἀντιγνωμία, πολὺ ἀνώτερη π ο ι ο τ ι κ ὰ ἀπὸ τὰ περισσότερα ἔργα ποὺ κρίνει. Γιατὶ εἶναι κριτικὴ εὐρωραϊκή. Γιατὶ κρίνει καὶ βαθμολογεῖ μὲ ὅ ρ ο υ ς, γιατὶ σχετίζει καὶ ταξινομεῖ ἔχοντας πάντα ὑπ' ὄψει της τὰ πρότυπα τοῦ κάθε εἴδους, ὁλόκληρη τὴν Εὐρωπαϊκὴ γραμματολογία· γιατὶ στοχάζεται βαθειὰ κ' ἐκτεταμένα· ἀλλ' ἀκόμα καὶ πρωτότυπα. Ἡ ἐργασία του ἔχει, ναί, τὸν παλιό, τὸν κλασικό, τὸν τίμιο χαρακτῆρα τῆς κριτικῆς : δὲν εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς προσωπικότητας τοῦ κριτικοῦ ἐ ξ ἀ φ ο ρ μ ῆ ς τῶν ἔργων ποὺ κρίνει! Εἶναι ὁδηγὸς τῶν ἀναγνωστῶν καὶ τῶν μελετῶν, καὶ συχνὰ ἀναπληρωτής των. Ὁ κ. Σπανδωνίδης γράφει τί λέγουν τὰ βιβλία τ ῶ ν ἄ λ λ ω ν. Πολὺ συχνὰ κάθεται κι' ὁ ἴδιος καὶ δίνει τὴν περίληψή τους.— Καὶ μ' ὅλα ταῦτα, εἶναι πρωτότυπος! Κάνει τὸ ἔργο τοῦτο μὲ τόση καρδιά, μὲ τόσο κέφι, ὥστε παρόμοια ἐργασία, ἀχάριστη κατὰ βάθος, νὰ γίνεται ἀπολαυστικὴ καὶ γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὸν ἀναγνώστη του. Τοποθετεῖ τὰ πράγματα σὲ θέση, ποὺ ἀντὶς νᾶναι παρά-

ξενη, εἶναι ἴσα - ἴσα ἄμεσα διαφωτιστική. Σὲ κάθε σελίδα, σὲ κάθε παράγραφο, ἔχει τόσα κριτικὰ «εὑρήματα», τόσες φάσεις καὶ μεταπλασμοὺς καὶ γενικεύσεις μιᾶς πρώτης ἰδέας, μιᾶς πρώτης γνώμης, κ' ἐν γένει μὲ τόσην εὐκολία κ' ἐλαστικότητα κινεῖται μέσα στὸν ὄχι εὐκαταφρόνητον ὄγκο ποὺ βρίσκετ' ἐμπρός του, ὥστε ὅλ' αὐτὰ νὰ τοῦ δικαιολογοῦν ἀπολύτως τὴν π ρ ω τ ο τ υ π ί α. —Δὲν ἔχει ἐπίδρασιν ἀπὸ κανένα ξένο. Οὔτε καὶ εἶναι ἐπιεικὴς σὲ κανένα. Εἶναι ἴσα · ἴσα ἀνευχαρίστητος καὶ δύσκολος. 'Αλλ' εἶναι ἴσος γιὰ ὅλους καὶ κατὰ βάθος δίκαιος. Στὶς γενικώτερες σκέψεις του, ποὺ καταχωρεῖ στὸ τέλος, καθὼς καὶ σ' ὅλες τὶς ὕστερα ἀπὸ τὸ βιβλίο κριτικές του ἐργασίες, ποὺ φανήκαν σὲ περιοδικά, ὁ κ. Σπανδωνίδης παρουσιάζεται ἐξαίρετος διανοητής, ἐθελοντὴς στὴν ὑπηρεσία τῆς κριτικῆς.

Στὸν κεντρικὸ κύκλο τῆς Θεσσαλονίκης ἀνήκει ἀκόμη κι' ὁ κ. Γ. Θέμελης, ὁ ποιητής. Ὁ κ. Θέμελης γράφει τόσον ἀραιά, τελευταίως! Δηλαδὴ, ἀραιὰ φανερώνεται—καὶ τοῦτο συμβαίνει, φαίνεται, ἀπὸ ἀπογοήτευση ἢ ἀπὸ μετριοφροσύνη. 'Αληθινά, τὰ ποιήματά του δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἀνάλογο μ' ὅσα γνωρίσματα ἀπαριθμήσαμε πρίν, στὸν εὐρωπαϊκὸ κύκλο τῶν συναδέλφων του. 'Αλλὰ τί μὲ τοῦτο; ὁ κ. Θέμελης γράφει ἑ λ λ η ν ι κ ὰ ποιήματα! Ἄλλοτε —ἐδῶ καὶ τέσσερα - πέντε χρόνια—ἐδιάβαζα πολλὰ δικά του (θὰ εἶχε ὅλα τὰ δικαιώματα στὴν ἔκδοση μιᾶς ἢ δυὸ συλλογῶν). Κι' αὐτὰ τὰ πολλὰ, ἦταν κ' ἐκτεταμένα! Κι' ὅλα λυρικά, καὶ ζωντανά —γεμᾶτα εἰλικρίνεια στὸ αἴσθημά τους καὶ καθαρότητα στὶς ἰδέες τους, ποὺ ἦσαν κι' αὐτὲς ἄφθονες καὶ σημαντικές. Λυρισμὸς πανθεϊστικὸς—κι' αὐτὸς ὁ πανθεϊσμὸς ἦταν ἑλληνικός—σὰν τοῦ Παλαμᾶ· λυρισμὸς φωτεινὸς κ' αἰσιόδοξος. Νομίζω πὼς μέσα στὴ συναλία τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ ἑλληνικὴ τούτη νότα συχνότερα θἄπρεπε ν' ἀκούγεται.

Τὸ ζεῦγος Βαφοπούλου (ποὺ δὲν εἶναι τώρα ζεῦγος, γιατὶ ἡ 'Ανθοῦλα Σταθοπούλου - Βαφοπούλου δὲν ζῆ πιὰ) ὑπάρχει κι' αὐτὸ γύρω στὸ πλανητικὸ σύστημα τῶν «Μακεδονικῶν Ἡμερῶν». Δὲν ξεύρω τί πρέπει νὰ πῶ γιὰ τὸν κ. Βαφόπουλο, γιατί, ὅπως ὁ κ. Θέμελης, ἔτσι κι' αὐτὸς ἔχει πολὺν καιρὸ νὰ φανερωθῆ μὲ λυρικὰ ποιήματα. 'Εδιάβασα πέρισυ τὴν «'Εσθήρ» ἔμμετρη τραγωδία του, παρμένη ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. 'Ο κ. Βαφόπουλος εἶναι γνώστης τοῦ στίχου καὶ ποτὲ δὲν σφάλλει στὴν τεχνική. Ἔτσι, τὸ στιχουργικὸ μέρος τῆς τραγωδίας εἶναι ἄμεμπτο. 'Αλλὰ δὲν μπορῶ νὰ προχωρήσω στὴν οὐσία. Οἱ ἀναχρονισμοὶ στὴ φιλολογία, ὅταν γίνωνται στὰ σοβαρά, εἶναι πρᾶγμα ἀσυμβίβαστο μὲ ὅσα πιστεύω. Ὅταν σκοπεύω νὰ γράψω—καί, ἄν μπορέσω, ν' ἀποδείξω—πὼς οἱ περίφημες τραγωδίες τοῦ Βερναρδάκη ὑπῆρξαν κωμικὴ παραίσθηση καὶ τοῦ ἴδιου κι' ὅλης τῆς ἐποχῆς του,—πῶς θὰ εἶμαι εἰλικρινής, ἄν καταστρώσω ἐγκώμια γιὰ τὸν καλὸ κι' ἀγαπητό μου φίλο ποὺ ἔγραψε τὴν «'Εσθήρ»; Λοιπὸν ὁ κ. Βαφόπουλος εἶναι λ υ ρ ι κ ό ς, κι' ὄχι τραγικὸς ποιητής. Τὰ λυρικά του ποιήματα, δημοσιευμένα—πρὸ τετραετίας νομίζω—σὲ συλλογή, ἦσαν ἀπ' ἀρχῆς μέσα «στὸ νόημα» τῆς νεώτερης τέχνης. 'Ο κ. Ξενόπουλος ὁλοπρόθυμα τοῦ ἔδινε τότε τὴν πρώτη σελίδα τῆς «Νέας 'Εστίας». 'Η κριτικὴ ὁμόθυμα εἶχε πάρει τὸ ἔργο του στὰ σοβαρά. Κι' ὅ,τι ἄρεσε πρὸ πάντων σὲ μένα, ἦταν τὸ μουσικὸ μέρος τῆς ποιήσεώς του. Εἶχε πάρει ἀπὸ τὸν Μπωντελαίρ, στὸ σημεῖο τοῦτο, ὁ ποιητής, ὅ,τι καλύτερο ἡμποροῦσε νὰ πάρη ἕνας Ἕλλην ποιητὴς τῆς ἡλικίας του. 'Ο στίχος ἐκυμάτιζε βαρύς, πάντοτε μελαγχολικός. Κάποτε, παρουσίαζεν ἀπότομες πτώσεις, ὡσὰν ὁλόκληρος νἄπεφτε καὶ νὰ συνδριβόταν μονοκόμματος . . . Οἱ στροφὲς του ἔκλειναν στερεά· κ' ἔπειτα, πάλι, πήγαιναν μ' ἀσφάλεια, προσέχοντας τὸν ἑαυτό τους. . . Καὶ σήμερα ρωτιέμαι: τὶ ἔγινε αὐτὴ ἡ ποίηση στὴ γένεσή της;

'Η 'Ανθοῦλα Σταθοπούλου—κ' ἔπειτα Βαφοπούλου—δὲν εἶχε ξεκινήσει μὲ παρόμοιες φιλοδοξίες. Ἢ τοὐλάχιστον, δὲν τὶς εἶχε πετύχει. Εἶχε πετύχει ὅμως κάτι ἄλλο, ποὺ σπανίως τὸ πετυχαίνουν ὅσοι ἐπίτηδες ξεκινοῦν γι' αὐτό: νὰ εἶναι ἁπλῆ. Ἕνα παιδί, ἕνα κορίτσι, ἓν' ἀνθρώπινο πλᾶσμα . . . Ἕνα λυπητερὸ ποιητικὸ ζευγάρι, στέκουν σήμερα οἱ μικροὶ διδάσκαλοι τῆς Ποιήσεως γιὰ τοὺς συγχρόνους νέους: ὁ Καρυωτάκης γιὰ τ'ἀγόρια, ἡ Πολυδούρη γιὰ τὰ κορίτσια. 'Η Βαφοπούλου ὅμως ὑπῆρξεν αὐτοδίδακτη. Στὰ πρῶτα της ἔργα, ὑπάρχουν ἐπιδράσεις καὶ μιμήσεις· μὰ στὰ ὡραιότερά της, τὶς ἀπέρριψε. 'Απέρριψε ἀκόμη καὶ κάθε ὑπαινιγμό, καὶ κάθε ἀποστροφὴ σχετικὴ μὲ τὴν ἀρρώστεια ποὺ τῆς ἔτρωγε τὰ νειᾶτα. Τὴν ἀρρώστεια της τὴν ἀγνόησε: καὶ στὴ ζωή της καὶ στὴν ποίησή της: γιὰ τὴ ζωή της—ἀνυπότακτη· γιὰ τὴν ποίησή της—ἀκατάδεχτη. Δὲν ἔγραψε γιὰ τὸ κορμί της ποὺ τὸ μάραινεν ἡ φθορά. Ἔγραψε γιὰ τὴν καρδιά της, ποὺ τὴν κατοικοῦσαν οἱ ἐλπίδες, οἱ ἔρωτες οἱ ἄφθαρτοι. Καὶ πόσο ἀληθινά, πόσο συγκινητικὰ ἀποτυπώθηκε στὰ ποιήματά της αὐτὸς ὁ χαριτωμένος, καὶ συνάμα ὁ τραγικός, ἡρωϊσμός! Ἄν δὲν ἤξερα ὅτι ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ καλλιτέχνη εἶνε πρᾶγμα ὁμοούσιο καὶ κοινό, θἄγραφα πώς, μ ὲ τ ὰ χ ρ ό ν ι α, ἡ Βαφοπούλου θὰ γινόταν ἀπὸ τὶς πρῶτες μας ποιήτριες. Μὰ τοῦτο εἶναι βέβαια ὀξύμωρο σχῆμα.

Ποιητὴς στὴ Θεσσαλονίκη φανερώθηκε κι' ὁ κ. Γ. Ζωγραφάκης. Ἔχω ἐμπρὸς μου τὸ ποίημα «μακρᾶς πνοῆς» —τὴν τριλογία του «Οἱ τρεῖς λόγοι τῆς 'Αγάπης». 'Από κάποια σχετική μου πεῖρα, ἐκτιμῶ πολὺ τὸ στίχο—ἀνομοιοκατάληκτον δεκαπεντασύλλαβο—τοῦ ἔργου. Χάρις πρὸ πάντων σ' αὐτὸν τὸ στίχο, πολὺ καλὰ κυβερνημένον καὶ χωρὶς κανένα λάθος, ἀλλ' ἀντιθέτως, μὲ ἀρκετὲς ποικιλίες κι' εὐκολίες, σ' αὐτὸν τὸν στίχο, ποὺ ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀποκλειστική του χρήση τῆς σονεττογραφίας στὴν

'Αθήνα, τὸν ἐλησμόνησαν σήμερα πολὺ —χάρις σ' αὐτὸν τὸν στίχο διαβάζεται καὶ τὸ περιεχόμενο μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον. Γιατὶ βέβαιο τὸ περιεχόμενο δὲν εἶναι καὶ πολὺ πρωτότυπο. Εἶναι ὅμως, πάλι γραμμένο σὲ καθαρὴ δημοτικὴ γλῶσσα, δοκιμώτατη, —σὲ γλῶσσα ποιητική,— τὴ γλῶσσα τῆς «νεοκλασικῆς» νά εἰποῦμε. σχολῆς, ποὺ τὴν ἀντιπροσωπεύουν σήμερα ὁ Σικελιανὸς κι' ὁ Καζαντζάκης. Τὰ νοήματα δὲν ξεπερνοῦν ὡρισμένα ὅρια. τὸ «ὕψος» τῆς πνοῆς ἐπίσης δὲν εἶν' ἐξαιρετικό, ἡ διατύπωση δὲν ἔχει ἐπιγραμματικότητα. 'Αντιθέτως ὅμως, δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ περιττό, τὸ ἀκαλαίσθητο ἢ τὸ τυχαῖο. 'Η κριτικὴ δὲν θ' ἀσχοληθῆ σήμερα γιὰ τελευταία φορὰ μὲ τόν κ. Ζωγραφάκη.

'Υπολείπεται νά μιλήσωμε ἀκόμη γιὰ δύο λογοτέχνες τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ σχέδιο —καὶ μόνο— τοῦ ἄρθρου τούτου τοὺς ἔφερε στὸ τέλος. 'Αρχίσαμε ἀπὸ τοὺς μεταφυσικούς. 'Η κυρία Σ. Μαξίμου (μὲ τὸ ψευδώνυμο 'Ιρσὶμ) καὶ ὁ κ. Α. Κωστουλάκης (μὲ τὸ ψευδώνυμο 'Αρκάδιο) εἶναι οἱ ρεαλισταί.

Ἢ μᾶλλον δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἔτσι. 'Ο κ 'Αρκάδιο, γράφοντας τὴν πρώτη του «νουβέλλα», μὲ τὸν λίτλο «Σὲ πόλεμο μὲ τὸν ἑαυτό μου», ἄρχισε ἀπὸ ἰδεαλιστής. Θέμα του ὅμως ὑπῆρξεν, ἀμέσως ἀπὸ τότε, ἡ ἰδεαλιστικὴ ἀμφιβολία. Ἔχει τάχα ἔδαφος ὁ ἰδεαλισμὸς —τοὐλάχιστο στὸν καιρό μας— ὁσάκις ἡ φτώχεια στερῆ ἀπὸ τὸν ἰδεαλιστὴ τ' ἀπαραίτητα ἀγαθά, καὶ τὰ ἠθικὰ ἀκόμη —τὴν ἀξιοπρέπεια, τὴ φιλοτιμία, τὴν ἀγάπη; 'Ο νεαρὸς ἥρως τοῦ πρώτου ἐκείνου ἔργου ἐπάλευεν ἀνάμεσα στὴ δέα καὶ στὴν πράξη— καὶ τὶ κατώρθωνε στὸ τέλος; ἕναν ἀξιοθρήνητο θυμβιβασμό.— 'Ο ἥρως ὅμως στὴν «κρίση» εἶναι πιὰ μεταμορφωμένος· τ' ἀπαρνήθηκε ὅλα, ἀλλὰ καὶ μήτε τίποτε καινούργιο ἔχει ἀσπασθῆ. Δὲν ἔγινε ἀναρχικός. Δὲν ἔγινε ἐπαναστάτης. Μένει ἁπλῶς ἄνθρωπος, ἄνθρωπος ἀδικημένος, κι' ἀπὸ τὴν πρώτη σελίδα τοῦ βιβλίου του βλέπει κανεὶς πὼς τὸ δίκιο του εἶναι «βουνό»! Καμμιὰ ψυχανάλυση ἐδῶ, καμμιὰ λεπτολογία, καμμιὰ δυσκολοξεχώριστη ἔννοια ἢ πρωτοτυπία, καμμιὰ διανοητικὴ περιπέτεια, ἢ ἐσωτερικὸς μονόλογος ξεκινημένος ἀπὸ τὴν Εὐρώπη κτλ.— 'Εδῶ, φανερὰ καὶ καθαρά, τὸ ψωμί, τὸ ροῦχο, ἡ γυναίκα, τὸ τσιγάρο. 'Ο κ. 'Αρκάδιο μᾶς πιάνει ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ μᾶς καθίζει ἀπότομα μέσα στὴν πραγματικότητα. Τίποτε τὸ ἀλλόκοτο στὶς λεπτομέρειες τῆς «Κρίσεως»· κσθὼς καὶ στὴ γλῶσσα καὶ στὸ ὕφος τἰποτε, τίποτε ἀπολύτως τὸ «φιλολογικό». Ὅλα φυσικά, ὅλα ἀληθινά: φωτογραφία καὶ φωνογραφία—ἡ πιὸ πιστὴ φωνογραφία, ἀκόμα καὶ στὴν προφορὰ καὶ στὸν τονισμὸ καὶ στὴν ἔμφαση. Πολλὰ βιβλία ἄρχισαν ἤδη νὰ γράφωνται μὲ θέμα τὸ δρᾶμα τῆς κοινωνικῆς ἐπιλογῆς, τῆς κακῆς διανομῆς τῶν ἀγαθῶν ἢ—ἂς εἴμαστε κ' ἐμεῖς κυριολεκτικώτεροι—τῆς ἀνεργίας καὶ τῆς ἀνέχειας ποὺ μαστίζει σήμερα ὁλόκληρον τὸν κόσμο. Ἴσως κι' ἄλλοτε νὰ τὸν ἐμάστιζε, —ἴσως ἄλλοτε καὶ πιὸ πολύ. Ὅμως, ἄλλοτε, ὁ πλούσιος δὲν ἦταν τόσο κοντά μας, ὅσο σήμερα· ὁ πλούσιος ἦταν τότε ὁ εὐγενής, ὁ βασιλιᾶς . . . Σήμερα, ποὺ πλούσιος καὶ φτωχὸς ζοῦν μαζὶ καὶ τόσο γνώριμοι, ἡ διαφορὰ γίνεται πιὸ τυρτνική, γιατὶ πιὸ ὁλοφάνερη εἶναι κ' ἡ ἀδικία. —Ἔπειτα, ἄλλοτε, μόνον οἱ χορτασμένοι κ' οἱ πλούσιοι φιλολογοῦσαν. 'Η φωνὴ τῆς μάζας δὲν ἀκουόταν! Πέθαινε ὁ φτωχὸς ἄνθρωπος δίχως ν' ἀκουσθῆ. Σήμερα ὅμως γράφουν ὅλοι καὶ μάλιστα περισσότερο γράφουν οἱ φτωχοί.— Τὸ βιβλίο τοῦ κ. 'Αρκάδιο ἴσως νἄχη καὶ φιλολογικὲς ἀρετές· μὰ ὁ ἀναγνώστης προσέχει πρὸ πάντων τὸ περιεχόμενό του. Κα. τὸ περιεχόμενόν του εἶναι ἡ διαμαρτυρία τοῦ ἀνθρώπου στὸν ἄνθρωπο—τοῦ Σταύρου Σ. στὸν Παῦλο Φωτεινό, τῆς γυναίκας τοῦ Σταύρου Σ. στὴν ἐρωμένη τοῦ Παύλου Φωτεινοῦ. Στοχάζεται κανείς: Εἶναι λοιπὸν σωστό, δίκιο, τίμιο πρᾶγμα, νὰ ὑπάρχη, καὶ νὰ ἐξακολουθῆ νὰ ὑπάρχη, ἡ μιὰ κ' ἡ ἄλλη; κ' εἶναι σωστὸ ὁ ἕνας νὰ γράφη, τὴν ὥρα ποὺ ὁ ἄλλος πεινᾶ, ὁ ἕνας νὰ γυρεύη συγκινήσεις κι' ὁ ἄλλος νὰ κόβη στὰ δύο τὸ καθένα σπίρτο, γιὰ νὰ τὰ κάνη διπλᾶ; Εἴχαμε, τόσον καιρὸ τὸ παράπονο ὅτι ἡ φιλολογία μὰς δὲν ἐπήγαζεν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. 'Ἰδοὺ ποὺ ἄρχισε νὰ πηγάζη —κι' ἀληθινὰ ὥρμησε, μὲ ξέσπασμα σφοδρό. Α ὐ τ ὴ ε ἶ ν α ι ἡ π ρ α γ μ α τ ι κό τ η ς ὅπως ζωγραφίζεται στὴν «Κρίση». Τώρα, νὰ ἰδοῦμε, ἄν ἡ φιλολογία θὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ ἐπιθυμοῦμε νὰ συνεχίζεται. . Γιατὶ σίγουρα πὼς σὲ λίγο ἡ παλιὰ κ' ἡ νέα λογοτεχνία δὲν θὰ μπορέσουν νὰ συνυπάρξουν . . .

Τὰ δέκα διηγήματα τῆς κ. 'Ιρσὶμ («Τὰ χριστούγεννα τοῦ 'Αλήτη»), τὰ περισσότερα παρμένα ἀπὸ τὰ «μετόπισθεν» τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, εἶναι κι' αὐτὰ ρεαλιστικά. 'Ο ρεαλισμός τους εἶναι μάλιστα ὠμότερος ἀπὸ τὸν ρεαλισμὸ τῆς «Κρίσεως». Μολοντοῦτο, ἐπειδὴ οἱ τύποι δὲν εἶναι σ' αὐτὰ διανοούμενοι, παρουσιάζονται —γι' αὐτὸ ἐν πρώτοις— περισσότερο φιλολογικά. Οἱ τύποι, ναί, δὲν εἶναι ἁπλῶς ἀδικημένοι· εἶναι ζητιάνοι, ποὺ κοιμοῦνται στὰ μάρμαρα, ζυμωτὲς ποὺ ὀλίγο παραλλάζουν ἀπὸ σκλάβοι, γυναῖκες κουρεμένες ποὺ σπάζουν τὴν πέτρα γιὰ μιὰ μερίδα χυλό, φυλακισμένοι ποὺ πεινοῦν, φτωχοὶ ναῦτες ποὺ τοὺς χτυποῦν στὸ σβέρκο μὲ κάρβουνα ἢ μὲ «φοῦμο». 'Αλλ' εἶν' ἐκεῖνοι, πού, καθὼς λέγει ὁ 'Αρκάδιο στὴν «Κρίση», «ἐπῆραν ἀπόφαση» τὴ φτώχεια καὶ τὴν ἀδικία: καὶ τὴ ζοῦν πιὰ μοιρολατρικά Κανεὶς ἰδεαλισμὸς δὲ φανερώνεται ἐδῶ πέρα· μόνο, κάπου-κάπου, ξεπροβάλλει τὸ γλυκό, τὸ καταχωνιασμένο ἀνθρώπινο α ἴ σ θ η μ α... 'Εδῶ ὁ ἄνθρωπος παλεύει γιὰ τὴν αὐτοσυντήρησή του· μιὰ κλωστὴ τὸν κρατεῖ ἀκόμη δεμένον μὲ τὴ ζωή. Γραφικώτεροι λοιπὸν ἔτσι ὅλοι εἶνε αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἀναλύουν τὸν ἑαυτό τους— παρὰ ἁπλῶς ἐνεργοῦν. Γραφικώτερο καὶ φιλολογικώτερο

εἶνε καὶ τὸ ὕφος, ποὺ δὲν εἶναι πιὰ φωνογραφία, παρὰ ὑπακούει σὲ κάποια μέθοδο —τὴ μέθοδο τῆς λιτότητας, τῆς φυσικότητας, τῆς συντομίας—πάντα σὲ κάποια μέθοδο, προσδιωρισμένην ἀπό πρίν.— Ὁ κ. Ἀρκάδιο λέγει στὸν ἀναγνώστη του: «Τί τὰ θέλεις τὰ λοῦσα; Εἶσαι αὐτός, ὅπως σὲ περιγράφω. Μὲ σάρκα καὶ μὲ ὀστᾶ». Ἡ κ. Ἰρσίμ, μολονότι ἀπογυμνώνει περισσότερο ἀπὸ τὰ «λοῦσα» τὸν ἄνθρωπο, ἐν τούτοις ἀφήνει πιὸ ἀνοιχτὸν ὁρίζοντα γιὰ τὴ φαντασία. Ρεαλισταὶ κ' οἱ δυό· μὰ ὁ ἕνας διαφέρει ἀπὸ τὸν ἄλλο. Πόσον εἶναι ἄλλο πρᾶγμα ἡ «Κρίσις» ἀπὸ τὰ «Χριστούγεννα τοῦ Ἀλήτη»! Ἡ κ. Ἰρσὶμ θέλησε νὰ γράψη. Ὁ κ. Ἀρκάδιος θέλησε νὰ ξεσπάση, νὰ διαμαρτυρηθῆ.

Δὲν θὰ τελειώσω τὴν ἐπισκόπηση τῆς λογοτεχνικῆς Θεσσαλονίκης, χωρὶς ν' ἀναφέρω καὶ τὴν ἐκλογὴ ἀπὸ τὰ φιλολογικώτερα χρονογραφήματα τοῦ κ. Πέτρου Φωτεινοῦ μὲ τὸν μετριόφρονα τίτλο «Σημειώματα». Κάθε δύο σελίδες κι' ἀπὸ ἕνα: ἡ μοιραία ἔκταση τῆς στήλης τοῦ χρονογραφήματος... Προικισμένος μὲ φαντασία, ὁ κ. Φωτεινὸς εἶχε ὡρισμένως ξεκινήσει γιὰ ποιητής. Ἐσταμάτησε στὸ χρονογράφημα, μὰ ἔγραψε ἀπὸ τὰ ἀνώτερα τοῦ εἴδους.

Ὄχι μόνο γιατὶ εἶναι κομψά, καλογραμμένα, ποιητικά. Ἀλλὰ πρὸ πάντων γιὰ τὶς ἠθικὲς ἰδέες ποὺ περιέχουν. Τὸ χρονογράφημα —συνήθως «στραπατσάρισμα» τῶν πάντων, χάριν τῆς στιγμῆς καὶ χάριν τοῦ ἑτερόκλιτου κοινοῦ— δὲν μᾶς εἶχε συνειθίσει σὲ τέτοια στάση ἀριστοκρατική —μὲ τὴν ὡραία σημασία τῆς λέξεως— ἀπέναντι στὴ ζωή: μικρῆς πνοῆς ἔργο, μικραίνει συνήθως καὶ τὴ ζωὴ ἀνάλογα μὲ τίς διαστάσεις του —τοὺς ὁρίζοντές της, τὶς ἀρχές της, τὶς ἀξίες της... Ὁ κ. Φωτεινός, πρῶτος τὸ ἀνεβάζει ψηλότερα πολλὰ σκαλοπάτια.

Γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ κ. Καλεύρα, θὰ γράψουν ἄλλοι. Εἶναι βιβλίο ἐξαίρετο, πρωτότυπο: ἀπὸ κάθε ἄποψη σημαντικό. Πρώτη φορὰ γίνεται φιλοσοφικὴ κριτικὴ τῆς πολιτικῆς στὴν Ἑλλάδα —καὶ μάλιστα παρόμοια φιλοσοφικὴ κριτική, μὲ τόσες γνώσεις κι' ἀπὸ τόση περιωπή. Ὁ κ. Καλεῦρας θυμίζει, στὴ σφαῖρα τῶν Γραμμάτων, τὴν κριτικὴ τοῦ κ. Σπανδωνίδη.

Ἀληθινά, ἕνα εἶναι τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ κ. Καλεύρα: πὼς ἡ Ἑλλὰς, ὕστερα ἀπ' τὴν ἐξωτερική της καταστροφή, πρέπει ναῦρη κάποιαν ἐσωτερικὴν ἀναγέννηση. Κάποια πνευματικὴν ἀναζωογόνηση —μέσα στὸν ἑαυτό της! Εἰδ' ἄλλως εἶναι χαμένη γιὰ παντοτεινά!

Παρόμοια μὲ τὸ βιβλίο καὶ τὴ δράση τοῦ κ. Καλεύρα δὲν ἔχω τὴν ἀπαιτούμενη γνώση, σὲ ἄρθρο γιὰ τὴ «λογοτεχνικὴ» Θεσσαλονίκη, νὰ κάμω λόγο γιὰ τὸ μουσικὸ πρὸ πάντων ἔργο τοῦ κ. Αἰμ. Ριάδη. Τὰ μοναδικὰ ὅμως στὴν ποίησή μας «Τραγούδια τῆς Φιρμαθούλας» μοῦ ἔμειναν ἀλησμόνητα.

Αὐτή, σ' ἕνα περιεκτικὸ σημείωμα, ὅπως τὸ παρόν, εἶναι, νομίζω, ἡ λογοτεχνικὴ Θεσσαλονίκη.

Στὸ κέντρο της ὑπάρχει τὸ Πανεπιστήμιο—κυριολεκτικὰ καὶ μεταφορικά. Ἐκεῖνο ποὺ δυστυχῶς ἔλειψε πάντοτε ἀπὸ τοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους τῶν Ἀθηνῶν. Αὐτοί, εἶχαν πάντοτε χαρακτῆρα ἀντι-ακαδημαϊκόν —ἐλεύθερον, ἐλαφρότερον χαρακτῆρα— ἀνεύθυνον καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον μποεμικό. Στέγη τους ἐστάθηκε πότε ἕνα καφενεῖο («Νέον Κέντρον», «Μαῦρος Γάτος»), πότε τὰ προσωρινὰ γραφεῖα ἐφήμερων περιοδικῶν, πότε βιβλιοπωλεῖα πολυσύχναστα, κατάλληλα μόνον γιὰ συζητήσεις «ἐπὶ ποδός». Σήμερα δὲν ὑπάρχουν σχεδὸν καθόλου λογοτεχνικοὶ κύκλοι στὴν Ἀθήνα.

Ἡ λογοτεχνικὴ κίνηση τῆς Θεσσαλονίκης παρουσιάζεται, ἐπίσης, πιὸ πειθαρχημένη, πιὸ «συντεταγμένη» ἀπὸ τὴν κίνηση τῆς πρωτευούσης. Ἱεραρχικὸ πνεῦμα τὴν κυβερνᾶ, καὶ τὴν ὁμόνοιά της δὲν ἐτάραξε, ὡς τὰ σήμερα, καμμιὰ ἐσωτερικὴ διαφορὰ ἢ διχογνωμία. Ζωηρὴ καὶ τούτη ἀντίθεση μὲ τὴν Ἀθήνα, ὅπου ὁ ἀτομισμὸς συχνὰ ματαίωσε ὡραῖες προσπάθειες, ὅπου ὅπως δήποτε γεννᾶ συχνὰ προστριβές, ψυχρότητες κ' ἐχθροπάθειες, καὶ στὸν ξένο ἢ στὸν ἀμύητο δὲν ἀφήνει νὰ σχηματισθῆ καμμιὰ ὁριστικὴ πεποίθηση, κανένα κριτήριο ἀξιολογικὸ —ἀφοῦ ὁ καθένας Ἀθηναῖος ἔχει τὸ διπό του καὶ δὲν παραδέχεται κανένα ἄλλο.

Δὲν ξέρω ἂν ὅλ'αὐτὰ τὰ παραπάνω γνωρίσματα φθάνουν νὰ ἴσως νὰ συστήσουν κοινὸ ἰδανικὸ πρὸς τὸ ὁποῖο στρέφεται ἡ λογοτεχνικὴ Θεσσαλονίκη. Μὰ κι' ἂν δὲ φθάνουν, ὡς τόσο δὲν ἀπέχουν καὶ πολὺ νὰ συστήσουν ἕνα ἰδανικό, ποὺ θὰ τὸ ὠνόμαζε κανείς, γενικά, φιλολογικὸ ἰδανικό.

Ὅμως, προσοχή! τὸ φιλολογικὸ τοῦτο ἰδανικὸ εἶναι γενικὸ καὶ ὄχι τοπικό· δὲν εἶναι μακεδονικό· ἀλλὰ Ἑλληνικό! Ἀπ' ὅ,τι εἴπαμε ὡς τώρα στὸ ἄρθρο τοῦτο, ἡ λογοτεχνικὴ Θεσσαλονίκη θέλει (καὶ σιγά σιγά, μπορεῖ) νὰ λογαριάζεται ὡσὰν μιὰ πνευματικὴ ἑστία τῆς Ἑλλάδος, κι' ὄχι τῆς Μακεδονίας!

Ἀναγκάσθηκε νὰ μιλήση, γιὰ τοῦτο, καθαρὰ καὶ χτυπητὰ ὁ κ. Σπανδωνίδης γράφοντας σὲ φίλο του στὴν Ἀθήνα. Πέρισυ τὸν χειμῶνα, ὁ δημοσιογράφος κ. Ροδᾶς εἶχε περάσει ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη,εἶχε γνωρισθῆ προσωπικὰ μὲ τοὺς περισσοτέρους λργίους της κ' εἶχε ἔπειτα γράψει στὴν ἐφημερίδα «Ἐλεύθερον Βῆμα» τὶς ἐντυπώσεις του. Ὅτι ἐμισομάντευαν, ὅ,τι κάποτε ἐφοβόνταν, ὅ,τι κάποτε ἄδικα ὑποπτεύονταν στὴ Θεσσαλονίκη—κ' ἔκαμα παραπάνω λόγο γι' αὐτό—ὁ κ. Ροδᾶς, ἀνυποψίαστα, μὲ καλὴ καρδιὰ καὶ καλὴ θέληση, τὸ παρουσίασε σὰν γεγονὸς ὁριστικό—κι' ὄχι μόνο ὁριστικό, ἀλλὰ καὶ πατριωτικὸ καὶ εὐκταῖο! Πρῶτο καὶ κύριο μέλημα τῶν Θεσσαλονικέων, ἔγραφε, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς Μακεδονίας, ἡ περισυλλογὴ ὅλων τῶν λαογραφικῶν θησαυρῶν

της, ἡ μελέτη τοῦ ξεχωριστοῦ της χαρακτῆρα.

Πόσην ὅμως ἀπογοήτευση, πικρία, μνησικακία καὶ τέλος ἀντίδραση ἐγένοησε παρόμοια ἀντίληψη τοῦ ζητήματος—ὅλ' αὐτὰ φαίνονται ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ κ. Σπανδωνίδη: «Ἔχετε τὴ γνώμη —γράφει — ὅτι ἡ Μακεδονία ἀνήκει στοὺς Μακεδόνας κι' ὅτι πρέπει, μιὰ γιὰ πάντα, ν' ἀποφασίση νὰ κλείση τὰ πνευματικά της σύνορα. Δὲν ξέρω ὡς ποῦ ὠθεῖτε τὴν ἀντίληψή σας αὐτή, γιατὶ μοῦ γράφετε σύντομα γιὰ τὸ πρᾶγμα. Ξέρω ὅμως ὅτι ὁ κ. Ροδᾶς, ποὺ εἶναι κι' αὐτὸς φίλος μας καὶ μᾶς περιποιεῖται τόσο, βλέπει μόνο ἀπὸ τὸ δικό του μέρος. Θυμᾶμαι τώρα πὼς εἶπε κάποιος ὅτι, γιὰ νὰ γνωρίση κανεὶς τὸν ποιητή, πρέπει νὰ πάη στὴ χώρα του—νὰ κυττάξη τὰ πράγματα ἀπὸ τὸ μέρος ἐκείνου. Κάτι τέτοιο θὰ ἔλεγα σήμερα στὸν κ. Ροδᾶ—ὅτι, θἄπρεπε νὰ ρωτήση πρῶτα πῶς αἰσθανόμαστε ἐμεῖς τὰ πράγματα, νὰ τοποθετηθῆ, κατὰ κάποιον τρόπο, στὴ σκοπιά μας. Ἀλλοιῶς, ἡ σκέψη κινδυνεύει νὰ γίνη δογματισμός, κ' ἐκεῖνο ποὺ εἶναι τὸ σωστὸ καὶ τὸ ἀληθινό, νὰ μείνη ἀπ' ἔξω. Γενικώτατα, ἀντικειμενικώτατα, τελικά—χωρὶς νὰ θελήσω νὰ σᾶς ἀπασχολήσω μ' ἐνδιάμεσους συλλογισμούς—ἡ σκέψη «ἡ Μακεδονία γιὰ τὴ Μακεδονία καὶ ἀπὸ τὴ Μακεδονία» εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνη, ὑποδεικνύει τοπικισμὸ καὶ πρέπει νὰ φοβούμαστε πὼς εἶναι ἀντεθνική.— Ὅμως ὅλ' αὐτὰ πάλι δὲν θὰ ὠφελοῦσαν σὲ τίποτα. Ὅ, τι εἶναι νὰ γίνη, θὰ γίνη. Κανεὶς δὲν ἀποκλείεται μὲ χάαρτινα τείχη».

Ἰδοὺ λοιπόν, ὕστερ' ἀπὸ τὶς πνευματικὲς δυνάμεις τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ποιὲς εἶνε οἱ πνευματικές της βλέψεις.

Ἐγὼ νομίζω πὼς οἱ πνευματικές της δυνάμεις ἀρκοῦν. Πρὸς τὶ ὅλα τ' ἄλλα; Ὁ κ. Ροδᾶς δὲν θέλησε νὰ «κάμη τὸ δάσκαλο» στὴ Θεσσαλονίκη, καὶ θα τοῦ φάνηκε τόσον ἀπροσδόκητο πρᾶγμα τὸ ὅτι τὴν ἐπλήγωσε στὰ καίρια! Ἀνάμεσα στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴν Ἀθήνα δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ὑποκειμενικὴ συνειδητὴ διαφορά. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔχουν τόσον ὀλίγη ὑπόληψη γιὰ τὴν φιλολαγία τους, ὥστε —νομίζω πὼς συχνὰ κ' ἡ ἀπόσταση συντελεῖ δὲ τοῦτο—θεωροῦν τὴ Θεσσαλονίκη κι' ἀνώτερην ἀπ' ὅ τι οἱ ἴδιοι οἱ Θεσσαλονικεῖς την ξέρουν... Σέβονται τὴν ἐργασία ἐκείνων ὅσο καὶ τὴ δική τους, τὴ μελετοῦν χωρὶς συγκαταβατικότητα, τὴν προσέχουν καὶ τὴν ἀγαποῦν ὅσο τῆς ἀξίζει. Ὁ κ. Πέτρος Χάρης τὸ εἶπε πρὶν ἀπὸ μένα σ' ἕνα σημείωμα τῆς «Νέας Ἑστίας».

Παράλληλα ὅμως, τὶ θὰ γίνη κ ἡ μακεδονικὴ λαογραφία; Δὲν θὰ εὕρη κάπατε στοργὴ ἀπὸ τὸν λογοτεχνικὸ κύκλο τῆς Θεσσαλονίκης; Γιατὶ τὸ χρέος δὲν ἀνήκει πιὰ στὴν πρωτεύουσα!

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ: ΚΟΡΩΝΗ

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

ΜΟΥΠΕΣΕ τελευταῖα στὰ χέρια ἕνα βιβλίο ποὺ μπορεῖ νὰ χαραχτηριστεῖ ὡς ἡ θεωρητική καὶ μεταφυσική στήριξη τοῦ Χιτλερισμοῦ καὶ ποὺ δείχνει πὼς ἡ κίνηση αὐτὴ ἦταν ἀπὸ καιρὸ προσχηματισμένη σὲ μερικὰ μυαλά, πὼς ἔχει σκοποὺς πολὺ μεγαλύτερους ἀπὸ μιὰν ἁπλὴ πολιτικὴ ἐπικράτηση, καὶ πὼς, ἂν ὄχι τίποτ' ἄλλο, προχωρεῖ μὲ ἀπόλυτην εἰλικρίνεια ἀπέναντι στὸν ἑαυτό της καὶ ξεπαστρεύει στὸ δρόμο της ὅλα ὅσα νομίζει πὼς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ θεωρήσει προκατοχλήψεις ἢ παλιὰ ἰδεώδη. Τὸ περιεχόμενό του δικαιολογεῖ τὴ γνώμη, ποὺ πολλὲς φορὲς καὶ ἄλλοτε θελήσαμε νὰ ἐκφράσουμε, πὼς ἡ ἀναβίωση τάχα τῶν ἀλλοτινῶν μορφῶν τῆς θρησκείας, τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τῶν ἰδανικῶν κλπ., δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει μιὰν ἀναζωογόνηση γενικὴ τοῦ ἔθνους. Ἡ ἀναβίωση αὐτή, στὴ Γερμανία τοὐλάχιστο, εἶναι μόνο ἕνα πρόσχημα· στὰ παλιὰ ἀσκιὰ χύνεται ἐντελῶς νέο κρασὶ καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ποὺ προκαλοῦνε τέτοια κινήματα προέρχεται ὁκριβῶς ἀπὸ τὸ καινούργιο στοιχεῖο, ποὺ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς προϋπῆρχε ὡς λαχτάρα βουβὴ στὰ στήθη τῶν πολλῶν. Δὲν μπορεῖ ἑπομένως ὁ Χιτλερισμὸς νὰ μπαίνει σὰν πρότυπο ἀπὸ μέρους ἐκείνων ποὺ μᾶς κοπανᾶνε τὰ αἰώνια καὶ ἀπαραβίαστα ἰδανικὰ τῆς φυλῆς, καὶ ποὺ στ' ἀλήθεια λαχταρᾶνε χωρὶς νὰ θέλουν νὰ τὸ ὁμολογήσουν, μιὰ ξεπεσμένη καὶ ἀνεδαφικὴ ἐποχή· τὴν ἐποχὴ τῶν φουσκωμένων λόγων μὲ τοὺς ὁποίους οἱ πατέρες μας κύταζαν συγκινητικὰ ν' ἀποσκεπάσουνε τὴν ἀπογοήτευσή τους γιὰ τὸ 97 καὶ τίς ἄλλες ταπεινώσεις τοῦ ἔθνους μας.

Ὁ Ἀλφρ. Ρόζεμπεργκ εἶναι γνωστὸ πὼς κατέχει σήμερα μιὰν ἀπὸ τὶς πρῶτες θέσεις σὰν ὀργανωτὴς τῆς ζωῆς τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ. Δὲν ξέρω ἂν στὴν πραγματικότητα ἔβαλε νερὸ στὸ κρασί του ἢ ἂν οἱ βάρβαροι φανατισμοὶ ποὺ ἐκδηλώνονται στὴν πραχτικὴ καταδίωξη τῶν ἐχθρῶν τοῦ σημερνοῦ καθεστῶτος ὀφείλονται κατὰ μεγάλο μέρος σ' αὐτόν. Τὸ κυριώτερο βιβλίο του, «Ὁ Μῦθος τοῦ 20οῦ αἰώνα» ποὺ ἔχει φτάσει κάπου τὶς 150 χιλιάδες ἀντίτυπα, τὸ χαραχτηρίζει μιὰ συνεπέστατη εἰκονοκλαστικὴ διάθεση, καὶ μιὰ ἄρνηση πέρα ὡς πέρα, ὅλων τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀρχῶν ποὺ περηφανευόμαστε πὼς ἀποτελοῦνε τὸ καταστάλαγμα τῆς γενικῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητας. Ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ πὼς δὲν πιστεύει στὴν ἀναζήτηση τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας, στὴν ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καθ' ἑαυτήν, στὸν προοδευτικὸ διαφωτισμὸ τῶν μαζῶν, στὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη, στὴ συνεργασία τῶν λαῶν, κλπ. Σ' ὅλο τὸ ἀτελείωτο μάκρος του τὸ βιβλίο του δὲν εἶναι καθόλου ἀποδειχτικό, παρὰ μιὰ ὁμολογία πίστεως, μιὰ φανατικὴ ἐπανάληψη τῶν ἴδιων ἀρχῶν, διαφωτισμένων ἀπὸ ἀτελείωτα ἱστορικὰ παραδείγματα, ποὺ μὲ τὴ δική του προϋπόθεση πὼς δὲν ὑπάρχει ἀμερόληπτη ἱστορία, κρατοῦμε τὸ δικαίωμα ν' ἀμφισβητήσομε τὴν ἑρμηνεία τους. Πλούσιο ὑβρεολόγιο, ἐκφράσεις ποὺ δὲν φοβοῦνται οὔτε τὴν αἰσχρολογία οὔτε τὴν ὑπερβολή. Πλατύτατες ἀπόψεις ποὺ δὲ διστάζουνε νὰ σκουπίσουν μ' ἕνα κίνημα τὶς καθιερωμένες ἔννοιες, θεωρητικὲς κατασκευὲς ποὺ δὲν θεωροῦνε ἀναγκαῖο νὰ στηριχτοῦνε πουθενά, αὐθαίρετοι μετασχηματισμοὶ ἱστορικῶν γεγονότων καὶ χαραχτήρων καὶ ἀναλαμπὲς πάθους, πόνου καὶ πείρας προσωπικῆς κι' ἐθνικῆς ποικίλλουν τὸ ἔργο τοῦτο καὶ σὲ ἀναγκάζουν νὰ προσπεράσεις τὴν ἀνιαρὴ παράταξη κ' ἐπανάληψη, καθὼς καὶ τὴ φριχτὴ κακομεταχείριση τῆς Γερμανικῆς γλώσσας καὶ σύνταξης. Ὕστερα ἀπ' ὅλα τοῦτα θἄπρεπε ἴσως νὰ δικαιολογηθῶ πὼς πῆρα τὸ βιβλίο αὐτὸ στὰ σοβαρά. Ὑποστηρίζω ὅμως μὲ πλήρη συνείδηση πὼς σοβαρὸ σήμερα δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ μόνο τὸ ἐπιστημονικὸ ἐργαστηριακὸ ἔργο ποὺ πολλὲς φορὲς δὲν ἔχει ἀπήχηση παρὰ σὲ λίγους εἰδικούς, καὶ πὼς δὲν μπορεῖ νὰ μείνει ἀμέτοχο τῆς προσοχῆς μας τὸ ὑπερλογικὸ ἢ ἐξωλογικὸ ἐλατήριο ποὺ κινεῖ τὶς μεγάλες μάζες, καὶ ποὺ πασκίζει νὰ φυσήξει νέα πνοὴ καὶ νὰ δώσει κατευθύνσεις στὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωή, ποὺ μ' ἕνα λόγο κάνει ἱστορία. Μὲ τὴν ἴδια ἐπιχειρηματολογία, δὲ θἄπρεπε ν' ἀσχοληθοῦμε καθόλου μὲ τοὺς κατηγόρους καὶ τοὺς δικαστὲς τοῦ Σωκράτη, γιατὶ βέβαια οἱ δικαιολογίες τῆς πράξης τους δὲν ἦτανε καθόλου σοβαρές.

Ὁ Ρόζεμπεργκ ξεκινάει διαπιστώνοντας ὡρισμένα γεγονότα στὴν ἱστορία, καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸν ἰσχυρισμό, πὼς ὅλοι οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ πολιτισμοὶ δημιουργήθηκαν ἀπὸ παρακλάδια τῶν Ἀρείων λαῶν, καὶ ξέπεσαν ὅταν οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἀνακατεύτηκαν μὲ ἄλλες φυλές, καὶ ἰδίως μὲ τοὺς μελαχροινοὺς αὐτόχθονες τῶν τόπων ποὺ κυρίεψαν, μὲ τοὺς πρωτόγονους Δραβιδιανοὺς κατοίκους τῆς Ἰνδίας, μὲ τοὺς Μεσογειακοὺς λαούς, καὶ μὲ τοὺς Συρο—Ἑβραίους τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς.

Ὁ Ἰνδικὸς πολιτισμός, μὲ τὰ παλιὰ θρησκευτικὰ τραγούδια, τὶς παραδόσεις καὶ τὴ φιλοσοφία του ἀνάγεται στοὺς Ἀρείους καταχτητές, ποὺ πιθανώτατα ξεκίνησαν ἀπὸ τὴ βόρεια Εὐρώπη, τὶς Σκανδιναυικὲς χῶρες τὴ Φιλανδία, τὴ Νότια Ρωσσία ἢ ἴσως καὶ ἀπὸ μιὰ πρωταρχικὴ κεντρικὴ κοιτίδα τῆς φυλῆς των, τὴν καταποντισμένη Ἀτλαντίδα. Τὸ σύστημα τῶν τάξεων, μὲ τὸν ἀπόλυτο χωρισμό, καὶ τὴν ἀταγορευμένη ἐπιμιξία μεταξύ τους, δικαιολογεῖται ἀπὸ τὴ θέληση νὰ κρατήσουν ἀμιγῆ τὴν κυριαρχική τους φυλή. Ἀργότερα, μὲ τὸ Βουδισμό, ξέπεσαν τὰ αὐστηρὰ ὅρια, ἡ ράτσα ἀνακατώθηκε καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐχάθηκε. Στὴν Ἑλλάδα ὅλοι οἱ ἥρωες τῆς Ὁμηρικῆς ἐποχῆς εἶναι ἀσπρόξανθοι, ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀρείας φυλῆς, περιφρονοῦνε τοὺς ἐντόπιους ποὺ ὑποδούλωσαν, κι' ὅταν μὲ τὴν ἐπικράτηση τῆς φιλοσοφικῆς ἐξισωτικῆς θεωρίας τοῦ Σωκράτη, ποὺ καταλήγει στοὺς Στωϊκούς, ἔπαψαν νὰ νιώθουν τὴν ἀπέχθεια πρὸς τὶς ἄλλες φυλές, καὶ ἄρχισαν νὰ θεωροῦν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἴσους, ἄρχισαν νὰ ἐπικρατοῦν οἱ μιγάδες κάθε λογῆς καὶ νὰ ἐκφυλίζονται οἱ καθαροὶ φυσιογνωμικοὶ καὶ ἠθικοὶ τύποι. Ἂν ὁ πολιτισμός της κράτησε περισσότερο ἀπὸ ἄλλους, καὶ ὁμοιογενέστερος, αὐτὸ ἐξηγεῖται ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα κύματα Ἀρείων μεταναστῶν, ποὺ κατεβαιναν ὁλοένα ἀπὸ τὸ βορρᾶ, Δωριεῖς μετὰ τοὺς Ἀχαιούς, καὶ Μακεδόνες μετὰ τοὺς Δωριεῖς. Τὸ ὄνειρο ὅμως τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν μπόρεσε νὰ πραγματοποιηθεῖ, γιατὶ ἦταν ὁ ἀριθμός τους μικρός, καὶ ἡ περιοχὴ ποὺ κατάχτησαν πολὺ μεγάλη, κ' ἔται κατάντησε στὸ ἀντίθετο ἀπ' ὅ,τι ξέτρεχε, σ' ἕνα ἀπεριόριστο ἀνακάτωμα φυλῶν, θρησκειῶν, θεωριῶν καὶ πολιτισμῶν. Οἱ Ρωμαῖοι κατόπι ἀναγκάζονται νὰ πολεμήσουν σκληρὰ τοὺς Ἐτρούσκους, καὶ θὰ ἤθελα νὰ μεταφέρω τὴν ἄφθαστη μανία ποὺ κάνει τὸν συγγραφέα νὰ σωριάζει καταπάνω τους ὅλων τῶν λογιῶν τοὺς ἐξευτελιστικοὺς χαραχτηρισμούς. Τόσοι αἰῶνες ἐξαφάνιση δὲν τὸν κάνουν νὰ τοὺς συχωρέσει καθόλου. Οἱ Ρωμαῖοι χαντακώνονται ὅταν χαλαρώνουν οἱ αὐστηροὶ

περιορισμοὶ τῶν τάξεων, ὅταν πληθεῖοι παίρνουν δημόσια λειτουργήματα. ὅταν τέλος ξένοι, Μεσόγειοι, Ἀλπῖνοι, Ἀνατολίτες καὶ Ἑβραῖοι ἀποχτοῦν τὸν τίτλο τοῦ Ρωμαίου πολίτη, πράμα ἀναπόφευγο γιὰ λόγους πολιτικούς, οἰκονομικούς, καὶ ἰδίως γιὰ λόγους πληθυσμοῦ. Ἡ Ρώμη δὲν πέφτει ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, τοὺς Ἀρείους Γράγκους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἴδια της ἀποσύνθεση. Οἱ βάρβαροι ἴσα-ἴσα θὰ μποροῦσαν νὰ τὴν ἀναστηλώσουν, ἂν παραδινόταν σ' αὐτοὺς χωρὶς ὅρους. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτή, μυστηριακά, δὲν κατορθώνουν οἱ Ἀρειανοὶ λαοὶ νὰ θεμελιώσουν ἰδιότυπο πολιτισμό. Ὑποτάζονται στὴν ἄρθρωση τῆς πολιτικῆς Ρώμης καὶ στὴν παράδοξη ἀνατολικὴ θρησκεία, ποὺ εἶχε γίνει γιὰ τοὺς κατώτερους ἀνατολίτες γιὰ τὸ σκλαβοπάζαρο, γιὰ τοὺς ξεφτυσμένους καὶ ξεριζωμένους ἀπάτρίδες, τὸ Χριστιανισμό. Ἔτσι ἡ πορεία τους παίρνει ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς στραβὸ δρόμο, τυλίγεται μὲ ξένα στενόχωρα πέπλα, καὶ μόνο μὲ κόπο, σὲ παραπλαϊνὰ μονοπάτια καὶ σὲ σκοτεινὲς γωνιές, βλέπομε τὴν οὐσία τῶν Ἀρείων ν' ἀναλάμπει. Κι' ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Ρόζεμπεργκ ἀνεβάζει ὡς τὰ οὐράνια τὴν ψυχικὴ ὁρμὴ ποὺ ἔχτισε τὶς Γοτθικὲς μητροπόλεις, ποὺ ὡς τώρα ἐμεῖς ἀποδίναμε τὴν ὑπέροχη ἀνάτασή τους ἀκριβῶς στὴ φλόγα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀκολουθεῖ ἡ ἱστορία τῶν φοβερῶν διωγμῶν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐναντια σὲ κάθε πραγματικὸ ἄρειο, ποὺ ἤθελε νὰ ἐκφράσει τὸ βαθύτερο εἶναι τῆς φυλῆς του, ἡ ψευτικὴ ὀργάνωση τοῦ Ἁγίου Καθολικοῦ Ρωμαϊκοῦ Γερμανικοῦ Κράτους, ἡ μισερὴ ἀφύπνιση μὲ τὸ Λούθηρο ποὺ παρασύρθηκε καὶ κόλλησε στὸ γράμμα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ νόθεψε ἔτσι τὴν ἠθικὴ σημασία τῆς νίκης του, οἱ ἀστείρευτες ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, τοῦ φιλελευθερισμοῦ, τῆς ἀδέσμευτης οἰκονομίας, τῆς δημοκρατίας, γιὰ νὰ καταλήξει στὴν καταγγελία τοῦ κομμουνισμοῦ ὡς διαλυτικοῦ στοιχείου, ποὺ συνεργάζεται μὲ τὸ διεθνικὸ κεφάλαιο, μὲ τὰ ὄνειρα γιὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Παγκοσμιοδαϊσμοῦ, καὶ μὲ τὸ μῖσος τῶν κατωτέρων φυλῶν, τῆς Δεϊναρικῆς, τῆς Ἀλπινικῆς, τῆς Μεσογειακῆς καὶ τῆς Ἑβραιοσυριακῆς, ἀπέναντι τῆς δημιουργικῆς πνοῆς καὶ τῆς ἀνώτερης ἠθικῆς τῶν Ἀρείων. Ὅλες οἱ μεγάλες μορφὲς ἀπὸ τὴν ἀναγέννηση καὶ δῶθε χαραχτηρίζονται ὡς Ἄρειοι. Ὁ Δάντε, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ὁ Θερβάντες κατάγονται ἀπὸ τοὺς Γότθους καταχτητές.

Τὸ βιβλίο ποὺ ἔδωσα ἐδῶ τὸ σχέδιό του πιὸ συστηματικὰ ἀπ' ὅ,τι τόχει κανονίσει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, τελειώνει μὲ τὴ δραματικὴ ἀποστροφὴ καὶ ἔκκληση, πὼς τώρα εἶναι ἡ στιγμὴ ν' ἀνασάνει τὸ Ἄρειο στοιχεῖο, τώρα νὰ καταλάβε τὸν προορισμό του, νὰ ξεκαθαριστεῖ χωρὶς ἔλεος ἀπὸ τὰ ξένα αἵματα καὶ τὶς ξένες ἰδεολογίες, νὰ ξαναβρεῖ τὸν καθαυτὸ ρυθμό του καὶ νὰ βαδίσει πρὸς τὴ δημιουργία ἑνὸς καθαροῦ, ἀντρικοῦ καὶ ἀνώτερου πολιτισμοῦ, ἀλλιῶς κιντυνεύει νὰ βουλιάξει γιὰ πάντα στὸ θολὸ κῦμα τῶν μιγάδων, στὴν Ἑβραϊκὴ κερδοσκοπία καὶ διάλυση, στὴν ὑποδούλωση στὶν κατώτερες φυλές. Καὶ σὲ τοῦτα πρέπει νὰ προστεθεῖ ὁ κίντυνος ἀπὸ τὶς Ἀσιατικὲς φυλὲς τῶν κίτρινων χωρῶν καὶ τοὺς ξυπνημένους νέγρους. Μ' ἕνα λόγο πολιτισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργηθεῖ παρὰ σὲ συνεξάρτηση ἀπὸ ὡρισμένη βιολογικὴ κατασκευὴ ποὺ μετοδίδεται κληρονομικὰ, τὴ φυλή. Οἱ ἰδέες, τὰ πάθη, ἡ ἠθικὴ ἀντίληψη, ἡ τέχνη, ἡ θρησκεία, κλπ. εἶναι φαινόμενα ποὺ βασιζονται στὸ αἷμα, δὲν ἔχουνε καμιὰν αὐθυπαρξία, δὲ μεταδίνονται παρὰ μὲ τὴ μυστικὴ ἐπικοινωνία τῆς μιᾶς γενεᾶς πρὸς τὴν ἄλλη. Ἡ γλῶσσα τοὺς εἶναι γράμμα νεκρὸ καὶ τὸ κλειδὶ ποὺ τὴ ζωντανεύει εἶναι ἡ ὅμοια φυλετικὴ κληρονομία. Ἡ ἰδέα αὐτὴ πρέπει σήμερα νὰ πάρει τὴ σημασία κηρύγματος καὶ συμβόλου, πρέπει νὰ γίνει «μῦθος», δηλ. ὑπερλογικὸ κατασκεύασμα ποὺ θὰ ξυπνήσει στὴν ψυχὴ τῶν μαζῶν τὴ θρησκευτικὴ πίστη κι' αὐτὴ θὰ παραστήσει τὸ σύμβολο ποὺ ὁ καθένας θὰ βρεῖ πὼς ἀντιπροσωπεύει τὸν ἑαυτό του.

Γιὰ ὅποιον ἔχει διαβάσει τὸ Σπέγκλερ, εἶναι φανερὸ πὼς τὸ γενικὸ σχέδιο καὶ ἡ τόλμη τῶν ἱστορικῶν κατασκευῶν ἐμπνεύστηκε ἀπ' αὐτόν, καὶ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ μικρότερα ἐπακόλουθα ἀμαρτήματα τῆς μεγάλης σύνθεσης τοῦ φιλοσόφου αὐτοῦ, πὼς ἔδωσε θάρρος γιὰ τέτοιες γιγάντιες γενικότητες καὶ συνθετικὲς αὐθαιρεσίες. Εἶναι πάλι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ φανερὸ πὼς ἡ θεωρία τοῦ Σπέγκλερ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἕνας φοβερὸς μπαμπούλας γιὰ τὸ Χιτλερισμὸ καὶ ὅσους θέλουν νὰ τόνε στηρίξουνε μεταφυσικά. Γιατὶ ἂν εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς στὸ σύνολό του ἔκανε τὴ μοιραία τροχιό του, πὼς βρίσκεται στὰ τελευταῖα στάδια τῆς τεχνικῆς τελειοποίησης καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς διάλυσης, καὶ πὼς δὲ μένει σήμερα παρὰ ἢ νὰ δεχτοῦμε τὴν κατάσταση καὶ νὰ δουλέψομε μέσα στὰ πλαίσιά του, ἢ νὰ ἀρκεστοῦμε σ' ἕναν ἑνατενισμὸ καὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ μαντέψομε ποῦθε θἄρθει ἡ νέα δημιουργικὴ βάρβαρη ὁρμή, ποὺ θὰ μᾶς σαρώσει ὅλους, καὶ ποὺ μέσα ἀπὸ τοὺς βανδαλισμούς της θὰ λαμπρίζει ἡ σπίθα μιᾶς νέας ψυχῆς, τότε κάθε προσπάθεια ὁριστικοῦ ξανανιώματος τῆς ζωῆς μας, κάθε καινούργιο ρίζωμα, κάθε ἀφετηρία γιὰ μακρυνοὺς δρόμους εἶναι μάταιη, καὶ καθαυτὸ ἀδύνατη. Γι' αὐτὸ ὁ Ρόζεμπεργκ δὲ δυσκολεύεται νὰ βρίσκει ὁλοένα καινούργια ὑβριστικὰ ἐπίθετα γιὰ τὸ Σπέγκλερ, νὰ στιγματίζει τὴν ἀποθάρρυνσή του, καὶ νὰ τοῦ ἐπιρρίπτει εἴτε ἄγνοια, εἴτε ξεπεσμὸ ἀτομικὸ τοῦ αἵματός του, ποὺ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ γενικεύει. Μόνο Ἑβραϊκὴ φυλὴ δὲν τοῦ κατηγορεῖ, καὶ αὐτὸ τοῦ ἀφήνει ἕνα δρόμο ἀνοιχτὸ πρὸς τὴ μετάνοια καὶ τὸν ἐναρμονισμὸ πρὸς τὸ «νέο μῦθο», ποὺ φαίνεται ὅτι ἀπὸ τότε ἔχει μέ κάποιον τρόπο συντελεστεῖ.

Ἀπὸ δυὸ ἀπόψεις πρέπει νὰ κρίνομε ἕνα τέτοιο ἔργο, παραμερίζοντας τὶς πιὸ δεύτερες λεπτομέρειες. Πρῶτο ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἀκρίβειας. Βέβαια ἔχει δίκιο λέγοντας πὼς ἀμερόληπτη ἱστορία δὲν ὑπάρχει. Ἤδη ὁ Μπούρκχαρτ ἐτόνιζε πὼς στὴν ἐπιλογὴ τῶν γεγονότων, ποὺ καθὼς μᾶς παρουσιάζει τὸ φυσικό τους ξετύλιγμα εἶναι ἄπειρα καὶ ὅλα στὸ ἴδιο πλόνο, χωρὶς διαβάθμιση ἀξιῶν, ἡ ἀξιολογικὴ κλίμακα τοῦ ἐρευνητὴ δημιουργεῖ τὴν ἀρχιτεκτονική τους. Ἀλλ' ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ὡς τὴν πραγματικὴ διαστροφή τους, ὡς τὸ σβύσιμο ὁλόκληρων ἐποχῶν, ὡς τὴν παρερμηνεία ρητῶν κειμένων, ἡ ἀπόσταση εἶναι μεγάλη. Πιὸ εἰλικρινὴς θὰ ἦταν ὁ Ρόζεμπεργκ ἂν μᾶς ἔλεγε πὼς θελληματικὰ παραβλέπει ὁλόκληρους πολιτισμούς, χωρὶς νὰ προσπαθήσει νὰ μᾶς τοὺς κατεβάσει, πὼς τοὺς θεωρεῖ ἄχρηστους καὶ βλαβεροὺς γιὰ τὴ σημερινὴ ὥρα, ἁπλούστατα πὼς αὐτὸς καὶ ἡ παρέα του τοὺς ἀντιπαθοῦνε καὶ πὼς ἔχουνε σκοπὸ νὰ τοὺς σβύσουνε ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Τὴν εἰλικρίνεια αὐτὴ τὴ δείχνει ὡς ἕνα σημεῖο ὅταν κρίνει τὸν ἀρχαῖο Αἰγυπτιακὸ καὶ Κινεζικο πολιτισμό. Ἀλλὰ ὅταν παραγνωρίζει τὴν τεράστια γονιμοποιητικὴ συμβολὴ ποὺ οἱ Ἀνατολικοὶ πολιτισμοί, ὁ Ἀσσυριακός, ὁ Φοινικικὸς κλπ. ἔδωσαν στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες, καὶ ποὺ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μὲ ἀγάπη καὶ χωρὶς καμμιὰ προκατάληψη ἀναγνωρίζουν, καὶ ὅταν ρίχνεται μὲ μανία ἐνάντια στὸ Χριστιανισμό, ποὺ εἶναι αδύνατο νὰ σχηματίσομε τώρα μιὰν εἰκόνα τῆς ἐξέλιξης τῆς Εὐρώπης χωρὶς αὐτόν, δὲν μποροῦμε νὰ μὴν ἀποστραφοῦμε μὲ ἀηδία καὶ νὰ μὴν ἀπορρίξομε ἀπὸ τὰ πρὶν τὰ συμπεράσματα ποὺ στηρίζονται σὲ τέτοια δεδομένα.

Τὸ ἄλλο μέρος ὅμως τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, οἱ ὁμολογίες πίστεως, οἱ βουλητικὲς «θέσεις» οἱ γεμάτες ἐντονη ἀφοσίωση καὶ θερμὴ λαχτάρα γιὰ τὸ ξύπνημα τῆς φυλῆς του, οἱ τολμηρὲς «καταφάσεις» ὡρισμένων ἀρχῶν, ὅσο κι' ἂν φαίνονται ἀπόλυτες καὶ φανατικές, ὅσο κι' ἂν μᾶς εἶναι ξένες κι' ἀνοίκειες στοὺς τρόπους ποὺ στοχαζόμαστε, ἀποτελοῦνε ἕνα ἀξιοπερίεργο φαινόμενο γιὰ τὸ μελετητή, κι' ἕνα συμπαθητικὸ ξέσπασμα γιὰ ὅσους ἔχουνε σιχαθεῖ τὴν ὑποκρισία τῶν μεγάλων ἰδεῶν, ποὺ σκεπάζουνε τὶς περισσότερες φορὲς τὴν ἰδιοτέλεια καὶ τοὺς χαμηλοὺς κερδοσκοπισμούς. Δυστυχῶς ἡ γνώση μας ὅτι κι' αὐτὰ ὅλα εἶναι μέσα στὴν ὑπηρεσία μιᾶς κομματικῆς φιλοδοξίας καὶ τοῦ ἀσυνείδητου καταχτητικοῦ πνεύματος τοῦ ἐθνοσοσιαλισμοῦ, μᾶς θολώνει τὸν πιθανὸ ἐνθουσιασμὸ ποὺ θὰ προκαλοῦσαν ὡρισμένοι ἰσχυρισμοί του. Γιὰ νὰ ἐκτιμήσομε λοιπὸν μερικὲς θεμελιακὲς ἀρ

χὲς ποὺ βάζει γιὰ βάση καὶ μερικὲς τολμηρὲς διαπιστώσεις ποὺ τονίζει σὰν κραυγὲς νίκης πρὸς τοὺς Γερμανοὺς τὸ βιβλίο αὐτό, πρέπει νὰ κάνομε διπλὴν ἀφαίρεση. Πρῶτα νὰ παραβλέψομε τὶς ἱστορικὲς αὐθαιρεσίες του, καὶ δεύτερο ν' ἀφίσομε ὁλωσδιόλου ἔξω ἀπ' τὸ λογαριασμὸ τὶς πολιτικὲς καὶ πραχτικὲς ἐφαρμογὲς ποὺ κηρύχνει. Εἶναι βέβαιο πὼς ὁ συγγραφέας δὲ θὰ συμφωνοῦσε καθόλου μαζί μας στὴν οὐδετεροποίηση αὐτὴ τῶν συμπερασμάτων του καὶ στὸν ἐκλεκτικό μας τρόπο. Δὲ βλέπω ὅμως κατὰ τὶ θἄπρεπε νὰ μᾶς δεσμεύσει αὐτό. Συνοψίζομε ἑπομένως μερικὰ ἀξιώματα, ἃς τὰ ποῦμε, ποὺ δὲ θἄταν ἄσκημο νἄχομε ὑπόψη μας.

Ἀξιοπροσεχτο θεωρῶ πρῶτο τὴν ἔξαρση τῆς ἔννοιας τῆς τιμῆς, ὡς ἀνώτατης ἠθικῆς ἀξίας, ἀπέναντι τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἐλέους ποὺ θέλησε νὰ ἐφαρμόσει ὁ Χριστιανισμός, καὶ ποὺ εἶναι γνωστὸ σὲ τί καταδιώξεις, πολέμους καὶ ἐκμεταλλεύσεις κατάντησαν. Ἡ ἔννοια τῆς τιμῆς περικλείνει μέσα της τὴν εὐσυνειδησία, τὴν τήρηση τοῦ λόγου καὶ τῶν ὑποχρεώσεων, τὴν ἐσωτερικὴ καὶ πνευματικὴ ἐλευθερία, τὴν ἀνύψωση τοῦ ἀτόμου σὲ ἠθικὴ μονάδα, τὴν ἀλήθεια πρὸς τὰ ἔξω καὶ πρὸς τὸν ἑαυτό μας. Ὅταν φέρνομαι τίμια, ἐξαρτῶ τὶς πράξεις μου μόνο ἀπὸ ἕνα ἐσωτερικὸ ἠθικὸ κριτήριο, καὶ ὄχι ἀπὸ καιροσκοπισμοὺς ἢ σχετικότητες. Ἀποδίνω καὶ στὸν ἄλλο πολὺ περισσότερη ἀξία, παρὰ ἂν τὸν λυπᾶμαι ἢ τὸν ἐλεῶ. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἐξαχρείωση τοῦ χαραχτήρα ποὺ ἐπακολουθεῖ σὲ ὁποιους γίνονται γιὰ πολὺν καιρὸ ἀντικείμενο τῆς φιλανθρωπικῆς διάθεσης. Τὰ δικά μας μεγάλα παραδείγματα καὶ οἱ συμβολικὲς μορφὲς τῆς ἱστορίας μας μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πὼς ἀνύψωσαν τὴν ἀξία αὐτὴ ἐπάνω ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὴν εὐδαιμονία. Ὁ Ρόζεμπεργκ ὑποστηρίζει πως ἡ αἴσθηση τῆς τιμῆς ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τοῦ καθαρῶς Ἀρείου, καὶ γιὰ σήμερα, τοῦ Γερμανοῦ. Δὲν μᾶς μένει παρὰ νὰ εὐχηθοῦμε νὰ ἔχει δίκιο. Ἡ ἀγάπη καὶ τὸ ἔλεος, ποὺ μποροῦν νὰ χαραχτηριστοῦν ὡς ἐκστατικὲς μορφὲς τοῦ συναισθήματος, καὶ ἐπομένως δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν διάρκεια καὶ μονιμότητα, οὔτε ν' ἀποδώσουν σταθερὲς βάσεις γιὰ τὸ διακονονισμὸ τῶν ἠθικῶν σχέσεων μιᾶς κοινωνίας, ἐκφυλίζονται σὲ προστατευτισμό, ὑποδούλωση, καὶ βουλητικὴ ἀδυναμία. Ἡ ὑποταγὴ στὸ Θεὸ ποὺ κηρύχνει ἰδίως ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, καναντάει ὑποταγὴ στὰ ὄργανά του, στοὺς δῆθεν ἀντιπροσώπους του ἐπὶ τῆς γῆς, δηλ. στὸν κλῆρο καὶ τὸν ἀρχηγό τους, τὸν Πάπα. Ἀλλ' αὐτὸς ἀνέκαθεν ἔκανε πολιτικὴ καὶ μεταχειρίστηκε τὴν ὑποταγὴ αὐτὴ τῶν λαῶν ὄχι «πρὸς μείζονα Θεοῦ δόξαν», ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς πολὺ γήϊνης κυριαρχίας τῆς ἐκκλησίας. Οἱ ἀρχὲς τῆς τέλειας ὑποταγῆς ἐκφράστηκαν μὲ ἀσυνείδητη πληρότητα ἀπὸ τὸν Ἰγνάτιο Λογιόλα, ποὺ ζητεῖ ὁ πιστὸς νὰ εἶναι σὰν πτῶμα στὰ χέρια τῶν ἀνωτέρων του.

Ἀπέναντι σ' αὐτὰ ὁ Ρόζεμπεργκ τονίζει τὸ ἠθικὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν πεντακάθαρη θρησκευτικὴ συνείδηση τοῦ μυστικοῦ τοῦ Μεσαίωνα, τοῦ Ἔκεχαρτ, ποὺ ἦταν ὁ μόνος ἄξιος νὰ θεμελιώσει μιὰ Γερμανικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ ποὺ δυστυχῶς δὲν τὸ κατόρθωσε. Ἀπὸ τὴν τέλεια αὐτὴ ὑποταγὴ συνάγεται καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴ συνείδηση τῆς ἑνότητας μὲ τὴ φυλή του, καὶ ν' ἀκολουθήσει τὶς προσταγὲς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀκόμα κι' ὅταν τὸν διατάζει νὰ σκοτώσει τὸν ἀδερφό του. Ὑποθέτω πὼς ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες, ποὺ ποτὲ ἡ Ἐκκλησία μας δὲν ἀντιστρατεύτηκε στὴν ἰδέα τῆς ἐθνικῆς μας ἑνότητας, ἀλλὰ τὴν ἐβοήθησε καὶ τὴν ὑπηρέτησε περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο, δὲν μποροῦμε νὰ ἐννοήσομε τὴν ἐσωτερικὴ αὐτὴ σύγκρουση καὶ νὰ ἐκτιμήσομε τὶς καταστροφὲς ποὺ μπορεῖ νὰ φέρει. Σ' ὅλη τὴν πολιτικὴ δράση τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὅλο τὸ Μεσαίωνα καὶ τοὺς νέους χρόνους, ὁ Ρόζεμπεργκ διαβλέπει τὴν ἐπικράτηση Συριακοῦ κόσμου ἰδεῶν, καὶ τὴ μεταμορφωμένη λαχτάρα τῶν Ἰουδαίων γιὰ κυριαρχία τοῦ κόσμου, θεωρεῖ δὲ ὁλέθριο τὸ συνδυασμὸ τοῦ ἰδανικοῦ αὐτοῦ μὲ τὴ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία, ἂν καὶ ὅλη ἡ κατὰ παράδοση ἱστορία ἐξυμνεῖ τὴ δόξα της.

Ἄλλο ἀξιόλογο σημεῖο εἶναι ἡ μάχη ποὺ κάνει ἐνάντια σὲ τὶς ἰδέες τῆς ἀπόλυτης τέχνης, ἐπιστήμης, ἠθικῆς. Ἡ τέχνη δὲν εἶναι τὸ ἀναιμικὸ ἄβουλο ἐκεῖνο κατασκεύασμα ποὺ πρέπει νὰ βρίσκεται «ὑπεράνω τόπου καὶ χρόνου», ἀλλὰ πηγάζει ἀπὸ τὴ βούληση τῆς μορφῆς, ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ λαχτάρα πρὸς ἐξωτερικὴ προβολὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου κι' αὐτὸς εἶναι ἄλυτα δεμένος μὲ τὴν ἱστορικὴ στιγμὴ τοῦ ἀτόμου, καὶ μὲ τὴ μεταφυσικὴ του ἑνότητα πρὸς τοὺς ὁμοφύλους του. Ὅσο ἀνώτερο εἶναι ἕνα καλλιτεχτικὸ δημιούργημα, τόσο πιὸ τέλεια ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴ συνολικὴ ψυχή. Αὐτὴ ὅμως δὲν ξεπερνάει ποτὲ τὰ ἐξωτερικὰ σύνορά της, τὰ σῶμα της, νὰ ποῦμε, ποὺ εἶναι πάντα οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἴδιου αἵματος. Ἡ ἐπιστήμη πάλι δὲν ὑπάρχει χωρὶς «προϋποθέσεις». Γι' αὐτὸ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία διαφόρων λαῶν διαφέρει τόσο, ποὺ δὲν ὑπάρχουν κοινοὶ ὅροι γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὶς βάσεις της. Παράδειγμα ἡ τέλεια διαφορετικὴ ἔννοια τῆς αἰτιότητας στὴν Ἰνδική, τὴν Ἑλληνικὴ καὶ τὴ Δυτικὴ φιλοσοφία. Καὶ ἡ ἠθικὴ πηγάζει ἀπὸ τὴν αὐθόρμητη κατάφαση ἀξιῶν μιᾶς ὁμαδικῆς θέλησης, ποὺ δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι ἡ ἴδια σὲ διαφόρους λαούς, π. χ. στοὺς Ἄρείους καὶ τοὺς Ἑβραίους. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀρχὲς εἶναι μιὰ μεταγραφὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ Σπέγκλερ, φτάνει ν' ἀλλάξομε κάθε φορὰ τὴ λέξη φυλὴ μὲ τὴ λέξη «πολιτισμὸς» ἢ «ψυχὴ τοῦ πολιτισμοῦ». Ἐκλαϊκεύουνε ὅμως τὰ μεγάλα ἀποχτήματα τῆς νέας αὐτῆς φιλοσοφίας, ποὺ ὡς τώρα παρεξηγήθηκαν καὶ κοροϊδεύτηκαν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς εἰδικούς. Ὁ Σπέγκλερ θὰ δώσει χωρὶς ἀμφιβολία ἀφορμὴ σὲ πολλὲς ἀκόμα αὐθαίρετες θεωρητικὲς κατασκευές, σὲ πολλὰ ἀστήριχτα συστήματα, ἀλλὰ θ' ἀνοίξει κάποτε ὁ δρόμος μέσ' ἀπ' αὐτὰ γιὰ μιὰν ὀργανικότερη ἐκτίμηση τῶν μεγάλων προβλημάτων ποὺ ἔχουνε θολωθεῖ ἀπὸ τὶς περίφημες γενικὲς ἀρχὲς τοῦ Κάντ καὶ ὅλης τῆς φιλοσοφίας ὕστερ' ἀπ' αὐτόν.

Τὸ τρίτο καὶ ἴσως σπουδαιότερο σημεῖο τοῦ ἔργου τοῦ Ρόζεμπεργκ εἶναι ἡ καταγγελία του τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἰδανικῶν ποὺ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἑρμηνεία τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ (χαραχτηριστικὸ εἶναι πὼς γιὰ τὸ προσωπο τοῦ Χριστοῦ μιλεῖ εἴτε ἀόριστα, εἴτε καὶ μὲ θαυμασμό. πουθενὰ δὲν τολμάει νὰ τὸ ἐξευτελίσει) καὶ τελειώνοντας μὲ τὸν κομμουνισμό, τὰ θεωρεῖ χρεωκοπημένα καὶ ὄργανο μόνο ἐνδιαφερομένης, διαφορετικῆς κάθε φορὰ προπαγάνδας, Εἶναι δύσκολο ν' ἀρνηθεῖ κανεὶς πὼς οἱ γενικὲς ἀνθρωπιστικὲς ἀρχὲς καὶ τὰ ἔξω τόπου, χρόνου καὶ φυλῆς ἰδανικὰ χρησιμοποιήθηκαν ὡς τώρα στὴν ἱστορία εἴτε ὡς ὄργανα γιὰ τὴν ἐπικράτηση μιᾶς φυλετικῆς ἑνότητας, εἴτε, τὸ χειρότερο, ὡς μέσο γιὰ νὰ διαλύσουνε μιὰ κοινωνικὴ ὀργάνωση ἢ τὴν ἠθικὴ βάση ἑνὸς λαοῦ. καὶ ν' ἀπομείνουνε στὰ χέρια μιᾶς κλίκας σὰν μαστίγια τῶν πολλῶν ὑπὲρ οἰκονομικῶν ἢ ἄλλων σκοπῶν. Ἂν θὰ φτάσει κάποτε ἡ ἀνθρωπότητα νὰ συμμαζευτεῖ ὁλόκληρη κάτω ἀπ' τὶς σημαῖες αὐτές. εἶναι γιὰ τὴν ὥρα ἄγνωστο. Ὁλοφάνερο ὅμως εἶναι πὼς ἐν «ὀνόματί» τους διαπράχτηκαν καὶ διαπράττονται κάθε μέρα προδοσίες, ἐκμεταλλεύσεις, καὶ ἠθικὲς βαναυσότητες ἀσύγκριτες μὲ τὶς ἀναγκαῖες σκληρότητες ποὺ εἶναι ἀναγκασμένο νὰ ἐφαρμόσει ἕνα ἄτομο ἢ ἕνας λαὸς γιὰ νὰ ὑπερασπίσει τὴ θέλησή του νὰ ζήσει: Ἐννοεῖται ὅτι ὡς συνέπεια ἀπ' ὅλα αὐτὰ ὁ πόλεμος δὲν κατακρίνεται ἀπὸ τὸ Ρόζεμπεργκ, τὸ ἐναντίο, οἱ πολεμικοὶ λαοὶ ἐξυψώνονται. Σύμφωνα καὶ μὲ τὸ Σπέγκλερ, ἡ ἀκμὴ τοῦ πολιτισμοῦ ἀποδίνεται στὸ ἀνδρικὸ πνεῦμα καὶ ἡ γυναῖκα παραπέμπεται στὰ οἰκογενειακά της χρέη.

Μιὰ τελευταία προϋπόθεση. ποὺ ἔπρεπε ἴσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ τονίσω, ἀλλὰ ποὺ εἶναι αὐτονόητη, εἶναι φυσικὰ ὅτι ἀρνιέται πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὴν ἀρχὴ τῆς ἰσότητας τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν μεταξύ τους. Τὸ περιεχόμενο τῆς ἰσότητας δὲν ἐξεκαθαρίστηκε ποτὲ ἀπὸ τοὺς ὀπαδούς της. Γιὰ τὸ Χριστιανισμό, τὸν πρὶν ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες, ἡ κάθε ψυχὴ ἔχει τὴν ἴδια μεταφυσικὴν ἀξία μπρὸς στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἰσότητα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης κατάντησε πολὺ γρήγορα ἰσότητα ἀπέναντι τῶν νόμων, ὅπως καὶ ἡ ἐλευθερία ἔγινε γιὰ τοὺς περισσότερους ἐλευθερία νὰ πεθάνουν τῆς

πείνας ἢ νὰ μεταχειρισθοῦνε ὅλα τὰ μέσα, ἠθικὰ καὶ μή, γιὰ νὰ βγάλουν τὸν ἀντίπαλο ἀπ' τὴ μέση. Τέλος στὸν ἀρχικὸ κομμουνισμό, τὸν ἰδεολογικὸ καὶ πρὶν ἀπ' τὴ Ρωσσικὴ ἐπανάσταση, ἡ ἰσότητα περιλαβαινε ὅλα τὰ δικαιώματα, τώρα ὅμως ἔχει περιοριστεῖ σὲ ἰσότητα δυνατοτήτων γι' ἀνάπτυξη καὶ ἐργασία, καὶ μετριάζεται ἀπὸ τὴ διαφοροποίηση πρῶτα τῶν μελῶν τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος ἀπέναντι τῆς μάζας τῶν ἄλλων, καὶ δεύτερο ἀπὸ τὴ διαφοροποίηση ἀνάλογα μὲ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ προσφέρθηκαν στὸ κόμμα καὶ μὲ τὴ χρησιμότητα γιὰ τὸ σύνολο. Δὲν ξέρομε βέβαια μὲ τί τρόπο γίνονται οἱ λογαριασμοὶ στὸν οὐρανό. Ἀλλὰ ὡρισμένως δὲν εἶναι οἱ ψυχὲς ἐδῶ κάτω ἴσες σὲ ἀξία. Ὅλος ὁ κόσμος ἀπὸ ἔνστιχτο θέλει τὴν ἀριστοκρατία, μόνο τὸ κριτήριο τῆς ἐπιλογῆς τῶν ἀριστρν ποικίλλει σὲ κάθε ἐποχή. Ἀντὶ τῶν πολεμικῶν ὑπηρεσιῶν, τῆς καταγωγῆς, τοῦ πλούτου ἢ τοῦ πνεύματος—ἡ τελευταία αὐτὴ ἐπιλογὴ δὲν ἐπραγματοποιήθηκε ἀκόμα ποτὲ—ὁ Ρόζεμπεργκ θέλει μιὰ μικτὴ ἐπιλογικὴ ἀρχή. Βάση εἶναι ἡ Ἄρεια καταγωγή· πέρ' ἀπ' αὐτὸ ὅμως οἱ ἄριστοι τοῦ νέου καθεστῶτος θὰ διαλέγονται ἀπὸ τὸ ἤθος τους ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, ἀπὸ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ πρόσφεραν ὡς τώρα στὰ ἰδανικὰ τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ. Ἂν τώρα οἱ ὑπηρεσίες συνίστανται στὸ ὅτι ἔσπασαν τὰ κόκκαλα μερικῶν Ἑβραίων, αὐτὸ φυσικὰ ἀποσιωπᾶται.

Ἕνα λόγο ἀκόμα γιὰ τὸ φυλετικὸ ἀποκλεισμὸ καὶ τὰ εὐγονικὰ μέτρα. Ἂν ἐξετάσουμε τὶς διατάξεις τῶν δυὸ πιὸ ἐνδόξων ἀρχαίων Ἑλληνικῶν πόλεων, τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Σπάρτης, ἀργότερα καὶ τῆς Ρώμης, θὰ ἰδοῦμε πὼς τὰ σχετικὰ μέτρα, ποὺ ἦταν αὐστηρότατα, δὲ μᾶς ξυπνοῦνε καμμιὰ ἀγανάχτηση. Στὴν πιὸ φιλελεύθερη χώρα σήμερα, στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν μαύρων, μ' ὅλα τὰ πολιτικά τους δικαιώματα, ἔχει ἐφαρμοστεῖ μὲ πρωτοφανῆ καὶ συνεπέστατη σκληρότητα ἀπὸ την κοινωνία τὴν ἴδια, καὶ κανένα πολιτισμένο κράτος δὲ διαμαρτύρεται. Εἶναι λοιπὸν δύσκολο ν' ἀρνηθεῖ κανεὶς σ' ἕνα κράτος τὸ δικαίωμα ν' ἀποδιώξει ἀπὸ τὴν περιοχή του ἀνεπιθύμητα στοιχεῖα, ἢ νὰ μποϋκοτάρει κοινωνικῶς μιὰ φυλή, ὅσο δὲν καταντάει σὲ βαρβαρότητες καὶ ὠμὲς καταδιώξεις. Φαίνεται ὅτι στὸ Ρόζεμπεργκ ὀφείλεται τὸ τελευταῖο μέτρο ποὺ ἐφαρμόστηκε στὴ Γερμανία νὰ εἶναι οἱ Ἑβραῖοι ὑπήκοοι μὲν τοῦ Γερμανικοῦ Ράϊχ, ἀλλὰ ὄχι καὶ πολίτες του μὲ δικαιώματα ψήφου κλπ. Τὸ ἴδιο ἔκαναν οἱ Ρωμαῖοι, τὸ ἴδιο κάνουν οἱ Ἄγγλοι γιὰ τοὺς Ἰνδοὺς καὶ τοὺς ἄλλους «αὐτόχθονες» τῶν Δομίνιονς, ἐκτὸς ἂν, κατὰ τὴν ἀφελῆ ὁμολογία τῶν ἴδιων, τοὺς «ἔχουν ἐξαφανίσει», ὅπως συνέβη μὲ τοὺς Ἐρυθρόδερμους τῆς Ἀμερικῆς.

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ

Υ.Γ. Μὲ ρώτησαν πολλοὶ γιατὶ δὲν ἄρχισα ἀκόμα τὴ σειρὰ τῶν ἄρθρων ποὺ ὑποσχέθηκα στὸ πρῶτο φύλλο. Ὁμολογῶ μὲ λύπη μου πὼς ἄλλες ἀσχολίες καὶ ἡ κατάσταση τῆς ὑγείας μου μ' ἐμπόδισαν νὰ ἐκπληρώσω τὴν ὑπόσχεση αὐτή, ἀλλὰ ἐλπίζω νὰ εἶμαι ἕτοιμη ἀπὸ τὸν ἐρχόμενο Σεπτέμβριο!

Ε. Λ.

25 ΧΡΟΝΙΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Μὲ τὴν ἀναμφισβήτητη κρίση ποὺ περνάει σήμερα το θέατρο γενικά, καὶ τὸ Ἑλληνικὸ θέατρο ἰδιαίτερα, ἴσως δὲν εἶναι ἄκαιρο νὰ ξεφυλλίσομε τὸν πανηγυρικὸ τόμο ποὺ ἔβγαλαν γιὰ τὸ Ράϊνχαρτ οἱ συνεργάτες του τὸ 1930, ὅταν εἶχε κλεῖσει 25 χρόνια γόνιμη δράση. Δὲ μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐμᾶς οἱ διάφορες περιπέτειες κ' ἐναλλαγές του ἀπὸ τὸ ἕνα θέατρο στὸ ἄλλο, οὔτε οἱ ὑπερβολικοὶ διθύραμβοι καὶ οἱ παραφουσκωμένες ἐκφράσεις, μὲ τὶς ὁποῖες τὸν ἐξυμνοῦν οἱ ἄμεσοι συνεργάτες του. Ἐπειδὴ ὅμως ὁλοφάνερα ὁ Ράϊνχαρτ καὶ ἡ ἐργασία του στάθηκεν ὁ ἄμεσος ἐμπνευστὴς τοῦ μακαρίτη Πολίτη καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ, θὰ ξεχωρίσομε τρία ἐρωτήματα, κι' ἀπ' τὴν ἀπάντηση σ' αὐτὰ ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸν πανηγυρικὸ τοῦτο τόμο, ἴσως κατασταλάξουνε μερικὲς χρήσιμες ὑποδείξεις καὶ κάποια ἀναγνώριση γιὰ τὰ φυσικὰ ἐπακολουθήματα μιᾶς σύγκαιρα πιστῆς καὶ πρεξηγημένης μίμησης.

Ο ΡΑΪΝΧΑΡΤ

Τὰ τρία αὐτὰ ἐρωτήματα εἶναι: 1) Ποιὰ εἶναι ἡ οὐσία τῆς ἀναγέννησης ποὺ ἔφερε ὁτὸ Γερμανικὸ θέατρο ὁ Ράϊνχαρτ; Ποία ἡ ριζική του κατεύθυνση; Καὶ κατὰ πόσο αὐτὸ ποὺ ἔκαμε ἀποτελεῖ μόνιμο ἀπόχτημα τῆς τέχνης τοῦ θεάτρου γενικά; 2) Μήπως ἡ ἀξία καὶ ἡ ζωντάνια τῆς δράσης του βρίσκεται κάπου ἀλλοῦ καὶ πέρα ἀπὸ τὰ καλούπια ποὺ δημιούργησε, δηλ. ἀπὸ τὸν τρόπο τοῦ ἀνεβάσματος, τὸ χαραχτηρισμὸ τῶν προσώπων, τὴ σκηνοθεσία, τὶς φορεσιές, τὴν κίνηση τῶν μαζῶν, κλπ., σ' ἕνα ἀσύλληπτο πνεῦμα ποὺ κυβερνοῦσε τὸ σύνολο, σ' ἕνα κέφι, σὲ μιὰ προσωπικὴ ἀχτινοβολία; Καὶ μήπως ἑπομένως, μ' ὅσο κι' ἂν τὸν μιμεῖται τὸ Ἑλληνικὸ θέατρο, δὲν ἀντιγράφει παρὰ τὸ νεκρὸ χνάρι, τ' ἀλλεπάλληλα, νὰ ποῦμε, φλούδια ποὺ ἀπόθετε πρὸς τὰ ἔξω ὁ χυμὸς τοῦ δέντρου, καὶ ποὺ ὅσο κι' ἂν τὰ μελετήσουμε, δὲν μποροῦμε νὰ συλλάβουμε τὴ οὐσία τους καὶ τὸ νόμο ποὺ τὰ κυβερνάει ἂν δὲ νιωσομε τὸ θεμελιακὸ ρυθμὸ αὐτῆς τῆς ἀνάβρας; Καὶ 3) κατὰ πόσο μπορεῖ νὰ χαραχτηριστεῖ αὐτὸ ποὺ ἔκαμε ὁ Ράϊνχαρτ ὡς καλλιτεχνικὸς ἄθλος μὲ ἀπόλυτο κῦρος; Κατὰ πόσο δηλαδὴ μποροῦν οἱ ἀρχὲς ποὺ πάνω τους στηρίχτηκε, νὰ ἰσχύσουν γιὰ κάθε θέατρο γενικά, ὁποτεδήποτε, καὶ σ' ὅποιο λαό; ἢ μήπως ἀνταποκρίνονται μόνο στὶς ἰδιαίτερες ἀπαιτήσεις τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ προπολεμικοῦ Γερμανικοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου;

Ἀπὸ τὴ θέση τῶν ἐρωτημάτων αὐτῶν προσχεδιάζονται φυσικὰ οἱ ἀπάντησες, καὶ δὲ θ' ἀναλάβομε νὰ τὶς ἀναλύσομε μὲ ἀνιαρὴ παιδαγωγικὴν αὐταρέσκεια. Στὴν πρώτη εἶναι βέβαιο πὼς οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Ραϊνχαρτ, οὔτε οἱ πιὸ κοντινοὶ συνεργάτες του θὰ μποροῦσαν νὰ δώσουνε θεωρητικὰ θεμελιωμένη ἀπάντηση. Ἐκεῖνα ποὺ ἀπαιτοῦσε καὶ ποὺ κατόρθωσε ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες νὰ ἐπιβάλει, δὲν πήγαζαν ἀπὸ συστηματικὴ μελέτη, καὶ ἀπροϋπόθετα ἀξιώματα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ζήσιμο τῶν θεατρικῶν προβλημάτων κι' ἀπὸ ἕνα ἀλάνθαστο ἔνστιχτο. Ἀπὸ τὸ ἔργο, ἀπὸ τὶς εἰκόνες, ἀπὸ τὶς ἀνάμνησες τῶν συνεργατῶν του, ἀναδίνεται τὸ περίγραμμα τῆς πολύτροπης ἀτομικότητας τοῦ Ράϊνχαρτ. Ἔβλεπε, μᾶς λένε, ὅλο τὸν κόσμο καὶ τὴν πραγματικὴ ζωὴ σὰ θέαμα. Ἦταν ἕνα πηγαῖο ταλέντο, εἰδικά, νὰ ποῦμε, θεατρικό, ὅπως ὁ ζωγράφος βλέπει παντοῦ πιθανὲς ζωγραφιὲς κι' ὁ μουσικὸς ἀντιλαμβάνετοι τὰ πάντα σὰ μελῳδία καὶ σὰν ἀντίστιξη. Στὴν ἰδιοσυγκρασία μας φέρνομε μεταξὺ τὴ γέννησή μας τὴ θεμελιακὴ ἄποψη μὲ τὴν ὁποία καὶ μόνο ἀφήνομε νὰ εἰσχωρήσει μέσα μας ὁ κόσμος· κι' ὅταν μπορέσομε κάπως μὲ τσιριαστὸ τρόπο νὰ τὴν ἐκ-

δηλώσομε, γεννιέται μέσα μας καὶ γύρο μας ἡ χαρά. Δὲν ἐξεκίνησε ὁ Ραΐνχαρτ οὔτε ἀπὸ μεταφυσικὲς θεωρίες γιὰ τὴν τέχνη, οὔτε ἀπὸ ἠθικὲς ἢ ἀναμορφωτικὲς ἰδεολογίες. Δὲν ἤθελε νὰ κάνει τὸν κόσμο καλύτερο, ἀνώτερο, πνευματικότερο. Ἤθελε πρὸ πάντων νὰ χαρεῖ ὁ ἴδιας μὲ τὸ θέαμα ποὺ δημιουργοῦσε κ' ὕστερα νὰ κάνει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ χαροῦν. Γι' αὐτὸ δὲν ἔμενε καὶ ποτὲ εὐχαριστημένος, γιατὶ οἱ μορφὲς τῆς αἰσθητικῆς διατύπωσης ποὺ μᾶς ἱκανοποιοῦν, ὅλο κι' ἀλλάσσουνε παράλληλα μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς προσωπικότητάς μας, ἐνῶ ἡ ἠθικολογία ξετρέχει γενικὰ τὸ ἀπόλυτο καὶ αἰώνιο, κι' ἂν τὸ βρεῖ κάποτε, ἔστω καὶ φανταστικά, μένει εὐχαριστημένη καὶ δὲ βρίσκει τὸ λόγο νὰ τὸ μεταβάλει. Κάθε φορὰ ποὺ σὲ ἄλλο περιβάλλον ξανανέβαζε τὸ ἴδιο ἔργο, στὴ Βιέννη, στὸ Σαλτσβοῦργο, στὴ Νέα Ὑόρκη, τὸ ζανάπλαθε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γι' αὐτὸ κι' ἀγαποῦσε τόσο τὸ Σαίξπηρ, αὐτὸ τὸν ἀστέρευτο κι' ἀσυστηματοποίητο πρισματικὸ καθρέφτη τοῦ κόσμου. Ἄφοβα μπορεῖ κανεὶς νὰ προκαλέσει ὁποιονδήποτε νὰ βγάλει ἠθικὰ συμπεράσματα ἀπὸ ἕνα Σαιξπηρικὸ ἔργο, βέβαιος πὼς μὲ τὴν ἴδιαν ἀκριβῶς πειστικότητα βγαίνουν καὶ τ' ἀντίθετα. Γι' αὐτὸ καὶ ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸν ἠθοποιό, κι' ὄχι ἀπὸ τὸν αἰώνιο ἀνθρώπινο τύπο, σὰν τὸ κύτταρο κάθε πράστασης, κι' ἔλεγε καὶ ξανάλεγε στοὺς συνεργάτες του πὼς ὁ Σαίξπηρ ἦταν πρὸ πάντων ἠθοποιός. Γι' αὐτὸ τέλος στρέφεται ὁ Ραΐνχαρτ σήμερα πρὸς τὸν κινηματογράφο. Τὸ δίλημμα: θέατρο ἢ κινηματογράφος, ποὺ τὸν ἐβασάνισε πολὺν καιρὸ καὶ ποὺ τὸν ἀνάγκασε γιὰ ἕνα διάστημα νὰ ρίξει ὅλες τὶς βολὲς τοῦ φανατισμοῦ του ἐνάντια στὴ νέα τέχνη, τὸ λύνει τώρα ὄχι μὲ τὴ μονόπλευρη κατάφαση τοῦ ἑνὸς, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀνώτερη σύνθεση: θέαμα, παράσταση, ἐκδήλωση καὶ τὰ δύο. Ὁ ἀνεξάντλητος Σαίξπηρ πάει νὰ τόνε συμφιλιώσει καὶ μὲ τὶς μηχανὲς τῶν προβολέων καὶ τῆς φωνοληψίας.

Ο ΡΑΪΝΧΑΡΤ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΠΡΟΒΕΣ ΣΕ ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΑ ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑΣ

Οἱ λαμπροὶ πίνακες ποὺ συνοδεύουνε τὸ βιβλίο μᾶς δείχνουν τὴ χαρακτηριστικὴ φυσιογνωμική, τὶς σκηνοθεσίες καὶ τὶς φορεσιὲς μὲ τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβεια· ἂν εἴχανε παρθεῖ ἀνάλογες φωτογραφίες ἀπὸ τὸ Ἐθνικό, δὲ θἄπεφταν καὶ πολὺ κάτω. Γιὰ τὴν κίνηση, γιὰ τὴν ἑρμηνεία τοῦ πνεύματος τῶν δραματικῶν ἔργων, μόνο ἐνδείξεις μποροῦμε νὰ συλλάβομε ποῦ καὶ ποῦ. Ἡ σκηνοθεσία καὶ οἱ φορεσιὲς δὲν ἀποτελοῦνε πιὰ σήμερα τίποτα τὸ ἐξαιρετικό. Ἡ περιστροφικὴ σκηνή, ἡ σκηνὴ μὲ τὶς πολλὲς σύγχρονες ὑποδιαιρέσεις· τὰ σκηνικὰ τῶν τριῶν διαστάσεων καὶ τοῦ ἀληθινοῦ φόντου, ἡ ποικιλία καὶ ἡ ἑνότητα στὴν κίνηση πολλῶν ἠθοποιῶν μαζί, κλπ. εἶναι ἀποχτήματα παγιοποιημένα κάθε θεατρικῆς ἐργασίας. Δὲν εἴμαστε ἱστορικοὶ τοῦ θεάτρου γιὰ ν' ἀποφανθοῦμε ἂν ὅλ' αὐτὰ ὀφείλονται μόνο στὸ Ραΐνχαρτ ἢ καὶ στὶς προσπάθειες ἄλλων συγκαιρινῶν του. Αὐτὸ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει. Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν ἡ εἰσαγωγὴ τῶν παλιῶν αὐτῶν νεωτερισμῶν ἀρκεῖ γιὰ νὰ φέρει μιὰν ἀναγέννηση τοῦ θεάτρου. Δυστυχῶς ὄχι. Εἴδομε στὸ Ἐθνικό, βλέπομε ἀπὸ τὶς φωτογραφίες αὐτοῦ τοῦ τόμου, πὼς μὲ ὅλα αὐτὰ μπορεῖ ἀξιόλογα νὰ συμβαδίζει μιὰ ξεπερασμένη γεμάτη στόμφο ἀπαγγελία, καὶ μιὰ παρανόηση τοῦ δραματικοῦ ἢ ποιητικοῦ πνεύματος τοῦ ἔργου. Ἡ φωνὴ ὅμως τοῦ Ραΐνχαρτ: «πίσω πρὸς τὸν ἠθοποιό», μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ γίνει σημερινὸ καὶ αἰώνιο κήρυγμα. Οἱ ἀνάμνησες τῶν συνεργατῶν τοῦ μᾶς τὸν δείχνουν ἐμπνευστὴ φιλελεύθερο, ποὺ ἀφήνει κάθε πρωτοβουλία νὰ ἐκδηλωθοῦν ὅπως τοὺς ταιριάζει σ' ὅσους παρασταίνουν. Πολλὲς φορὲς τὸ ἴδιο ἔργο παίρνει ὁλωσδιόλου ἀλλιώτικο χαραχτῆρα, ὅταν ἀλλάσσουν τὰ δυὸ τρία κύρια πρόσωπα τῶν ἠθοποιῶν. Ἔλειπε, μπορεῖ νὰ ὑποθέσει κανείς, ἀπὸ τὸ Ραΐνχαρτ ἡ ἐνιαία πνευματικὴ ἄποψη, ἢ ἔλειπε ἡ ἐπιβολή της πάνω στοὺς ἄλλους· αὐτὴ τὴν ἔλλειψη πρέπει νὰ τὴ θεωρήσομε εὐτύχημα. Ἕνας ἄνθρωπος, εἶναι κατ' ἀνάγκη πεπερασμένος, βλέπει μόνο ἀπὸ μιὰν ὀπτικὴ γωνία· ἀλλίμονο γιὰ τὸ θεατρο ἂν αὐτὴ ἡ γωνία εἶναι ἠθοπλαστικὴ μὲ τὴ στενὴ σημασία, ἂν τὸ θέατρο θεωρηθεῖ βῆμα γιὰ κήρυγμα, γι' ἀναμορφωτικὸ φανατισμό. Τότε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῶν αἰώνων, ἰδίως δὲ τῆς συγκαιρινῆς μας ἐποχῆς ποὺ δὲν ἔχουνε πάρει ἀκόμα τὸ χρίσμα τῆς παράδοσης. ἢ ἀπορρίπτονται ἀπὸ τὰ πρίν, ἢ διαστρέφονται ἀνεπανόρθωτα. Ἐνῶ μέσα στὶς πολλὲς ἰδιοσυγκρασίες τῶν ἠθοποιῶν εἶναι πιθανότερο νὰ βρεθοῦνε γιὰ κάθε ἔργο μία ἢ δυό, ποὺ ἐπειδὴ ἀνταποκρίνονται ἀπὸ φυσικοῦ τους στὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφεα του ἢ στὸ χαραχτήρα τοῦ τάδε ἥρωα θὰ δώσουνε τὸν τόνο στὴν ὅλη παράσταση, ἂν ἀφεθοῦν ἐλεύτερες. Σπάνιες εἶναι ἐννοεῖται οἱ ἀποστρογυλωμένες ὑποκριτικὲς ἰδιοφυΐες, ποὺ «τίποτα ἀνθρώπινο δὲν τοὺς εἶναι ξένο». Καὶ γιὰ τοῦτο ἴσως δὲν εἶναι τὸ καλύτερο σύστημα νὰ θεωροῦνται οἱ ἠθοποιοὶ σὰν ἰσόβιοι ὑπάλληλοι, καὶ νὰ μὴν ἔρχεται στὸ σύνολο ἑνὸς θιάσου καμμιὰ νέα πνοὴ ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμο. Γιατὶ βέβαια τὰ ἀριστοῦχα φυντανάκια τῆς Σχολῆς Θεάτρου δὲν προσθέτουν καμιὰ πεῖρα, καμιὰ πρωτοτυπία, ἐξὸν ἂν εἶναι ἔμφυτες μεγαλοφυΐες· καὶ τὸ μέλλον ἑνὸς ἱδρύματος δὲ μπορεῖ νὰ στηριχτεῖ σὲ μιὰν τέτοια ἀπίθανη πρόβλεψη. Ἀφήνω ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μας ἡ ἀξιοσέβαστη ἀσφάλεια ἑνὸς κρατικοῦ ὑπαλλήλου δὲν εἶναι ἡ πιὸ κατάλληλη ζωὴ γιὰ ν' ἀναπτύξει καλλιτεχνικὲς ἰδιοσυγκρασίες. Γι' αὐτὸ θὰ μιλήσομε σ' ἑπόμενο σημείωμά μας.

Ἀναμφισβήτητα ἐπίσης βγαίνει ἀπὸ τὸν τόμο αὐτὸ τὸ

συμπέρασμα πὼς ἡ ἑρμηνεία ποὺ δίνει ὁ Ραΐνχαρτ, στὰ ἔργα πλείστων ἐποχῶν καὶ λαῶν δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ ὡς ἡ ἀπόλυτα σωστὴ καὶ ἡ μόνη ταιριαστή. Εἶναι Γερμανικὴ ἑρμηνεία: το ἀγγλικο χιοῦμορ, ἡ Γαλλικὴ χάρη, ἡ μοιραία τραγικότητα τῶν ἀρχαίων δραμάτων, μεταμορφώνονται κατὰ τὴν ἀντίληψη ποὺ μπορεῖ νὰ βρεῖ ἀνταπόκριση στὶς ψυχὲς καὶ στὸ μυαλὸ τῶν σύγχρονων Γερμανῶν. Κι' ἐδῶ βρίσκεται τὸ φοβερότερο λάθος τῆς πιστῆς μίμησης. Στὸ ὑποσυνείδητο ὑπόστρωμα τοῦ λαοῦ του καὶ τῆς ἐποχῆς του βασίστηκε ὁ Ραΐνχαρτ, κ' ἔτσι ἔνιωσε τὶς λαχτάρες τῶν ἡρώων ὅλων τῶν θεάτρων. Ἕνας ἕλληνας ἠθοποιὸς καὶ σκηνοθέτης δὲν ἔχει, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἔχει τὶς ἴδιες προϋπόθεσες. Δὲν θέλω νὰ εἰπῶ πὼς σὲ κάθε ἔργο πρέπει μεταφυσικὰ νὰ ψάχνομε γιὰ νὰ βροῦμε μιὰ κρυμμένη Ἑλληνικότητα. Μὰ εἴτε τὸ ξέρομε, εἴτε ὄχι - καλύτερα μάλιστα ἀσυνείδητα- ὑπάρχει μέσα μας βαθειὰ μιὰ γενικὴ κοσμοθεωρία, ἕνας ἰδιαίτερος τρόπος ποὺ γελᾶμε, κλαῖμε, ἀστειευόμαστε, ἀπολαβαίνομε, συμπονοῦμε, ἐνθουσιαζόμαστε. Ἀλλίμονο ἂν θελήσομε νὰ τοὺς ὑποκαταστήσομε ἐκεῖνα ποὺ κάνει ὁ Γερμανὸς ἢ ὁποιοςδήποτε ἄλλος στὶς ἀνάλογες περιστάσεις. Ἂν εἴμαστε ὁπωσδήποτε λαὸς ζωντανός, μὲ κάποια δικό του πολιτισμό, ἔστω καὶ ἀσύγκριτα κατώτερο ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλον συγκαιρινό μας, ἂν ἔχομε ἔστω κάποια ἀνθρώπινη ἰδιοσυγκρασία, θὰ ἔχωμε καὶ μιὰ ὡρισμένη ἀνταπόκριση μὲ τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα τῶν μεγάλων ποιητῶν, θἄχομε δικό μας τρόπο νὰ δονούμαστε ἀπ' αὐτά. Ἐκ τῶν προτέρων δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ καθορίσει. Οὔτε καὶ θ' ἀρνηθοῦμε πὼς ὅλοι μας ἐπηρεαζόμαστε, ποιὸς λίγο, ποιὸς πολύ, ἀπὸ τὶς σπουδές μας καὶ τὶς ὑλικὲς ἢ πνευματικὲς ἀπήχησες τῶν Εὐρωπαϊκῶν πολιτισμῶν, ποὺ φτάνουν ὡς ἐμᾶς, πολλὲς φορὲς ὁλωσδιόλου συμπτωματικά. Οἱ ἀπήχησες αὐτὲς θεωρήθηκαν ὡς τώρα ἀπὸ ἄλλους μὲν ὡς βλαβερὲς καὶ ἀπορριπτέες, κι' ἀπὸ ἄλλους ὡς ἡ μόνη πραγματικότητα τῆς σημερνῆς μας ζωῆς. Καὶ οἱ δυὸ ἀντιλήψεις εἶναι δουλικές. Ὁ ἐλεύτερος ἄνθρωπος δὲν φοβᾶται τὶς ἐπιδράσεις· τὶς δέχεται ὅλες, τὶς μελετάει μὲ ἀγάπη καὶ ἀμεροληψία, ἀφήνεται μάλιστα πολλὲς φορὲς νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὰ ρεύματά τους, βέβαιος πὼς νωρὶς ἢ ἀργὰ θὰ ξανάβρει τὸ κέντρο τοῦ ἑαυτοῦ του, πλουτισμένο. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀτόμου ἢ τοῦ λαοῦ ποὺ ἀξίζει νὰ ζήσει, δὲν εἶναι παθητικὸς καθρέφτης, ποὺ ἄλλοι σκεπάζουν ἀπὸ φόβο μὴ λερωθεῖ, κι' ἄλλοι στρίβουνε πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντα· εἶναι διαθλαστικὸ μέσο μὲ δική του ἰδιοσυγκρασία, καὶ μ' ἕνα σκοτεινὸ βάθος ὅπου συντελεῖται τὸ μυστήριο τῆς ἕνωσης τοῦ ξένου μὲ τὸ δικό μας. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐδέχτηκαν ἐπίδραση ἀπὸ παντοῦ, Αἴγυπτο, Φοινίκη, προελληνικοὺς Κρητικοὺς ἢ Αἰγαίους, Πέρσες. Καὶ κάθε λογῆς. πῆραν ὅπλα, ἐργαλεῖα, λέξεις, τέχνες, ντυσίματα, θεούς. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἕνας πολιτισμὸς τόσο μοναδικός, ποὺ οἱ παλιότεροι σοφοὶ τὸν ὀνόμαζαν «αὐτοφυῆ». Ἀσυνείδητα, μὲ βαθὺ καὶ στέρεο ἔνστιχτο, γινόταν μέσα τους ἡ ἐπιλογή, καὶ ἀνεπαίσθητα ἡ μίμηση μεταμορφωνόταν σὲ δημιουργία. Ἐμεῖς, τώρα, δὲν ξέρομε οὔτε νὰ μιμηθοῦμε. Γιατὶ ἂν μιμούμαστε τὸν Ραΐνχαρτ ὅπως πρέπει, δὲν θὰ μεταφέραμε τὶς μακέτες του, τὶς χειρονομίες του στὸν Οἰδίποδα, καὶ τὸν τρόπο ποὺ παρασταίνει τὸ Σαίξπηρ ἢ τὸν Γκαλσγουόρθυ, ἀλλὰ τὴν πολυτροπία του, τὸ κέφι γιὰ πειραματισμό, τὴν ἐλευθερία ποὺ ἄφηνε στοὺς ἠθοποιούς, τὴν ἐξυπνάδα του στὸ διάλεγμα τῶν συνεργατῶν του, τὴν ἀκούραστη ἐργασία του, τὴν προσαρμογή του στὶς ἑκάστοτε περιστάσεις. Καὶ δὲ θὰ βρισκόμαστε ἔτσι στὴν κάπως περίεργη θέση νὰ θαυμάζουμε ὡς αἰώνια πρότυπα τὶς σκηνοθεσίες καὶ τ' ἀνεβάσματα ποὺ ἐκεῖνος ἔχει ἤδη ἀπαρνηθεῖ, καὶ νὰ βρίζομε ὅ,τι τώρα ἀγκαλιάζει.

Μ' ἕνα λόγο: ἡ σημερινὴ κρίση τοῦ θεάτρου, καὶ δὲν ἐννοοῦμε τὴν οἰκονομική, δὲν μπορεῖ νὰ διορθωθεῖ μὲ τὰ μέσα ποὺ υἱοθέτησε ὁ Ραΐνχαρτ τὸ 1905. Ἀλλὰ μπορεῖ ἴσως νὰ βρεθεῖ ἕνας δρόμος, ἂν ἐπικρατήσει τὸ πνεῦμα ποὺ τὸν ὁδηγοῦσε τότε: Μιὰ βαθειά, ἀτόφυα λαχτάρα γιὰ τὴν αἰσθητικὴ χαρὰ ποὺ δίνει τὸ θέατρο, ἕνα κέφι γιὰ ἀτελείωτο πειραματισμό, μιὰ πολυμέρεια στὴ μόρφωση τῶν ἠθοποιῶν, συνεργασία κ' ἐλευτερία, καὶ τέλος μιὰ δημιουργικὴ ἀποδοχὴ τῶν σημερινῶν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν συνθηκῶν τοῦ πολιτισμοῦ μας.

ΑΝΑΝΤΑ

Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ : ΤΟ ΤΕΧΝΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Τὰ «Τεχνικὰ Χρονικὰ» ἀφιέρωσαν ἰδιαίτερον ὀγκῶδες τεῦχος μὲ πλῆθος χρωματιστῶν κλπ. χαρτῶν διὰ τὸ τεχνικὸν πρόγραμμα τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, τὸ ὁποῖον κατηρτίσθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῶν Τεχνικῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Δήμου κ. Ἡλία Κριμπᾶ.

Τοῦ προγράμματος τούτου προτάσσεται ἐν εἴδει εἰσηγήσεως ἄρθρον τοῦ δημάρχου κ. Κ. Κοτζιᾶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ θέσις τοῦ Δημαρχου ἔναντι τοῦ Τεχνικοῦ προγράμματος τοῦ Δήμου».

Ἐπὸ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Κ. Κοτζιᾶ καὶ τοῦ τεχνικοῦ προγράμματος τοῦ Δήμου πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι ἕνα ὡραῖον καὶ ἐνθαρρυντικὸν πόρισμα δύναται νὰ συναχθῆ. Τὸ πόρισμα ὅτι καὶ ὁ κ. Κ. Κοτζιᾶς εὑρίσκεται ὡς δήμαρχος στὴ θέσιν του καὶ ὁ κ. Κριμπᾶς ὡς πεπειραμένος μηχανικός, ἐπίσης.

Καὶ ὁ ἕνας, ὡς δήμαρχος καὶ ὁ ἄλλος, ὡς μηχανικός, φαίνεται ν' ἀντελήφθησαν βαθύτατα, ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἀπό τε διεθνοῦς ἀπόψεως καὶ ἀπὸ Ἑλληνικῆς πρέπει νὰ γίνῃ πόλις σύγχρονος ἀντὶ πάσης θυσίας, καὶ ὅτι διὰ νὰ γίνουν οἱ Ἀθῆναι πόλις, δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται περιττὴ καμμία θυσια.

Θυσίαι οἰκονομικαὶ καὶ ἐκ μέρους τοῦ κράτους καὶ ἐκ μέρους τῶν δημοτῶν, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ θυσίαι δημοτικότητος ἐκ μέρους πρώτου τοῦ Δημάρχου, δεδομένου ὅτι μὲ τὰς θυσίας αὐτὰς αἱ Ἀθῆναι δὲν θὰ ἀναχθοῦν μόνον ἀπὸ ἠθικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως εἰς τὴν πρέπουσαν θέσιν των, ἀλλὰ καὶ ἀκόμη θὰ μεταβληθοῦν εἰς πηγὴν πλούτου καὶ διὰ τοὺς δημότας καὶ διὰ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους.

Ἀλλὰ πρὸ παντός, διὰ νὰ γίνουν ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸν Δῆμον τὸ κῦρος του, ν' ἀναγνωρισθῆ νομοθετικῶς ἡ ἀρμοδιότης τοῦ ἐν ἄλλοις λόγοις ἐπὶ τοῦ οἴκου του, τὸν ὁποῖον αὐτὸς νὰ δικαιοῦται νὰ διευθύνῃ, ὡς ὅλοι οἱ Δῆμοι τοῦ κόσμου Διότι τὸ Κράτος δὲν ἀπεγύμνωσε ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν Δῆμον μόνον ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους καὶ στοιχειώδεις του πόρους, δὲν ἐπέβαλε μόνον εἰς τὸν Δῆμον μὲ τὴν πολιτικὴν τῶν κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεων καὶ τὴν ἐπ' ἄπειρον ἐπέκτασιν τοῦ σχεδίου πόλεως, πράγμα τὸ ὁποῖον συνεπήγετο τεραστίας δαπάνας ὁδοποιίας, φωτισμοῦ ὑδρεύσεως, καθαριότητος ὑπονόμων κλπ. ἀλλ' ἀπεγύμνωνεν ἐπίσης ἐκ παραλλήλου τὸν Δῆμον καὶ ἀπὸ πλείστας του ἀρμοδιότητας, δηλ. ἀπὸ πλείστους του πόρους.

Δὲν ὑπάρχει παράδειγμα Κράτους συγχρόνου ποὺ νὰ ἔχῃ συμπεριφερθῆ μὲ τὴν τοσην ἀστοργίαν εἰς τοὺς Δήμους του, οὔτε παράδειγμα Κράτους ποὺ νὰ μὴ ἔχῃ ἀντιληφθῆ τί σημαίνει Δῆμος, ἀλλὰ κυρίως τί σημαίνει ἡ Πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἀπό τε ἱστορικῆς ἀπόψεως, ἀπό τε ἀρχαιολογικῆς, κλιματολογικῆς, γεωγραφικῆς καὶ ἑπομένως, δηλαδὴ τουριστικῆς καὶ οἰκονομικῆς.

Ὁ κ. Κοτζιᾶς ὁμιλῶν περὶ τῶν Ἀθηνῶν λέγει ὡς ἐμπνευσμένος ἱεροφάντης τὰ ἑξῆς:

«Αἱ Ἀθῆναι δὲν εἶναι Δῆμος ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν, ἣν ὁ νόμος διαγράφει.

«Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ συνισταμένη τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἓν εἶδος Ὑπερδήμου.

«Συγκεντρώνουν πᾶσαν κίνησιν, ἐκπέμπουν πᾶσαν σκέψιν. Ἡ πόλις αὐτὴ εἶναι ἡ Ἑλλὰς τῆς Ἑλλάδος, εἶναι τὸ ἐπίκεντρον παντὸς ἑλληνικοῦ ἰδανικοῦ. Εἶναι ὁ καταυγάζων τοὺς ἀπανταχοῦ Ἕλληνας, —φάρος.

«Τὴν θέσιν αὐτὴν καθωρισαμεν καὶ τὰς ἀνάγκας μιᾶς τοιαύτης πόλεως πρέπει νὰ ἱκανοποιήσῃ ὁ Δῆμος».

Ἀλλ' ἡμεῖς ὑπερθεματίζοντες εἰς ὅσα λέγει ὁ κ. Κοτζιᾶς, θὰ ἐπροσθέταμεν:

«Αἱ Ἀθῆναι δὲν εἶναι προωρισμέναι ν' ἀνήκουν μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα,

'Αλλ' ἀνήκουσα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Πολιτισμοῦ. ἀφοῦ ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ αὐτοῦ ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὸ συμφέρον, τὸ ἠθικὸν καὶ τὸ οἰκονομικόν, ν' ἀναχθῇ εἰς θέσιν τοιαύτην μεταξύ τῶν συγχρόνων πόλεων ὥστε νὰ μὴ ὑστερῇ κατ' οὐδὲν καὶ ἀπὸ καμμίαν ἀπὸ ἀπόψεως συγχρόνων comfort καὶ τοῦτο διὰ νὰ ὑψοῦται πάντοτε, ὡς κορωνὶς μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Εὐρώπης ἀπὸ ἀπόψεως πνευματικῆς, ὡς προαιωνίου κοιτίδος, τοῦ ὑψηλοῦ, τοῦ ὡρ ίου καὶ πάντων τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἰδεωδῶν.

'Αλλὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου τούτου σκοποῦ, θά ἐχρειάζετο ὁ Δῆμος 'Αθηναίων νὰ γίνῃ πράγματι Δῆμος. Δῆμος μὲ ὅλας τὰς ἁρμοδιότητας τῶν Δήμων τῶν συγχρόνων πολιτισμένων Κρατῶν, καὶ μὲ ὅλα ἑπομένως τὰ δικαιώματα ἐπὶ των δημοτικῶν πόρων αὐτοῦ. 'Αλλ' ἀκούσατε τί λέγει ὁ κ. 'Ηλ. Κριμπᾶς, ὁ γενικὸς διευθυντὴς τῶν Τεχνικῶν 'Υπηρεσιῶν τοῦ Δήμου περὶ τοῦ καταντήματος αὐτοῦ:

«Ὁ Δῆμος δὲν ἔχει τὴν ἁρμοδιότητα νὰ ρυθμίσῃ π.χ. τὴν κυκλοφορίαν εἰς τὰ Χαυτεῖα, νὰ μετακινήσῃ ἕνα περίπτερον νὰ σηκώσῃ μίαν κ λώναν. Ὁ Δῆμος καθαρίζει την ὁδόν Σταδίου ἀπὸ τῆς 7ης—8ης π. μ. καὶ εἰς τὰς 8 1)2 π.μ. ἡ ὁδὸς αὕτη γεμίζει ἀπὸ σωροὺς χωμάτων μὲ τὸ σκούπισμα τῶν Καταστημάτων ἀλλ' ὁ Δῆμος εἶναι ἀνσρμόδιος νὰ ἐπεμβῇ! Ἕνας ἰδιώτης ἐγείρει οἰκοδομὴν εἰς τὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου καὶ τὰ κάρρα του καταστρέφουν τὰ πεζοδρόμια μὲ τὸ νὰ γεμίζουν μὲ χώματα κλπ. Ὁ Δῆμος ὅμως εἶναι ἀνσρμόδιος νὰ προστατεύσῃ τὴν κεντρικωτάτην ταύτην ὁδὸν καὶ την κυκλοφορίαν της».

«Ὁ τουρισμὸς ἀναγγέλλει ἐξωραϊσμὸν τοῦ Λυκαβητοῦ ἀλλ, ὁ Δῆμος τὰ μανθάνει ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας!»

«Ἡ ἐπιτροπὴ κήπων καὶ δενδροστοιχιῶν σκαλίζουσα τὰς δενδροστοιχίας ἀφηνει τὰ χώματα εἰς τὰ πεζοδρόμια. Ὁ Δῆμος ὑποχρεοῦται ἁπλῶς νὰ μαζεύσῃ τὰ χώματα ὅταν τὸ μάθῃ».

«Πληθώρα ὀργανισμῶν, ἑταιριῶν, Ταμείων, διαχειρίζονται καὶ τὰ στοιχειώδη ζητήματα τῆς πόλεως διότι παρ' ὅλων ἀγνοεῖται ὁ Δῆμος χάρις εἰς τὴν νομοθεσιαν μας».

Καὶ καταλήγει ἡ Τεχνικὴ 'Υπηρεσία τοῦ Δήμου μὲ τὰ ἑξῆς, αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τραγικα, διὰ τὸ κατάντημα τοῦ Δήμου 'Αθηναίων.

«Ζητεῖται ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Δήμου ὡς νοικοκύρη εἰς τὸ σπίτι του, μὲ πάντα ἔλεγχον τῶν προϊσταμένων ἀρχῶν».

'Αλλ' αὐτὸ σημαίνει καὶ τὸ ὅτι ζητεῖ ὁ Δῆμος τὰς στοιχειώδεις προσόδους του, διότι μὲ προϋπολόγισμα ἐκ δρ. 154 000.000, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκπίπτονται αἱ ἀποδόσεις εἰς ἄλλας κοινοτητας κλπ. ἐκ δρ. 34.200.000 καὶ ὡς ἐκ δρ 67.900.000 ὑποχρεωτικὰς δαπάνας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀπολύτως τίποτε, ἐφ' ὅσον δὲν ἀπομένουν ἢ μόνον δρ, 52.900,000 μὲ τὰς ὁποίας ὁ Δῆμος ὑποχρεοῦται ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ ἐκ δρ. 93.000.000 κυμαινόμενον χρέος του καὶ μαζὶ μὲ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ καὶ ἅπαντα τὰ Τεχνικὰ Ἔργα, τὰς Τεχνικὰς λειτουργίας καὶ τὴν Κοινωνικὴν Πρόνοιαν 'Αλλ' ἡ πολις τῶν 'Αθηνῶν διὰ νὰ γίνῃ πράγματι πόλις σύγχρονος ἔχει πλείστας ἀνάγκας. Ὁ κ. 'Ηλ. Κριμπᾶς τὰς καθορίζει ἀναλυτικῶς καὶ μὲ πολὺ σαφεῖς πίνακας.

Ἐν πρώτοις τὴ Τεχνικὰ ἔργα ἐντὸς τοῦ Σχεδίου τῆς πόλεως διαιρούμενα εἰς 4τμήματα ἀπαιτοῦν δαπάνην ἐκ δρ. 320,000 000. Σὲ ὁδοποιΐα εἰς 5 τμήματα διηρημένη ἀπαιτεῖ δρ. 1.500,000.000. Τὰ ἀντιπλημμυρικὰ καὶ αἱ ὑπόνομοι δρ 220.000 000. Τὸ Νεκροταφεῖον δρ. 12.000.000, τὸ Δημοτικὸν Μέγαρον δρ. 6.000.000. Οἱ Κῆποι καὶ δενδροστοιχίαι δρ. 20.000.000. Αἱ αὔθουσαι προχείρου καλλωπισμοῦ δρ. 1.000.000 ἤτο τὸ ὅλον δρ. 2.085.000.000!...

Εἰς τὰ ἀνωτέρω δὲν συμπεριλαμβάνονται ἔργα ἀναγκαῖα διὰ λογαριασμὸν τρίτων, ὡς πεζοδρόμια, λαχαναγορὰ κ.τ.λ. πού ἀπαιτοῦν τὸ ποσὸν τῶν δρ. 425.000.000. Δὲν συμπεριλαμβάνονται ἐπισης εἰς τ' ἀνωτέρω ἀπαιτούμενα διὰ τὴν καθαριότητα 25 000.000 τὸν ὁριστικὸν φωτισμὸν δρ. 100.000.000 τὴν Κοινωνικὴν Πρόνοιαν 100.000.000 τὴν Προστασίαν τοῦ παιδιοῦ δρ. 16.000.000, τὰ Κέντρα Δημοτικῆς Συνοικιακῆς Μερίμνης μὲ ἄσυλον ἀστέγων δρ. 27.000. 00.

'Αλλ' ἐπειδὴ τὴν κατασκευὴν ἁπάντων τῶν ἀνωτέρω ἀναγκαιοτάτων ἔργων τὴν προβλέπει τὸ Τεχνικὸν πρόγραμμα ἀπὸ τοῦ 1935—1942 ἀνάγκη νὰ γνωσθῇ ὅτι διὰ τὴν περίοδον 1935—1938 ἐπὶ ἔργων διὰ τὰ ὁποῖα θὰ δαπανηθοῦν 936,000.000 θ' ἀπαιτηθῇ ἐτησίως τὸ ποσὸν τῶν δρ. 94.485.000 διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν τοκοχρεωλυσίων τῶν δανείων τὰ ὁποῖα θὰ δεήσῃ νὰ συναφθοῦν, διὰ δὲ τὴν περίοδον 1939—1942 θ' ἀπαιτηθῇ τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν 150.000.000 ἐτησίως.

Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν νὰ κατανοήσωμεν ὅτι μὲ ἕνα τοιοῦτον τεχνικὸν πρόγραμμα αἱ 'Αθῆναι μέχρι τοῦ 1942 θὰ λάβουν μίαν ὄψιν ἐντελῶς διαφορετικὴν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ προσελκύουν ξένους ἀπολύτως περισσοτέρους ἢ σήμερον, τὸ κράτος ἔχει συμφέρον νὰ φροντίσῃ ἀμελητεὶ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὡραίου τούτου τεχνικοῦ προγράμματος τοῦ Δήμου 'Αθηναίων. Καὶ μόνον ἀπὸ ἀπόψεως τουριστικῆς ἂν ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα, συμφέρει ὡς πρόγραμμα ὄχι μόνον ἐκπολιτιστικόν, ἀλλὰ καὶ παραγωγικώτατον ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως.

Ἐκεῖνο συνεπῶς πού προέχει σήμερον εἶναι τοῦτο:

Νὰ μελετηθῇ ἀπὸ ὅλον τὸν πολιτικόν μας κόσμον τὸ Τεχνικὸν πρόγραμμα τοῦ Δήμου καὶ νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ἀπὸ κοινοῦ πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτοῦ, καὶ τὸ ταχύτερον.

Ἄλλως τε ὅσο καὶ ἂν ἐξετασθῇ ἀπὸ ἄλλης ὁπόψεως τὸ ζήτημα θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι μὲ τὰ ἐκ δρ. 2.446.000.000 ποσὰ πού ἀπαιτοῦνται διὰ τὰ διαλ)σμὸν τοῦ Δήμου διάφορα ἔργα καί μὲ τὰ 435.000.000 πού ἀπαιτοῦνται διὰ τὰ διὰ λ)μὸν τρίτων δημοτικὰ τοιαῦτα, θὰ δοθῇ εἰς τὰς ἀγορὰς 'Αθηνῶν καί Πειραιῶς μιὰ τοιαύτη κίνησις ἐμπορικὴ καθ' ὅλην τὴν μέχρι τοῦ 1942 πενταετίαν καὶ θὰ ἀπασχοληθοῦν τόσαι χιλιάδες ἐργατῶν, ἐργολάβων, μηχανικῶν, ἀρχιτεκτόνων, τεχνητῶν κλπ. ὥστε μέγα μέρος ἐκ τῶν δαπανῶν αὐτῶν νὰ ἐπιστρέφῃ ἀμέσως εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον ὑπὸ διαφόρους μορφας εἴτε ὑπὸ τύπον ἐμμέσων φόρων, εἴτε ἀμέσων διὰ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν π.χ. κλπ.

Ἂς μὴ ἐμφιλοχωρήσῃ κανεὶς διστογμὸς οὔτε εἰς τοὺς ἁρμοδίους κυβερνήτας οὔτε εἰς τὸν ἄλλον πολιτικὸν κόσμον διὰ νὰ συμφωνήσῃ ἐκ τῶν προτέρων. Πρ πει ὅλοι νὰ πεισθοῦν ὅτι πρόκειται περὶ θυσιῶν πλέον ἢ ἀναγκαιοτάτων καί περὶ δαπανῶν παραγωγικωτάτων, διὰ τῶν ὁποίων καὶ ὁ μέγας ἠθικὸς σκοπός, τῆς ἀναγωγῆς τῶν 'Αθηνῶν εἰς ὑψηλὸν ἐπίπεδον πολιτισμοῦ θὰ ἐπιτευχθῇ καὶ ὁ παραγωγικὸς θὰ ἐνισχυθῇ. 'Αλλὰ ταυτοχρόνως καὶ ὁ κοινωνικός διότι θὰ ἀπασχοληθοῦν ὡ εἴποιεν ἀμέσως καὶ ἐμμέσως μαζὶ μὲ παλλὰ κεφάλαια καὶ πλεῖσται χεῖρες καὶ πλεῖσται κεφαλαί, ἤτοι ἐργάται καί ἐπιστήμονες, τεχνῖται, βιομήχανοι καὶ ἔμποροι καὶ παντὸς εἴδους ἐπαγγελματίαι, χωρὶς νὰ ὑπάρξῃ ἀνάγκη νὰ ἐξαχθοῦν ἢ ἐλάχιστα κεφάλαια πρὸς προμήθειαν εἰδῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἐὰν μάλιστα τὸ Τεχνικὸν πρόγραμμα τῶν 'Αθηνῶν συνδυασθῇ μὲ τὰ τεχνικά προγράμματα τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν λειτονικῶν κοινοτήτων πού πρέπει νὰ τὰ παρουσιάσουν, καὶ σκοπιμώτερον θά ἦτο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ ἀποδοτικώτερον εἰς κίνησιν κεφαλαίων καὶ ἐργασίας καὶ εἰς τελικὰ ἀποτελέσματα. 'Αλλ' ἐφ' ὅσον προΐσταται τοῦ Δήμου ὁ κ. Κ. Κοτζιᾶς μὲ βοηθοὺς τὸν κ. 'Ηλ. Κριμπᾶν καὶ Παπαλεξάνδρου δὲν δύναται νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ κανεὶς διστασμὸς ὅτι ἐπὶ τῆς Δημαρχίας του θὰ ἐπιτελεσθοῦν σπουδαιότατα ἔργα. Ἀπόδειξις ὅτι ἤδη ἐπετεύχθησαν τὰ ἑξῆς:

Νὰ ἱδρυθῇ Ταμεῖον Σχεδίου πόλεως διὰ νὰ ρυθμίσῃ ἅπαξ διὰ παντὸς τὸ σχέδιον τῶν 'Αθηνῶν, τὸ ὁποῖον νὰ περιορισθῇ διὰ δημιουργίας πρασίνου 7.710 στρεμάτων. Δεύτερον δι' εἰδικῆς συμβάσεως τοῦ 'Υπουργείου Συγκοινωνίας ρυθμίζονται αἱ ἐργασίαι τῆς καλύψεως ὅλων τῶν ρευμάτων καὶ τῆς ἐκτελέσεως ὅλων τῶν ἀντιπλημμυρικῶν ἔργων τοῦ Κηφισσοῦ καὶ τοῦ 'Ιλισσοῦ.

Δυνάμει ἀναγκαστικοῦ νόμου χορηγεῖται εἰς τὸν Δῆμον ἐπὶ μίαν πενταετίαν τὸ ποσὸν τῶν δρ. 100.000.000 ἀνὰ δρ 5.000,000 ἐτησίως διὰ τὴν ἵδρυσιν Νοσοκομείου Δημοτικοῦ ἐκ 1000 κλινῶν. Συνωμολογήθη δάνειον ἐκ δρ. 115.000.000 πρὸς συνέχισιν τῆς ὁδοποιΐας, ἵδρυσιν λαϊκῶν λουτρῶν πλατείας Καραμάνου καὶ ἐξωραϊσμὸν διαφόρων συνοικιῶν καὶ ἰδίως τῶν πλατειῶν, σταθμῶν Λαυρίου καὶ Λαρίσσης. Προκηρύσσονται διεθνῶς ἡ καθαριότης τῆς πόλεως καὶ τὰ Νέα μεγάλα σφαγεῖα.

Διαπραγματεύσεις ἤρχισαν μὲ τὴν 'Αγροτικὴν Τράπεζαν διὰ τὴν ἀνέγερσιν φρουταγορᾶς καὶ λαχαναγορᾶς μὲ εἰδικὰ ψυγεῖα.

Ὁ κ. Κοτζιᾶς τὴν ἐπαύριον τῆς ἀναρρήσεώς του εἶπε'

Τὸ πρῶτον ἔτος θα εἶναι ἔτος ἀνασυντάξεως καὶ ἀνασυγκροτήσεως, τὸ δεύτερον δημιουργικόν, Καὶ βλέπομεν ὅτι τοῦτο γίνεται. Ἂς τοῦ σφίξωμεν λοιπὸν εἰλικρινῶς τὸ χέρι

ΧΡ. ΒΑΣΙΛΑΚΑΚΗΣ

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΥ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

(8 μεάγλοι εἰκονογραφημένοι τόμοι· ἕκαστος δραχ. 120. Τιμημένο ἔργο μὲ τὸ βραβεῖο τῆς 'Ακαδημίας).

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΤ' ΑΥΤΑΣ Ο ΣΤ' ΤΟΜΟΣ. ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΤΟΝ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ (Στοὰ Πεσμαζόγλου 1 — ΑΘΗΝΑ)

ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΠΝΟΥΚΑΓΙΑ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΡΩΜΑΙΑ

'Αξιόλογος ἐπιστημονικὴ καὶ ἱστορικὴ μελέτη γραμμένη ἀπὸ τὸν εἰδικώτερον ἐπιστήμονά μας.

ΑΝΔΡΕΟΥ Μ. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Πολυτιμότατον σύγγραμμα γιὰ κάθε φιλομαθῆ θέλοντα νὰ γνωρίσῃ τὴν πολιτικὴ ἱστορία τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ τόπου κατὰ τὰ ἔτη 1815—1864

ΜΙΧ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ (ΡΗΓΑ ΡΑΓΙΑ)

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Τόμος ἀπὸ 250 σελίδες καὶ πολυτελέστατος· τιμὴ δρχ. 100.

τοῦ ἰδίου: ΓΚΙΟΥΛΙΣΤΑΝ

Τὸ περίφημο βιβλίο τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Σαάδῃ, σὲ ἐξαιρετικα ἐπιμελημένη μετάφραση.—Θὰ εἶναι ἕτοιμα τὸ Σεπτέμβριο

ΣΤΟ 14ον ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

"ΔΙΑΒΑΣΕ ΜΕ,,

ΔΗΜΟΣΙΕΥΕΤΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ Π. ΜΑΝΤΕΓΚΑΤΣΑ «ΑΓΑΠΕΣ ΠΟΥ ΣΒΥΝΟΥΝ» ΚΑΤΑ ΔΙΑΣΚΕΥΗΝ ΤΟΥ ΓΝΩΣΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ κ. Γ. Α. ΑΣΗΜΑΚΗ

«ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΜΑΤΙ»

ΑΓΓΕΛΙΑ: Μὲ ἐξαιρετικὴ καλαισθησία ἐκυκλοφόρησε ἡ ἀγγελία τῆς μηνιαίας καλλιτεχνικῆς περιοδικῆς ἐκδόσεως «ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΜΑΤΙ». Τὸ περιοδικὸ βγαίνει τὸ Σεπτέμβριο ἀπὸ μία ὁμάδα «φίλων». Διευθυντὴς Στρατῆς Δούκας, ἐπιμεληταὶ Δημήτριος Πεκιώκη, Ν. Χατζηκυριάκος Γκίκας, Σπῦρος Παπαλουκᾶς καὶ Σωκράτης Καραντινός. Τὸ νέο αὐτὸ περιοδικὸ πρωτοπορίας πού τὸ πεδίο τῆς δράσεώς του ἐκτείνεται στὴν ἀρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική, ποίηση, λογοτεχνία, φιλοσοφία, μουσική, χορό, ἐθνογραφία, θέατρο κινηματογραφική, σκηνοθεσία, ψυχανάλυση, φιλοδοξεῖ νὰ συγκεντρώση τὴν προχωρημένη πνευματικὴ κίνηση, νὰ ἀνεύρη μιὰ σωστὴ ἀφετηρία ἀπὸ τὶς φυλετικές μας δυνατότητες, νὰ κάμη μιὰ τοποθέτηση αὐστηρὴ καὶ ἀμερόλυπτη τῶν ἀξιῶν, νὰ βοηθήση τοὺς νέους εἰς τὴν ἐπιδίωξη ἑνὸς ἔργου καὶ γενικὰ νὰ ἐνδιαφερθῇ γιὰ ὅλα τὰ πνευματικὰ προβλήματα τοῦ τόπου.

"ΥΠΑΙΘΡΟ,,

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΟ ΣΥΝΔΕΣΜΟ «ΥΠΑΙΘΡΙΟΣ ΖΩΗ»

'Αρθρογραφία, Σημειώματα, Φυσιολατρική Φιλολογία, Τουριστικὴ κίνηση, Βιβλιοκρισία.

Ἐτησία συνδρομὴ δρχ. 60
Τιμὴ φύλλου δρχ. 6

Γραφεῖα: Μέγαρον Μετοχ. Ταμείου Στρατοῦ - Β'. ὄροφος 40 γ - Τηλ. 28454

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟ "ΕΛΕΓΚΑΝ,, ΡΑΦΕΙΟΝ

ΠΑΝΤΕΛΗ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ (ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 3 - Α' ΟΡΟΦΟΣ)

ΠΑΛΤΑ, ΚΟΥΣΤΟΥΜΙΑ, ΚΑΠΑΡΝΤΙΝΕΣ ΓΙΑ ΑΝΔΡΕΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

'Εργασία εὐθηνή, καλλιτεχνική, στερεά. Γιὰ νὰ μορφώσετε γνώμη γιὰ τὸ κατάστημά μας περάσετε μιὰ φορὰ νὰ μᾶς δῆτε

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχ. καὶ Ἀποθεματικὰ Δρχ. 1.205.000.000
Καταθέσεις τῇ 30 Ἰουνίου 1933 » 8.607.000.000

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΟΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΙΣ ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΥΠΟΚΟΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ
Κάϊρον—Ἀλεξάνδρεια—Ζαγαζὶκ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὅρους

Δέχεται καταθέσεις
(εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμιευτηρίου)
εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια

HELLENIC BANK TRUST COMPANY

NEW - YORK 51, MAIDEN LANE

Ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΟΛΟΣΧΕΡΩΣ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΑ ΔΟΛΛΑΡΙΑ 1 500.000

Τύπωμα : Χαρ. Κ. Ροδάκη Νικηταρα 1

ΕΚΔΟΣΗ ΠΟΛΥΤΕΛΗΣ ΔΡ. 10